

URZĄD GMINY LISZKI

**PLAN ROZWOJU LOKALNEGO
GMINY LISZKI
NA LATA 2005-2013**

ZPORR

Zintegrowany Program
Operacyjny
Rozwoju Regionalnego

**Kraków – Liszki
kwiecień 2005**

SPIS TREŚCI

I.	OBSZAR I CZAS REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO.....	3
II.	ANALIZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA GMINY LISZKI.....	3
III.	POWIĄZANIE PLANOWANYCH PROJEKTÓW POD ZPORR Z PRIORYTETOWYMI OBSZARAMI ROZWOJU GMINY LISZKI	49
IV.	PLANOWANE INWESTYCJE W ŚWIETLE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO I ZPORR.....	54
V.	POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DZIAŁANIAM REALIZOWANYMI NA TERENIE GMINY	59
VI.	OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO.....	60
VII.	PLAN FINANSOWY ZADAŃ INWESTYCYJNYCH NA LATA 2005 – 2006 I 2007-2013.....	61
VIII.	SYSTEM WDRAŻANIA, MONITOROWANIA I OCENY PLANU ROZWOJU LOKALNEGO	64

WSTĘP

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki to zestaw działań zmierzających do długotrwałego i zrównoważonego rozwoju gminy. Działania te mają zostać podjęte w określonym otoczeniu, określonym terminie i zakładać współfinansowanie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Plan Rozwoju Lokalnego jest obligatoryjny dla projektów składanych do Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006 w przypadku działania 3.1. Obszary wiejskie i działania 3.2. Obszary podlegające restrukturyzacji. Niniejszy Plan zawiera także projekty planowane do współfinansowania w ramach innych działań ZPORR.

Plan Rozwoju Lokalnego został przygotowany na lata 2005-2006, dlatego zadania planowane do realizacji w tym okresie programowania są szczegółowo opisane pod kątem merytorycznym, a także posiadają dokładny plan finansowy. W niniejszym Planie Rozwoju zamieszczono także listę zadań planowanych przez władze Liszek do realizacji w latach 2007-2013 (kolejny okres programowania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej). Plan Rozwoju jest dokumentem uchwalanym przez Radę Gminy, określającym najważniejsze działania mające na celu ciągły rozwój gminy oraz przewidywane efekty tych działań. Warunkiem powodzenia jest współpraca przy realizacji poniższych zamierzeń pomiędzy władzami samorządowymi, środowiskiem przedsiębiorców, organizacjami pozarządowymi i mieszkańcami.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki został przygotowany przez konsultantów **Małopolskiego Instytutu Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie** (Wojciech Odzimek, Janusz Krzyżak) we współpracy z Urzędem Gminy Liszki i lokalnymi środowiskami społeczno-gospodarczymi. Dokument zawiera strukturę zalecaną przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, zawartą w: „*Podręcznik procedur wdrażania ZPORR*”, wersja z 12 kwietnia 2005 r.

I. OBSZAR I CZAS REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki szczegółowo obejmuje inwestycje samorządu gminnego planowane na lata 2005-2006 oraz wskazuje na inwestycje zaplanowane do realizacji w latach 2007-2013. Planem rozwoju objęty jest cały obszar gminy, ze szczególnym uwzględnieniem miejscowości, w których prowadzone będą inwestycje.

II. ANALIZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA GMINY LISZKI

1. Informacje ogólne

Rys metodyczny analizy

Dane wykorzystywane w niniejszej analizie pochodzą z Urzędu Gminy Liszki, Starostwa Powiatowego w Krakowie, Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego oraz danych statystycznych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Krakowie („Województwo małopolskie – podregiony, powiaty, gminy 2004”, Kraków 2003; „Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, Powszechny Spis Rolny 2002”, Kraków 2003) i Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Regionalnych – źródło internetowe). Dane dotyczące lat 1999-2003 stały się podstawą analizy dynamicznej, określającej tendencje zachodzące w gminie Liszki na przestrzeni lat.

Dodatkowo w niniejszej pracy dokonano analizy porównawczej (analiza układu lokalnego) gminy Liszki z dwoma gminami powiatu krakowskiego. Posiadają one podobny potencjał społeczno-gospodarczy i status – gminy wiejskie. Gminami porównawczymi są gmina Czernichów oraz gmina

Zabierzów. Pozostałe gminy sąsiadujące z gminą Liszki (Miasto Kraków oraz gminy miejsko-wiejskie Skawina i Krzeszowice) charakteryzują się na tyle różnymi uwarunkowaniami gospodarczymi, przestrzennymi i ludnościowymi, iż porównywanie wskaźników gminy Liszki do wskaźników tych gmin byłoby mało obrazowe.

Uzyskane dla gminy Liszki wyniki porównano także ze średnią wartością dla powiatu krakowskiego i regionu małopolskiego. W analizie porównawczej z innymi gminami wykorzystano dane na dzień 31.XII.2003 r. – najbardziej aktualne dane GUS i WUS w Krakowie w czasie tworzenia niniejszej analizy.

Rys historyczny gminy

Ludność na terenach dzisiejszej gminy Liszki pojawiła się ok. 120 tys. lat temu. Potwierdzają to liczne stanowiska archeologiczne w postaci grodzisk, kurhanów, siedzib mieszkalnych z epoki kamienia łupanego. Obszar ten sprzyjał osadnictwu pradziejowemu z uwagi na dużą ilość jaskiń oraz występowanie krzemienia.

Nazwy sołectw wchodzących w skład gminy Liszki możemy spotkać już w średniowiecznych dokumentach klasztoru w Tyńcu. O Liszkach wspomina przywilej z 1105 roku wystawiony przez legata papieskiego Idziego. Tereny gminy wchodziły wówczas w skład dóbr klasztornych w Tyńcu, Norbertanek z Krakowa oraz Kamedułów ze Srebrnej Góry w Bielanach.

Nazwa Liszki pochodzi od grzybów dawniej zwanych liszkami (dziś kurki), lub od skórek lisich, które składano w Tyńcu, jako daniny naturalne. Jeżeli wierzyć tradycji tynieckiej, ród Toporczyków-Starżów osiedlił się w Morawicy po wygnaniu go z Tyńca przez Bolesława Chrobrego. Tutejsza warownia stała się nową siedzibą tej możnej rodziny. Stąd Toporczycy rozprzestrzenili się przyjmując nazwiska od nabytych bądź odziedziczonych dzięki małżeństwom siedzib (Baliccy, Ossolińscy, Plazowie, Aleksandrowscy, Pileccy, etc.). O wysokiej pozycji Toporczyków wśród małopolskich elit społeczno-politycznych świadczy chociażby akt, że wielu spośród nich dzierżyło ważne urzędy państwowe: wojewodów, kasztelanów itp.

Warownia budowla wznosiła się na szczycie wzgórza w miejscu, w którym stoi dziś kościół parafialny. Istnienie zamku w Morawicy poświadczają XIII- wieczne źródła pisane.

Ród Toporczyków odznaczał się dużą czcią do św. Stanisława ze Szczepanowa. W najstarszych księgach dokumentujących kult świętego oraz cuda uczynione za jego wstawiennictwem wielokrotnie pojawiają się nazwiska rycerzy z Morawicy.

W 1325 r. Liszki liczą około 2000 osób. Za tyłu parafian, bowiem zostało zapłacone świętopietrze, czyli danina składana kościołowi. Istniał już wtedy w Liszkach kościół; drewniany według opisu Jana Długosza, pod wezwaniem Św. Mikołaja. W 1363 w Liszkach przebywał Kazimierz Wielki.

Dziś Liszki to centrum administracyjne Gminy. Tu znajdują się wszystkie jednostki administracyjne, na czele z Urzędem Gminy, Ośrodkiem Zdrowia, szkołami, bankiem i biblioteką.

Powierzchnia i użytkowanie gruntów

Powierzchnia gminy Liszki wynosi 7203 ha. Na terenie gminy znajduje się 14 sołectw. W strukturze osadniczej gminy można wyróżnić dodatkowe jednostki o charakterze wiejskich osiedli i przysiółków. Użytkowanie gruntów na terenie gminy wskazuje na jej kilka funkcji. Przeważa rolnictwo, które nie ma jednak charakteru towarowego, a w większości służy bieżącemu utrzymaniu gospodarstw rolnych. Niezwykle istotną staje się funkcja inwestycyjna gminy. Jej doskonała lokalizacja w sąsiedztwie miasta Krakowa, lotniska międzynarodowego w Balicach, oraz autostrady A4 stwarza atrakcyjne warunki dla inwestycji komercyjnych.

Z pozostałych funkcji gminy należy wymienić rekreacyjną i mieszkaniową. Obydwie nastawione są głównie na mieszkańców aglomeracji krakowskiej. Zbiorniki wodne zlokalizowane na terenie miejscowości Cholerzyn i Budzyń, powszechnie znane jako „Zalew Kryspinów”, stanowią dla mieszkańców Krakowa i okolic tradycyjne miejsce wypoczynku letniego. Ponadto teren gminy znajduje się w obrębie dwóch parków krajobrazowych Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych: Bielańsko-Tyniecki PK oraz Tenczyński PK. Atrakcyjne środowisko przyrodnicze gminy oraz jej dostępność komunikacyjna stały się w ostatnich latach elementami dynamizującymi proces osadniczy. Obecnie gmina Liszki stanowi jeden z najatrakcyjniejszych terenów dla osadnictwa jednorodzinnego w sąsiedztwie miasta Krakowa. Widoczne są również tendencje do osiadania zamożnych

mieszkańców miasta, co przejawia się m.in. zabudową o charakterze rezydencjalnym na niektórych obszarach gminy.

Ponad 70% powierzchni gminy zajmują użytki rolne, wśród których przeważają grunty orne. Lasy i grunty leśne stanowią jedynie niespełna 6% powierzchni gminy, natomiast pozostałe tereny powyżej 23%. Wysoki udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni gminy oraz mała lesistość terenu potwierdzają rolniczy charakter obszaru. Na stosunkowo wysoki udział pozostałych gruntów na terenie gminy składają się głównie obszary zajęte pod budownictwo, zbiorniki wodne, nieużytki, czy wychodnie skalne.

Tab. 1. Struktura użytkowania gruntów w gminie Liszki w ha.

Ogólna powierzchnia gruntów	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
	Ogółem	Grunty orne	Sady	Łąki trwałe	Pastwiska trwałe		
7203	5097	3878	149	900	170	412	1694

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, 31.XII.2003 r.

Tab. 2. Struktura użytkowania gruntów w gminie Liszki w % ogólnej powierzchni.

Ogólna powierzchnia gruntów	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
	Ogółem	Grunty orne	Sady	Łąki trwałe	Pastwiska trwałe		
100	70,76	53,84	2,07	12,49	2,36	5,72	23,52

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, 31.XII.2003 r.

Ludność

Gminę Liszki zamieszkiwało, wg danych statystycznych na 31.XII.2003 r., 15216 osób, co stanowi ok. 6,3% ludności powiatu krakowskiego ziemskiego (241080) i ok. 0,5% ludności woj. małopolskiego (3252949). Wskaźnik gęstości zaludnienia jest wysoki i wynosi 211 osób/km². Był on większy od średniej powiatowej – 196 osób/km² i nieznacznie tylko mniejszy od średniej wojewódzkiej – 214 osób/km². Wśród gmin powiatu krakowskiego, gmina Liszki zajmuje 4 lokatę pod względem liczby ludności (na 17 gmin) oraz 7 pod względem gęstości zaludnienia. Jeżeli weźmiemy pod uwagę jedynie gminy wiejskie powiatu krakowskiego to gmina Liszki uplasuje się na 2 pozycji pod względem liczby ludności (na 12 gmin wiejskich) oraz 4 pod względem gęstości zaludnienia. Obraz sytuacji demograficznej gmin powiatu krakowskiego przedstawia Tabela 3.

Tab. 3. Podstawowe wskaźniki demograficzne gmin powiatu krakowskiego.

Gmina	Ludność	Udział w ludności powiatu [%]	Mężczyźni	Kobiety	Kobiety na 100 mężczyzn	Gęstość zaludnienia [osób/km ²]
Liszki	15216		7494	7722	103	211
Krzeszowice	31439		15094	16345	108	225
Skała	9483		4755	4728	99	128
Skawina	41194		19986	21208	106	412
Słomniki	13590		6581	7009	107	122
Świątniki Górne	8504		4177	4327	104	425
Czernichów	12828		6281	6547	104	153
Igołomia-Wawrzeńczyce	7635		3755	3880	103	121
Iwanowice	8154		4138	4016	97	115
Jerzmanowice-Przegonia	10382		5146	5236	102	153
Kocmyrzów-Luborzyca	12851		6283	6568	105	155
Michałowice	7403		3690	3713	101	145
Mogilany	10576		5171	5405	105	240
Sułoszowa	5921		2958	2963	100	112
Wielka Wieś	9011		4401	4610	105	188
Zabierzów	21846		10497	11349	108	218
Zielonki	15047		7338	7709	105	313
Powiat krakowski	241080	100	117745	123335	105	196
Woj. małopolskie	3252949	-	1578790	1674159	106	214
Polska	38190608	-	18486430	19704178	107	122

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, 31.XII.2003 r.

2. Środowisko przyrodnicze

Gmina Liszki położona jest w południowo-zachodniej części powiatu krakowskiego ziemskiego. Od wschodu graniczy z miastek Krakowem, od północy z gminą wiejską Zabierzów, od północno-zachodu z gminą miejsko-wiejską Krzeszowice, od zachodu z gminą wiejską Czernichów i od południa w gminą miejsko-wiejską Skawina.

Z geograficznego punktu widzenia, obszar gminy obejmuje części Garbu Tenczyńskiego, Obniżenia Cholerzyńskiego oraz Rowu Skawińskiego. W wyniku występowania różnorodnych jednostek geograficznych o charakterze pagórkowatym i nizinym, obszar gminy posiada urozmaicony krajobraz.

Budowa geologiczna

Najstarszymi osadami na obszarze gminy są utwory górnej jury. Oprócz tego na powierzchni można wyróżnić osady trzeciorzędowe i czwartorzędowe. Pod tymi osadami zalegają starsze utwory z dewonu, karbonu oraz permie skały wulkaniczne.

Charakterystycznymi skałami dla krajobrazu gminy Liszki i całej Jury Krakowskiej są wapienie skaliste oraz wapienie ławicowe. Wapienie skaliste są skałą twardą i zwięzłą, pozbawioną w zasadzie uławicenia. Wykazują one największą odporność na wietrzenie i erozję spośród wszystkich odmian wapieni. Stąd też tworzą liczne ostańce i wychodnie skalne (często ze zjawiskami krasowymi), które dzięki swojej malowniczości stanowią atrakcyjny element krajobrazu. Na terenie gminy Liszki występują głównie w północno-zachodniej części – na zboczach doliny Sanki. Wapienie ławicowe są

skałami o znacznej twardości, a ich najlepsze odsłonięcia znajdują się w okolicach Piekar, Kryspinowa i Chrosnej.

Utwory trzeciorzędowe reprezentują rumorze, żwiry, gliny zwietrzelinowe, ility piaszczyste i margliste. Czwartorzęd reprezentowany jest głównie przez plejstoceńskie piaski i żwiry oraz lessy.

Rzeźba terenu

W północno-zachodniej części gminy występują zwarte kompleksy wzgórz zrębowych, zbudowanych głównie z wapieni jurajskich odpornych na wietrzenie. Utwory te często są pokryte lessami i rumoszem trzeciorzędowym. Rozwinięły się tutaj zjawiska krasowe tworząc różnorodne formy krasu powierzchniowego oraz podziemnego. Główne skupisko jaskiń (ponad 30) związane jest z doliną rzeki Sanki i jej dopływów oraz z doliną rzeki Brzoskwinki. Inna forma krasowa – leje krasowe – spotykane są licznie w górnej części wąwozu Zimny Dół na zachód od Czułowa. Strome stoki wzgórz rozciętych głębokimi dolinami rzecznyimi osiągają znaczne wysokości względne (ok. 30 m).

W środkowej i południowej części gminy krajobraz ulega obniżeniu (Zapadlisko Cholerzyńskie), a dominującymi formami rzeźby terenu są faliste i łagodne wzgórza oraz obniżenia. Południowa i południowo-wschodnia granica gminy oparta jest o dolinę Wisły, która w tym miejscu tworzy Bramę Krakowską. W tej części przeważają terasy akumulacyjne i starorzecza. Na północ od doliny Wisły występują wapienne wzgórza zrębowe (Piekary, Jeziorzany, Ściejowice, Rączna).

Złoża surowców mineralnych

Teren gminy jest stosunkowo ubogi w surowce mineralne, co spowodowane jest budową geologiczną. Dodatkowo możliwości eksploatacyjne ograniczają również przepisy prawne związane z funkcjonowaniem parków krajobrazowych. Na terenie gminy zinwentaryzowano dwa złoża kruszyw naturalnych oraz jedno złożo wapieni. Zasoby tych złóż zostały w znacznej części wyczerpane i nie planuje się ich dalszego wykorzystywania. W przeszłości istotne znaczenie miały piaski rzeczno-peryglacjalne eksploatowane pomiędzy Kryspinowem a Cholerzynem. Obecnie wyrobiska po nich stanowią zalewy rekreacyjne.

Klimat

Pod względem klimatycznym gmina Liszki położona jest w Krainie Śląsko-Krakowskiej regionu Wyżyn Środkowych. Na tym obszarze na klimat przeważający wpływ mają masy powietrza polarnomorskiego i polarno-kontynentalnego. Średnia temperatura roku wynosi 8°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą 18,5°C, a najchłodniejszym luty o średniej temperaturze -2,8°C. Długość okresu wegetacyjnego liczy 190-210 dni. Średnia roczna suma opadów wynosi 700 mm. Przeważają wiatry zachodnie (40% dni w roku).

Klimat na terenie gminy jest znacznie modyfikowany przez rzeźbę terenu, stosunki wodne oraz pokrycie szatą roślinną. Dna dolin oraz zbocza północne posiadają niższą średnią temperaturę roczną, większą ilość dni z pokrywą śnieżną. Dla doliny Wisły oraz wklęsłych form terenu charakterystyczna jest większa liczba dni z przymrozkami i mgłami.

Warunki hydrologiczne

W profilu hydrogeologicznym gminy Liszki znaczenie mają dwa piętra wodonośne: jurajskie i czwartorzędowe. Jurajskie piętro wodonośne stanowią dwa poziomy wodonośne, z których podstawowe znaczenie ma górno-jurajski, podrzędne środkowo-jurajski. Poziom górno-jurajski rozwinięty jest w warstwach wapieni skalistych, płytowych i grubo ławicowych. Miąższość zawodnionej strefy wynosi 90-120 m. Jest to typowy szczelinowo-krasowy zbiornik wód podziemnych. Od wyższego poziomu czwartorzędowego izolowany jest warstwą słabo przepuszczalnych osadów ilastych miocenu. Piętro jurajskie oznaczone jest jako Główny Zbiornik Wód Podziemnych GZWP 326.

Czwartorzędowe piętro wodonośne związane jest głównie z utworami piaszczysto-żwirowymi występującymi w dolinie Wisły wraz z jej terasami. Oznaczony jest jako GZWP 450. Tworzą go kompleksy utworów o miąższości około 10 – 30 m.

Głównym ciekim wodnym gminy jest rzeka Wisła, stanowiąca jej południową granicę. Przy ujściu Sanki do Wisły wybudowany został stopień wodny Kościuszeko. Południowa część gminy odwadniana jest przez niewielkie potoki stanowiące bezpośrednie dopływy Wisły (Rącznianka, Szczyrzawa).

Północna i centralna część gminy stanowi zlewnie lewostronnego dopływu Wisły – Sanki. Zlewnia Sanki wymaga ochrony i wprowadzenia rygorów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, ze względu na zlokalizowane przy jej ujściu do Wisły ujęcie wód powierzchniowych dla miasta Krakowa.

Na terenie gminy Liszki znajdują się również zbiorniki wodne powstałe w wyrobiskach poeksploatacyjnych złóż kruszywa. Największe znaczenie mają dwa zbiorniki wodne pomiędzy Kryspinowem a Cholerzynem zwane potocznie „Zalew Kryspinów”. Ich powierzchnia przekracza 80 ha. Są one udostępnione do dla celów rekreacyjnych. Pozostałe zbiorniki w Ściejowicach i Jezioranach wymagają uporządkowania i zagospodarowania.

Gleby

Na terenie gminy Liszki występują urodzajne gleby. Przeważają gleby utworzone z lessów – brunatne właściwe, brunatne wylugowane, pseudobielicowe oraz czarnoziemy. Gleby te tworzą kompleksy przydatności rolniczej pszennej dobrej, pszennej bardzo dobrej, żytniej bardzo dobrej, i zbożowo pastewnej mocnej. W dolinie Wisły dominują utworzone z aluwii rzecznych mady. Występują one także na terasie zalewowej Sanki i innych większych cieków wodnych. W obniżeniu terenu w Cholerzynie, a także w dolinie Sanki występują gleby murszowe powstałe w procesie murszenia torfów zalegających na podłożu mineralnym. Tworzą one na ogół słabe użytki zielone. Na terenach pokrytych rumoszem wapiennym oraz zwietrzeliną skał wapiennych wytworzyły się rędziny. Ogółem gleby brunatne zajmują 2210 ha, pseudobielicowe 1630 ha, mady 1498 ha, czarnoziemy 560 ha.

Szata roślinna i zwierzęta

Główną grupę roślin stanowią gatunki niżej środkowoeuropejskiego. Występują też gatunki euroszyberyjskie. O zróżnicowaniu roślinności świadczą gatunki górskie kserotermiczne i związane z siedliskami podmokłymi. Ostożkami roślinności naturalnej są nieliczne w gminie lasy, a ponadto murawy kserotermiczne, oraz podmokłe łąki i torfowiska. Większe kompleksy lasów występują jedynie w północno-zachodniej części gminy, stanowiąc ważny element struktury przyrodniczej obszaru gminy oraz regionu krakowskiego. W ich obrębie położone są dwa rezerваты przyrody – Dolina Mnikowska i Zimny Dół, chroniące m.in. stanowiska gatunków roślin chronionych.

W lasach dominuje roślinność żyznych lasów liściastych. Głównymi zbiorowiskami są buczyny z bukiem, dębem, sosną, grądy z grabem, dębem, bukiem oraz bory sosnowo-dębowe. Na terenach nadpotokowych występują fragmenty łąg nadrzecznych z olchą, jesionem i topolą.

W obszarze gminy dominują rozmaite gatunki zwierząt zaliczane do gatunków niżowych. Podobnie jak w przypadku roślin, różnorodność fauny zwiększa występowanie gatunków stepowych, górskich, specyficzna forma gatunków jaskiń oraz gatunki wodne.

3. Turystyka i kultura

Gmina Liszki posiada bardzo różnorodne możliwości rozwoju turystyki, głównie jednodniowej oraz weekendowej. Z racji położenia w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji krakowskiej stanowi ona tradycyjne miejsce wypoczynku mieszkańców Krakowa. Dowodzi tego nasilony ruch turystyczny obserwowany w weekendy oraz dni świąteczne, a także w sezonie letnim. O atrakcyjności gminy decydują przede wszystkim:

- Dwa akwenu wodne Zalewu Kryspinów, stopniowo zagospodarowywane infrastrukturą rekreacyjną, stanowiące najważniejsze tereny wypoczynku nad wodą dla mieszkańców Krakowa;
- Zróżnicowanie krajobrazu poprzez urozmaiconą rzeźbę terenu z licznymi, malowniczymi wychodniami skał wapiennych;
- Liczne walory turystyczne natury historycznej – stanowiska archeologiczne, ślady po grodziskach i podgrodziach, umocnienia obronne, zabytki sakralne, etc.;
- Dobra dostępność komunikacyjna gminy (lotnisko, autostrada A4, bezpośrednie sąsiedztwo z miastem Krakowem).

Popularność zapewniają gminie Zalew Kryspinów oraz rezerваты przyrody – Dolina Mnikowska i Zimny Dół, a także miejsca wartościowe przyrodniczo i krajobrazowo – np. Dolina Brzoskwinki. Na

terenie gminy występuje znacznie więcej ciekawych miejsc jednak są one szerzej nieznane i niezagospodarowane.

Teren kąpieliska Cholerzyn-Kryspinów pomimo atrakcyjności, jaką gwarantuje duży akwen wodny nie może być uznany za prawidłowo zagospodarowany dla potrzeb rekreacji. Poza możliwością kąpieli wciąż brakuje miejsc parkingowych, obiektów gastronomicznych, handlowych, infrastruktury sportowej. Obecnie jednak w otoczeniu zbiornika realizowane są inwestycje kompleksu sportowo-wypoczynkowego i należy przypuszczać, iż w nieodległej przyszłości sytuacja ulegnie znacznej poprawie.

Innymi najczęściej odwiedzanymi walorami gminy są rezerwy przyrody. Rezerwat przyrody Zimny Dół utworzony został w 1991 r., a popularność zawdzięcza m.in. różnorodnym formom skalnym. Podobnym zainteresowaniem cieszy się drugi rezerwat przyrody na terenie gminy – Dolina Mnikowska. Na terenach atrakcyjnych turystycznie i rekreacyjnie brakuje infrastruktury technicznej, która w istotny sposób mogłaby zintensyfikować ruch turystyczny. Brakuje zagospodarowania obiektów w zakresie organizacji miejsc odpoczynku, parkingów, tras spacerowych i ścieżek rowerowych, punktów widokowych oraz bazy towarzyszącej, jak małe pensjonaty, gastronomia, etc.

Do najcenniejszych walorów archeologiczno-turystycznych gminy Liszki należy zaliczyć:

1. Mników:

- Jaskinia Murek na Łopiankach – ślady najstarszego muru na ziemiach polskich, związanego z okresem schyłkowego paleolitu (8 tys. lat p.n.e.) osłaniającego wejście do jaskini w bocznej ścianie jaru Doliny Mnikowskiej;
- Zamkowa Góra – pozostałości po rozległym grodzisku usytuowanym na grzbiecie skalnego wzniesienia nad Doliną Mnikowską.

2. Morawica:

- Zamczysko – Dawny zamek Toporczyków (Tenczyńskich) z ok. XIII wieku, przebudowany w 1666 r. na plebanię. W trakcie badań nad ołtarzem Wita Stwosza wysunięto domniemanie, jakoby przedstawiony tam zamek miał być właśnie zamkiem morawickim. Dokładniejszych badań nad relikdami zamku nie przeprowadzono.
- Kaplica wzmiankowana w 1325-7 roku, przekształcona w 1 poł. XV wieku i przebudowana w latach 1743-48 na kościół parafialny wg projektu Franciszka Placidiego.

3. Piekary:

- Skała Gołębiec – grodzisko w miejscu zasiedlonym już w neolicie, datowane jest na okres halsztacki (ok. 500 lat p.n.e.), wczesnolateński (400 lat p.n.e.) oraz XI i XIII wiek. W ostatnim okresie funkcjonowania grodu, miejsce to umocnił Konrad Mazowiecki, który zbudował tu wieżę. Grodzisko położone było na skale wapiennej, naprzeciw grodziska tynieckiego, odgrozonego Wisłą.

Do ciekawych zespołów i obiektów zabytkowych gminy należą:

- Zespół kościoła pw. Św. Bartłomieja wzniesiony w obrębie drewnianego zamku Tenczyńskich w Morawicy z 1743-48 r.;
- Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja w Liszkach – kościół murowany z 1873 r. z grupy świątyń eklektycznych, utrzymany w stylu neoromańskim;
- Kapliczki i figury przydrożne, przeważnie z XIX wieku;
- Zespół pałacowy Suskich w Kryspinowie, w tym budynek pałacu z XVIII/XIX wieku oraz park dworski;
- Zespół pałacowy w Piekarach – pałac z 1865 r. i park dworski;
- Zespół dworsko-folwarczny Kamedułów, później ss. Albertynem w Mnikowie – dwór z XVI – XVII wieku, przebudowany;
- Zespół dworski w Morawicy z początku XX wieku, reprezentujący styl architektoniczny w polskiej architekturze dworkowej lat 20.;
- Zespół dworski w Ściejowicach – dwór z 1 poł. XIX wieku, stanowiący cenny przykład klasycystycznego tzw. „dworku polskiego”;
- Tradycyjne budownictwo wiejskie drewniane i murowane, występujące głównie w Kaszowie, Liszkach, Morawicy, Czuloście i Cholerzynie.

Wymienione wyżej walory turystyczne i przyrodnicze stanowią bardzo istotne zaplecze sobotnio-niedzielnego wypoczynku mieszkańców Krakowa i okolic. W 1998 roku Dyrekcja Zespołu Jurajskich

Parków Krajobrazowych rozpoczęła realizację projektu nazywanego „Pierścień Jurajski”. Jego celem jest aktywizacja turystyczna i rekreacyjna południowej części Jury Krakowskiej, przy zachowaniu jej walorów krajoznawczych i przyrodniczych. Efektem projektu jest trasa samochodowa biegnąca z Krakowa przez gminy Liszki, Czernichów, Alwernię, Babice, Krzeszowice, Jerzmanowice – Przegińnię, Wielką Wieś, Zabierzów i Kraków.

Dzisiaj gmina kojarzona jest przede wszystkim z największym w okolicach Krakowa zalewem rekreacyjnym w Cholerzynie – Kryspinowie (tzw. Zalew Kryspinów), gdzie oprócz pływania na strzeżonym kąpielisku można uprawiać żeglarstwo, surfing, kajakarstwo i wypożyczyć sprzęt pływający. Obiekt dysponuje parkingiem, zapleczem sanitarnym i siecią placówek gastronomicznych. Ponadto obecnie rozbudowywane jest północne nadbrzeże zalewu, gdzie powstają obiekt noclegowy, gastronomiczny, boiska sportowe, kąpielisko, etc.

Na terenie gminy występują również inne zbiorniki wodne, które w przyszłości po pełniejszym zagospodarowaniu mogą stać się atrakcyjnymi miejscami wypoczynku. W okolicach Ściejowic i Jeziorzan znajdują się zbiorniki wykorzystywane obecnie do wędkowania. Stanowią one również tereny wypoczynku wodnego, jednak odbywa się on w sposób niezorganizowany. Potencjalnym terenem kąpieliskowym może stać się w przyszłości teren wydobywania kruszywa w Mnikowie. Obecnie jednak trwa tam jeszcze wydobywanie.

Przez gminę biegną dwa znakowane szlaki turystyczne: czerwony z Okleśnej do Krzeszowic oraz niebieski z Mnikowa do Przybysławic. W rezerwach przyrody utworzone zostały ścieżki dydaktyczne. Obecnie rozbudowywane są również ciągi ścieżek rowerowych łączących atrakcyjne tereny gminy Liszki z Krakowem i gminami sąsiednimi.

Reasumując gmina Liszki posiada bardzo duży potencjał środowiskowy dla rozwoju rekreacji i turystyki weekendowej. W ofercie gminy występują zarówno atrakcje natury krajoznawczej, oparte na licznych walorach architektonicznych, przyrodniczych, archeologicznych, jak i natury wypoczynkowej – zbiorniki kąpieliskowe, sporty wodne, rekreacja, etc. Jednak baza turystyczna na terenie gminy nie w pełni wykorzystuje walory przyrodniczo-materialne. Brakuje infrastruktury technicznej, która pozwalałaby na realizację nowych inwestycji turystycznych, w niedostatecznej ilości występuje zagospodarowanie miejsc atrakcyjnych.

Tab. 4. Turystyczne obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania w wybranych gminach powiatu krakowskiego.

Gmina	Liczba miejsc noclegowych		Korzystający z noclegów	
	Ogółem	Całoroczne	Ogółem	Turyści zagraniczni
Liszki	64	64	5480	2945
Czernichów	136	136	276	113
Zabierzów	45	45	1325	0

Źródło: Bank Danych Regionalnych – 2003 r., Główny Urząd Statystyczny.

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego, dotyczących ruchu turystycznego oraz bazy turystycznej wynika, iż gmina Liszki znajduje się w ścisłej czołówce gmin powiatu krakowskiego w zakresie przyjmowania i obsługi turystów. Z porównania z sąsiednimi gminami powiatu Liszki wyraźnie wyprzedzają sąsiednie gminy Zabierzów i Czernichów pod względem liczby przyjmowanych w ciągu roku gości. Na terenie Liszek w 2003 roku zarejestrowanych zostało blisko 5,5 tys. turystów korzystających z noclegów. Pozostałe porównywane gminy regionu zanotowały wyraźnie mniejszą liczbę korzystających z noclegów w porównaniu do Liszek – Zabierzów ok. 1,3 tys., a Czernichów zaledwie poniżej 0,3 tys.

Liszki posiadają także wysoką liczbę turystów zagranicznych, którzy odwiedzili gminę w omawianym okresie i korzystali z noclegów – blisko 3,0 tys.

Analizując zarówno liczbę obiektów noclegowych, jak i liczbę miejsc noclegowych oraz liczbę turystów w oparciu o dane GUS, należy pamiętać, iż nie oddają one w pełni skali zjawiska ze względu na pozyskiwanie danych statystycznych głównie z profesjonalnych obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania, do których zalicza się: hotele, motele, pensjonaty, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, kempingi, pola biwakowe, ośrodki wczasowe, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, ośrodki kolonijne, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych

domków turystycznych, zakłady uzdrowiskowe. Natomiast statystyki te nie obejmują obiektów tak istotnych punktu widzenia gospodarki lokalnej oraz turystyki, jak: kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne. Jednak w przypadku gminy Liszki oraz pozostałych porównywanych gmin nie stanowią one istotnej bazy noclegowej. Na terenach tych gmin agroturystyka nie odgrywa obecnie poważniejszej roli, a pokoje gościnne w niewielkim stopniu funkcjonują w okresie letnim w okolicach Zalewu Kryspinów.

Jednak statystyki dotyczące udzielania noclegów nie oddają w pełni ruchu turystycznego na terenie gminy Liszki ze względu na charakter tutejszej turystyki. Tak jak było powiedziane wcześniej, największe znaczenie odgrywa tu turystyka weekendowa, bazująca na atrakcjach wypoczynkowych – wypoczynek wodny oraz krajoznawczy w dolinkach podkrakowskich. Turystyka taka, w warunkach jakie panują na terenie gminy Liszki, praktycznie nie wymaga miejsc noclegowych. Głównymi uczestnikami tego ruchu turystycznego są mieszkańcy Krakowa i okolic, którzy przyjeżdżają korzystać z walorów gminy w ciągu jednego dnia, wracając na nocleg do swoich nieodległych miejsc zamieszkania. Jednak sytuacja ta wcale nie wyklucza potrzeby i efektywności funkcjonowania na terenie gminy niewielkich, oferujących dobry standard i przystępnych cenowo pensjonatów z nastawieniem na turystów przyjeżdżających do Krakowa. Baza noclegowa Krakowa, która jest wciąż mało elastyczna (mała ilość miejsc o dobrym standardzie, dobrze zlokalizowana, o niewygórowanych cenach) oraz ogromna liczba turystów przybywających do miasta mogą stać się atutami dla małych i przytulnych obiektów noclegowych zlokalizowanych w atrakcyjnych warunkach środowiskowych. Krótki czas dojazdu do centrum Krakowa (niejednokrotnie krótszy niż z innych części samego miasta) oraz dogodne położenie komunikacyjne gminy (autostrada A4, lotnisko), stają się atutami dla potencjalnych obiektów noclegowych na terenie gminy.

4. Zagospodarowanie przestrzenne

Uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego

Położenie gminy Liszki na obszarze o zróżnicowanej budowie geologicznej, urozmaiconej rzeźbie terenu oraz bogatej faunie i florze determinuje do przestrzegania licznych przepisów prawnych związanych z ochroną środowiska. Walory krajobrazowe, przyrodnicze i kulturowe kwalifikują cały teren gminy do obszarów chronionego krajobrazu.

Parki krajobrazowe

Utworzony w 1981 r. Zespół Jurajskich Parków Krajobrazowych skupia niezwykle atrakcyjny system terenów ochrony przyrody i turystyki. W obszarze gminy Liszki Jurajskie Parki Krajobrazowe zajmują łącznie ok. 33% powierzchni gminy, a wraz z Obszarem Chronionego Krajobrazu jest to 100% powierzchni gminy:

- Tenczyński Park Krajobrazowy – obejmujący północno-zachodnią część gminy,
- Bielańsko-Tyniecki Park Krajobrazowy – obejmujący południową i wschodnią część gminy,
- Obszar Chronionego Krajobrazu – pozostała część gminy.

Ograniczenia dotyczące zagospodarowania obszaru parków krajobrazowych zawierają plany ochrony parków, które zostały sporządzone na podstawie Ustawy o ochronie przyrody. Ich ustalenia, po zatwierdzeniu są wiążące dla planu zagospodarowania przestrzennego gminy. Ponadto przepisy ogólne wiążące dla obszaru parków i ich otuliny zawiera rozporządzenie Wojewody Krakowskiego w sprawie ich powołania. Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody (art. 26a) w parku krajobrazowym zabronione jest m.in.:

- Lokalizowania nowych obiektów zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ochrony środowiska,
- Lokalizacji budownictwa lotniskowego poza miejscami wyznaczonymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- Utrzymywania otwartych rowów i zbiorników ściekowych,
- Dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych oraz gospodarki rybackiej,
- Likwidowanie zadrzewień,
- Wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu.

Rezerваты przyrody

Na terenie gminy Liszki znajdują się dwa rezerваты przyrody: Zimny Dół i Dolina Mnikowska położone w obrębie Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego.

Utworzony w 1963 r. rezerwat Dolina Mnikowska obejmuje wąwóz krasowy potoku Sanka ze skałami i jaskiniami. Występuje tu mozaika zbiorowisk roślinnych leśnych z fragmentami grądów, buczyn, boru sosnowo-dębowego oraz muraw kserotermicznych i naskalnych. Jego powierzchnia wynosi 20,43 ha. Na jednej ze ścian skalnych widnieje namalowany w 1863 r. przez Walerego Eliasza – Radzikowskiego wizerunek Matki Boskiej, poniżej którego znajduje się kapliczka. Ścieżka biegnąca przez rezerwat jest udostępniona dla turystów niepełnosprawnych.

Rezerwat Zimny Dół, obejmujący powierzchnię 2,22 ha, utworzony został w 1991 r. Obejmuje ochroną charakterystyczne formy skalne związane z procesami zboczowymi i krasowymi. Przede wszystkim są to różnorodne wapienne formy skalne, osiągające do 20 metrów wysokości, oddzielone od siebie przesmykami i dziedzińcami, przechodzącymi czasami w okapy i schroniska. Zjawiska te występują na fragmencie zbocza doliny Zimny Dół, które wchodzi do doliny potoku Sanka. Na terenie rezerwatu chronione są również kwitnące odmiany bluszczu. Przez teren rezerwatu biegnie ścieżka dydaktyczna.

Ograniczenia zagospodarowania i wykorzystania rezerwatów (głównie turystycznego) podane są w rozporządzeniach powołujących je do życia. Zakres ograniczeń każdorazowo dostosowywany jest do charakteru rezerwatu i chronionych w nim siedlisk. Ponadto ogólne ograniczenia zagospodarowania i podejmowania określonych działań na terenie rezerwatu określa Ustawa o ochronie przyrody (art. 23a, ust. 1). Pod kątem zagospodarowania, na terenie rezerwatów zabrania się m.in.:

- Pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew i innych roślin,
- Wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczenia wód, gleby oraz powietrza,
- Dokonywania zmian przedmiotów ochrony i obszarów objętych ochroną,
- Zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeśli służą one innym, celom niż ochrona przyrody,
- Wydobywania skał i minerałów,
- Niszczenia gleby lub zmian sposobu jej użytkowania,
- Prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej, a także rolniczej, hodowlanej lub chowu zwierząt,

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Liszki występują dwa pomniki przyrody nieożywionej:

- grupa skał w przełomie Wisły w Piekarach – odsłonięcie wapieni górnej kredy o wysokości 16 m;
- jaskinia kryspinowska położona w dnie dawnego kamieniołomu, obejmująca korytarze i komory o łącznej długości 250 metrów oraz zbiorniki wodne.

Ustawa o ochronie przyrody (art. 31a) stanowi wobec, m.in. pomników przyrody następujące zakazy:

- Niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu,
- Wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu,
- Uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby,
- Wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości,
- Zaśmieciania obiektu i terenu wokół niego,
- Budowy budynków, budowli, obiektów małej architektury i tymczasowych obiektów budowlanych mogących mieć negatywny wpływ na obiekt chroniony bądź spowodować degradację krajobrazu,
- Lokalizacji budownictwa letniskowego poza miejscami wyznaczonymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Gmina Liszki została częściowo objęta obszarem węzłowym sieci ECONET-PL o znaczeniu krajowym – Obszar Krakowski (16K) oraz korytarzem ekologicznym o znaczeniu międzynarodowym: Dolina Górnej Wisły (26m).

Na szczególną uwagę w kwestiach ochrony środowiska zasługuje ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych na terenie gminy Liszki. Wody powierzchniowe, z uwagi na zasoby oraz klasę czystości, od kilkudziesięciu lat stanowią istotne źródła wody pitnej dla miasta Krakowa (dopływy rzek Rudawy i Sanki). Stąd też niezbędne jest na tych terenach kontynuowanie regionalnej i lokalnej polityki w zakresie rozwoju inwestycji służących poprawie warunków środowiskowych a w szczególności ochrony zasobów wodnych, takich jak: rozbudowa sieci kanalizacyjnych na terenie gminy, zapewnienie efektywnego systemu oczyszczania ścieków, modernizacja sieci wodociągowych zmierzająca do zmniejszenia strat wody i inne.

Infrastruktura techniczna

System komunikacji

System komunikacyjny gminy Liszki determinowany jest położeniem geograficznym – bezpośrednie sąsiedztwo miasta Krakowa.

W północnej i wschodniej części gminy przebiega najważniejsza arteria komunikacyjna i tranzytowa regionu – autostrada A4. W północnej części gminy przebiega ona na niewielkim odcinku w rejonach miejscowości Morawicy i Chrosna. Jest to odcinek autostrady łączący aglomerację krakowską z Górnym Śląskiem. Na odcinku tym ruch podlega opłatom. Jednak na terenie gminy Liszki nie ma żadnego węzła zjazdowego na tym odcinku autostrady.

We wschodniej części gminy przebiega kolejny odcinek autostrady A4, będący obwodnicą miasta Krakowa. Na tym odcinku skupia się ruch tranzytowy w kierunku wschód-zachód, omijający miasto Kraków. Natężenie ruchu na tym odcinku obwodnicy jest bardzo duże. Powoduje go nie tylko ruch tranzytowy, ale również ruch mieszkańców Krakowa i okolic, którzy korzystają z obwodnicy ze względu na częste „zakorkowanie” miasta. Ten odcinek autostrady A4 nie podlega opłatom. Na terenie gminy Liszki znajduje się węzeł zjazdowy z autostrady w miejscowości Piekary. Jego okolice stanowią atrakcyjny teren inwestycyjny.

Pozostałą sieć dróg tworzą drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Poza autostradą A4 osiami komunikacyjnymi gminy są:

- droga wojewódzka nr 780 relacji Kraków - Alwernia - Chełmek – Mysłowice;
- droga wojewódzka nr 774 relacji Zabierzów - Kryspinów.

Droga wojewódzka nr 780 stanowi główną oś komunikacyjną gminy. Ponadto traktowana jest często jako bezpłatna alternatywa połączenia z Górnym Śląskiem w stosunku do płatnej autostrady A4. Stąd też natężenie ruchu na tej drodze jest stosunkowo duże. Posiada ona dość dobrą nawierzchnię, jednak na przeważającej długości nie posiada poboczy, a zlokalizowane na niej mosty nad ciekami wodnymi posiadają bardzo małą szerokość. Mankamenty te stanowią w rezultacie o tym, iż drogę wojewódzką należy uznać za drogę niebezpieczną i nie dostosowaną do europejskich standardów.

Droga wojewódzka nr 774 jest jedną z najkrótszych dróg wojewódzkich w Małopolsce. Przebiega ona przez teren dwóch gmin (Liszki, Zabierzów) pomiędzy Zabierzowem a Kryspinowem. Jest to droga o dużym znaczeniu lokalnym i regionalnym. Przede wszystkim jest główną drogą dojazdową do Zalewu Kryspinów, a więc w sezonie letnim i świątecznym jest niezwykle uczęszczana. Ponadto stanowi również drogę dojazdową do międzynarodowego portu lotniczego w Balicach.

Mankamentem układu komunikacyjnego gminy Liszki jest brak przepraw mostowych przez rzekę Wisłę w południowej części gminy (gdzie Wisła stanowi granicę gminy). Utrudnia to znacznie połączenie z sąsiednią gminą Skawina i jej dużym rynkiem pracy. Jediną przeprawą promową pomiędzy gminami jest przeprawa Kopanka – Jeziorzany.

Tab. 5. Sieć drogowa na terenie gminy Liszki.

Kategoria drogi	Długość drogi na terenie gminy [km]
autostrady (krajowe)	9,5
wojewódzkie	10,5
powiatowe	47,1
gminne	74,0

Źródło: Urząd Gminy Liszki.

Drogi gminne zarządzane i utrzymywane są przez gminę Liszki, która zgodnie z Ustawą o samorządzie terytorialnym, jako zarządca dróg podejmuje m.in. następujące zadania:

- o Opracowuje projekty planów finansowych budowy, utrzymania i ochrony dróg oraz obiektów mostowych,
- o Opracowuje plany rozwoju sieci drogowej,
- o Pełni funkcję inwestora dla dróg gminnych,
- o Koordynuje roboty w pasie drogowym,
- o Prowadzi gospodarkę gruntami i innymi nieruchomościami pozostającymi w zarządzie organu zarządzającego drogą.

Stan techniczny dróg gminnych asfaltowych należy ocenić jako dobry. Gmina od wielu już lat inwestuje w rozwój własnej infrastruktury drogowej dbając o jej jakość i stan techniczny. Jednak wiele dróg wymaga jeszcze modernizacji nawierzchni. Drogi wewnętrzne w zdecydowanej większości stanowią drogi gruntowe, pełniące funkcje dojazdową do pól i oddalonych osiedli.

Instytucją odpowiedzialną za utrzymanie infrastruktury dróg powiatowych jest Powiatowy Zarząd Dróg w Krakowie, będący jednostką Starostwa Powiatowego w Krakowie. Stan techniczny dróg powiatowych prezentuje się dużo gorzej w porównaniu z drogami gminnymi. Spowodowane jest to przede wszystkim niewystarczającymi środkami finansowymi, jakimi dysponują polskie powiaty w celu utrzymywania bieżącej sieci dróg powiatowych oraz jej rozwoju. Relatywnie krótszy jest też okres inwestowania w te drogi. Dla gminy Liszki jest to jednak bardzo duży problem. Stan dróg powiatowych bardzo często uniemożliwia odpowiedni dojazd do potencjalnych terenów inwestycyjnych. Problemem jest zarówno stan nawierzchni dróg, jak i nośność obiektów mostowych. Problemy te są istotną barierą w rozwijaniu nowych inwestycji, szczególnie natury gospodarczej na terenie gminy.

Obsługa transportowa mieszkańców gminy realizowana jest poprzez zbiorowy transport publiczny, zbiorowy transport prywatny i transport indywidualny. Bardzo duże znaczenie na terenie gminy posiada transport turystyczno-wypoczynkowy. Transport turystyczno-wypoczynkowy osiąga swoje natężenie w sezonie letnim, a związany jest z ruchem turystycznym. W ostatnich latach w dużym stopniu zwiększył się także ruch rowerowy, dzięki systematycznie powiększanej długości i jakości ścieżek rowerowych.

Mieszkańcy gminy oraz turyści mają możliwość dojazdu na teren gminy środkami komunikacyjnymi krakowskiego MPK. Dzięki umowom podpisanym z Miejskim Przedsiębiorstwem Komunikacji w Krakowie, praktycznie każda miejscowość z terenu gminy ma bezpośrednie połączenie ze stolicą województwa. To w dużym stopniu podnosi standardy zamieszkiwania na terenie gminy Liszki oraz uatrakcyjnia ten obszar pod kątem osadniczym i inwestycyjnym.

Komunikacja PKS na terenie gminy ma charakter tranzytowy i przebiega głównymi szlakami drogowymi.

W ostatnich latach została również znacznie rozbudowana zbiorowa komunikacja prywatna, charakteryzująca się powszechną dostępnością i konkurencyjnymi cenami.

W bezpośrednim sąsiedztwie gminy zlokalizowany jest międzynarodowy port lotniczy Kraków Balice. Posiada on bezpośrednie połączenie z węzłem autostradowym. Port poddawany jest obecnie przebudowie. Na terenie gminy Liszki w rejonie Borów Cholerzyńskich i Kryspinowa przewidywana jest lokalizacja części obiektów towarzyszących portu lotniczego.

Gospodarka wodno-ściekowa

Wodociągowa sieć rozdzielcza na dzień 31 grudnia 2003 r. wynosiła 166,8 km, a kanalizacyjna – 25,2 km, które stanowią odpowiednio ok. 7,5% i 6,1% ogółu tych sieci w powiecie krakowskim. Gęstość rozdzielczej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej wynosi odpowiednio 2,3 kmb/km² i 0,34 kmb/km²; analogiczne wskaźniki dla powiatu krakowskiego wynoszą: 1,8 kmb/km² i 0,33 kmb/km².

Z tymi sieciami połączonych było ogółem odpowiednio 3601 i 630 gospodarstw domowych.

Obecne dane (2005 r.) uzyskane z Urzędu Gminy Liszki wskazują, że długość sieci wodociągowej rozdzielczej wynosi 163,9 km, długość przykanalików 73,4 km, a liczba odbiorców oscyluje wokół 3700. Długość sieci kanalizacyjnej wynosi 34,9 km, długość przykanalików 12,4 km, liczba przyłączy 720.

Źródłami zaopatrzenia gminy Liszki w wodę są:

- Rzeka Sanka i ujęcie wody Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji S.A. w Krakowie;
- Ujęcie głębinowe w Rącznej;
- Ujęcie głębinowe w Morawicy;
- Ujęcie głębinowe w Czułowie;
- Ujęcie głębinowe w Czułowie – Zrębach.

Zdecydowana większość zużywanej na terenie gminy wody pochodzi z zakupów od Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji S.A. w Krakowie. Dotyczy to w zasadzie największych miejscowości gminy, które połączone są w jeden system z wodociągiem krakowskim. W pozostałych częściach gminy funkcjonują lokalne ujęcia wody zaopatrujące pojedyncze miejscowości. Rozkład przestrzenny zaopatrzenia w wodę na terenie gminy Liszki wygląda następująco:

- Ujęcie powierzchniowe na rzece Sance (MPWiK S.A.) – zaopatrujące Liszki, Budzyń, Cholerzyn, Kaszów, Kryspinów, Mników, Piekary, Ściejowice;
- Ujęcie głębinowe w Morawicy – zaopatrujące Morawicę;
- Ujęcie głębinowe w Rącznej – zaopatrujące Rączną, Jeziorzany i częściowo Ściejowice;
- Ujęcie głębinowe w Czułowie – zaopatrujące Czułów;
- Ujęcie głębinowe w Czułowie-Zrębach – zaopatrujące kilkadziesiąt gospodarstw domowych w sołectwie Czułów;
- Ujęcie głębinowe na Brzoskwince w gminie Zabierzów – zaopatrujące Chrosną.

Tab. 6. Gospodarka wodociągowa w wybranych gminach powiatu krakowskiego.

Gminy	długość czynnej sieci rozdzielczej / km	liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania / szt	woda dostarczona gospodarstwom domowym / dam3
Liszki	166.8	3601	282.0
Czernichów	132.8	3164	244.3
Zabierzów	209.0	5191	705.4

Źródło: Bank Danych Regionalnych – 2003, Główny Urząd Statystyczny.

Gmina Liszki posiada jedną z dłuższych sieci rozdzielczych wodociągowych wśród gmin powiatu krakowskiego. Z sąsiednich gmin wiejskich powiatu dłuższą sieć wodociągową posiada gmina Zabierzów (209,0 km). Krótszą siecią dysponuje gmina Czernichów (132,8 km). Podobna sytuacja występuje w przypadku liczby połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych. Obecnie można stwierdzić, iż niemal 100% mieszkańców gminy ma możliwość korzystania z sieci wodociągowej.

Reasumując – sieć wodociągowa na terenie gminy Liszki jest dobrze rozwinięta. Na plan pierwszy wśród inwestycji wodociągowych wychodzi obecnie modernizacja niektórych odcinków sieci, szczególnie tych starszych, zbudowanych z rur azbestowych oraz budowa zbiorników wyrównawczych. Inwestycje te mają istotne znaczenie dla powiększania areału gruntów nadających się do zagospodarowania mieszkaniowego lub gospodarczego.

System kanalizacji sanitarnej obecnie obejmuje niewielką część gminy. Jest to w tej chwili jedna z największych barier dla zrównoważonego rozwoju gminy Liszki. Konsekwencje niedostatecznie rozwiniętej sieci kanalizacyjnej można rozpatrywać w kilku aspektach. Po pierwsze na terenie gminy

znajduje się wiele terenów, które w przyszłości mogłyby stać się doskonałymi terenami inwestycyjnymi dla podmiotów gospodarczych oraz dla zamożnych mieszkańców Krakowa. Niejednokrotnie warunkiem umożliwiającym realizację inwestycji gospodarczych lub mieszkaniowych jest dostęp do sieci kanalizacyjnej. Drugim niezwykle ważnym aspektem przemawiającym za koniecznością rozszerzania sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy jest jej położenie w zlewni Sanki będącej źródłem wody pitnej dla miasta Krakowa oraz częściowo gminy Liszki. Ponadto gmina leży na terenie podziemnych zbiorników wody (jurajskich i czwartorzędowych), które jako rezerwuary wody pitnej dla Liszek i gmin sąsiednich wymagają ochrony (tym bardziej, iż w zbiornikach czwartorzędowych, położonych wyżej, już można zaobserwować wyraźne przekroczenia norm jakości wody). Ze względu na to położenie konieczne jest pilne uporządkowanie gospodarki ściekowej, tj. zabezpieczenie wód powierzchniowych i podziemnych przed zanieczyszczeniem poprzez jak najszybsze skanalizowanie wsi oraz wymóg szczelnych szamb, zbiorników na gnojowice oraz płyt obornikowych.

Aktualnie na terenie gminy Liszki funkcjonuje biologiczno-mechaniczna oczyszczalnia ścieków typu ECOLO-CHIEF, pracująca w oparciu o technologię niskoobciążonego osadu czynnego wraz z tlenową stabilizacją osadu nadmiernego. Obecnie oczyszczalnia ścieków w Piekarach posiada przepustowość średnią dobową na poziomie 1000 m³, a maksymalną 1250 m³. Do tej oczyszczalni ścieków podłączone są następujące miejscowości gminy:

- Cholerzyn – w całości;
- Budzyń – w całości;
- Kryspinów – obecnie końcowy etap kanalizowania całej miejscowości;
- Piekary – 2/3 miejscowości;
- Liszki – 2/3 miejscowości.

Gmina Liszki posiada opracowaną koncepcję skanalizowania całego obszaru. Koncepcja przewiduje kilka głównych punktów realizacyjnych:

- Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków w Piekarach do poziomu 2111 m³/dob. Przyłączenie do oczyszczalni ścieków w Piekarach nieskanalizowanych do tej pory terenów gminy: Mników, Czulów, Baczyn, Kaszów oraz pozostałe części Liszek i Piekar;
- Budowa oczyszczalni ścieków w Rącznej o docelowej przepustowości na poziomie 598 m³/dob oraz przyłączenie do niej miejscowości: Rączna, Jeziorzany, Ściejowice;
- Połączenie północnej części gminy z siecią kanalizacyjną gminy Zabierzów (w Aleksandrowicach) i skierowanie ścieków na oczyszczalnię w Balicach. Połączenie z zabierzowską siecią kanalizacyjną objęłoby ok. 85% ścieków z miejscowości Morawica oraz 100% z miejscowości Chrosna;
- Skierowanie ścieków z niewielkiej ilości gospodarstw z północnej części Kryspinowa oraz z Borów Cholerzyńskich do systemu kanalizacyjnego miasta Krakowa w ilości ok. 2,5 l/s.

Stopień skanalizowania gminy Liszki jest niewspółmiernie niski w stosunku do zwodociągowania. W obecnej chwili praktycznie 100% gminy posiada sieć wodociągową, a sieć kanalizacyjna występuje tylko w niewielkiej liczbie miejscowości.

Tab. 7. Gospodarka kanalizacyjna w wybranych gminach powiatu krakowskiego.

Gminy	długość czynnej sieci kanalizacyjnej / km	liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania / szt	ścieki odprowadzone / dam3	ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (na bazie NSP 2002r.) / osoba
Liszki	25.2	630.0	104.9	2031.0
Czernichów	48.4	779.0	61.6	2848.0
Zabierzów	117.0	1854.0	458.4	8718.0

Źródło: Bank Danych Regionalnych – 2003, Główny Urząd Statystyczny.

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Liszki wynosiła na dzień 31.XII.2003 r. 25,2 km. W porównaniu do sąsiednich gmin wiejskich powiatu krakowskiego wartość ta jest niska.

W gminie Zabierzów długość czynnej sieci kanalizacyjnej wynosiła w analogicznym okresie 117 km a w gminie Czernichów 48,4 km.

Obecnie gmina prowadzi zintensyfikowane działania na rzecz rozwoju sieci kanalizacyjnej. Priorytetem jest uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie zlewni Sanki oraz na terenach parków krajobrazowych. W bieżącym roku zostanie zakończona kanalizacja Kryspinowa a do 2006 r. planowane jest skanalizowanie całości miejscowości Piekary i Liszki. Ponadto gmina w ramach Związku Komunalnego Gmin Dorzecza Rudawy, Sanki ma szansę uzyskać środki europejskie na rozbudowę kanalizacji w północnej części. Związek złożył projekt na kompleksową kanalizację dorzecza Rudawy i Sanki do Funduszu Spójności UE i ma dużą szansę otrzymać środki finansowe na jego realizację. W ramach tego projektu uczestniczy kilka podkrakowskich gmin, a w gminie Liszki zrealizowane zostałyby inwestycje: skanalizowania miejscowości Morawica i Chrosna poprzez połączenie z oczyszczalnią ścieków w Balicach, częściowego skanalizowania miejscowości Kaszów i II etap kanalizacji gminy Liszki do oczyszczalni ścieków w Piekarach.

Projekt złożony do Funduszu Spójności stwarza również okazję do kompleksowego spojrzenia na system zarządzania gospodarką ściekową w podkrakowskich gminach. Możliwe będzie rozpatrzenie ewentualnego wspólnego zarządzania systemami odprowadzania i oczyszczania ścieków na ich terenie. Z pewnością doprowadziłoby to do ujednoczenia taryf i standardów komunalnych w tym zakresie a w efekcie również do obniżenia kosztów utrzymywania sieci kanalizacyjnej dla każdej z gmin.

Gospodarka odpadami

Na terenie gminy nie ma żadnych zorganizowanych składowisk odpadów, nie są one też przewidywane z racji rekreacyjnego charakteru gminy i bliskości parków krajobrazowych. Funkcjonuje system zbiórki i segregacji odpadów w postaci koncesjonowanych odbiorców. Odpady są wywożone z terenu gminy na różne składowiska odpadów.

Obecnie ok. 85% mieszkańców gminy objętych jest zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych. W ostatnich latach widoczna jest jednak tendencja spadkowa w ilości odpadów komunalnych zbieranych na terenie gminy. Może to wskazywać na likwidację bądź składowanie odpadów poza systemem zbiórki (spalanie, dzikie wysypiska, etc.).

Priorytetowymi działaniami na terenie gminy w zakresie zorganizowanej zbiórki odpadów jest wdrażanie przyjętego Programu Gospodarki Odpadami oraz doprowadzenie do sytuacji, w której 100% mieszkańców gminy będzie miało podpisaną umowę na wywóz odpadów i wdrożone zostaną procedury monitorujące egzekwowanie warunków umowy.

Dodatkowym problemem w zakresie zbiórki odpadów jest duży, sezonowy ruch rekreacyjny związany z funkcjonowaniem na terenie gminy Liszki Zalewu Kryspinów i innych mniej zorganizowanych kąpielisk. Stąd też zagrożenie zanieczyszczeniem opadami poboczy dróg dojazdowych do zbiorników wodnych oraz bezpośrednich okolic tychże zbiorników jest duże.

Zaopatrzenie w gaz

Przez obszar gminy przebiega magistralny gazociąg wysokoprężny 6,3 MPa relacji Skawina – Zabierzów, stanowiący element systemu zaopatrzenia w gaz miasta Krakowa i transportujący gaz ziemny z Pogórza Karpackiego w kierunku Górnego Śląska. Gazociąg stanowi bezpośrednie źródło zaopatrzenia w gaz dla istniejącej stacji redukcyjno-pomiarowej I stopnia, zlokalizowanej na terenie miejscowości Kryspinów. Zadaniem stacji jest redukcja wysokiego ciśnienia dolotowego do wartości ciśnienia średniego, pod jakim gaz doprowadzany jest do miejscowości na terenie gminy Liszki, pomiar gazu oraz jego odoryzacja.

Podstawową osią zasilającą system zaopatrzenia w gaz na terenie gminy Liszki jest gazociąg średnioprężny o średnicy 150 mm relacji Kryspinów – Liszki – Kaszów. Gazociąg ten przesyła pożądane ilości gazu ziemnego do sieci rozdzielczych zlokalizowanych na terenie poszczególnych miejscowości.

Tab. 8. Parametry infrastruktury gazociągowej na terenie wybranych gmin powiatu krakowskiego.

Gmina	długość sieci ogółem / km	długość sieci przesyłowej / km	długość czynnej sieci rozdzielczej w km / km	czynne połączenia do budynków mieszkalnych / szt	liczba odbiorców gazu (gospodarstwa domowe) / gosp.dom.	zużycie gazu w gospodarstwach domowych w hm ³ / hm ³
Liszki	167.7	6.3	161.4	3582	3379	3.1
Czernichów	46.1	0.0	46.1	879	437	0.4
Zabierzów	236.9	15.7	221.2	5342	5659	4.7

Źródło: Bank Danych Regionalnych – 2003, Główny Urząd Statystyczny

Gmina Liszki jest niemal w całości zgazyfikowana. Długość sieci gazociągowej na terenie gminy wynosi ogółem prawie 170 km. Wartość ta stanowi ok. 6,7% całej sieci gazowej w powiecie krakowskim ziemskim. Z sąsiednich gmin wiejskich powiatu krakowskiego większą długością sieci dysponuje gmina Zabierzów. Gmina Czernichów posiada wyraźnie mniejszą sieć gazociagową. Do sieci gazociągowej na terenie gminy Liszki podłączonych jest blisko 3,6 tys. budynków mieszkalnych, a liczbę odbiorców szacuje się na niespełna 3,4 tys.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Przez teren gminy przebiegają dwie linie wysokich napięć:

- 2-torowa linia 220kV relacji Siersza – Skawina;
- 2-torowa linia 110 kV relacji Skawina – Prądnik.

Zaopatrzenie w energię elektryczną terenów gminy jest realizowane za pośrednictwem sieci rozdzielczej średniego napięcia 15 kV, której głównym elementem są linie napowietrzne 15 kV łączące się w rozdzielni sieciowej RS Cholerzyn:

- Cholerzyn – LOT Balice;
- Cholerzyn – Rybna;
- Cholerzyn – Czernichów;
- Cholerzyn – Skawina.

Od wymienionych linii odprowadzane są odgałęzienia do poszczególnych miejscowości gminy. Na odgałęzieniach instalowane są transformatory 15/0,4 kV, od których prowadzone są linie rozdzielcze niskiego napięcia, dostarczające energię do odbiorców.

Sieć wysokiego napięcia (WN) jest w dobrym stanie technicznym. Stan części sieci elektroenergetycznej SN i NN na terenie gminy nie odpowiada jego potrzebom aktualnym i rozwoju gospodarczego. Zaspokojenie zwiększonego zapotrzebowania na energię dla celów gospodarczych będzie wymagało wymiany, bądź dodania transformatorów, budowy nowych stacji trafo i miejscami likwidacji napowietrznych linii NN.

Usługi telekomunikacyjne

Na terenie gminy Liszki działa sieć telefonii kablowej Telekomunikacji Polskiej SA oraz sieci telefonii komórkowej (ERA GSM, PLUS GSM i Centertel). Gmina jest stefonizowana w wystarczającym stopniu. Na większości obszaru istnieje dostęp do łączny internetowych. Nie pozwalają na to jedynie stare centrale telefoniczne obsługujące niewielkie części gminy.

5. Gospodarka

Przedsiębiorczość i podmioty gospodarcze

Gospodarka gminy Liszki kojarzona była do niedawna z drobnym rolnictwem. Obraz ten uległ zmianie w ostatnich latach, a gmina stała się jednym z lepszych miejsc lokalizacji inwestycji gospodarczych w otoczeniu Krakowa. Występują tu niepowtarzalne walory komunikacyjne i przyrodnicze. Korzystna lokalizacja gminy w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Krakowa oraz

w niedalekiej odległości od Górnego Śląska stanowi niezwykle istotny element kształtowania się lokalnego rynku. Dodatkowym atutem są doskonałe warunki środowiska naturalnego.

Gmina Liszki leży ok. 15 km na zachód od centrum Krakowa. Przy czym dojazd do centrum miasta często jest bardziej dogodny i zajmuje mniej czasu niż z odleglejszych dzielnic Krakowa. Przez teren gminy przebiega Autostrada A4 – zarówno odcinek płatny relacji Kraków – Katowice, jak i odcinek obwodnicowy dla miasta Krakowa (Balice – węzeł Opatkowiec – kierunek Rzeszów). Autostrada A4 posiada ogromną rangę w przewozach towarowych i osobowych w kraju. Łączy ona zachodnią granicę kraju z granicą wschodnią, będącą obecnie jednocześnie granicą Unii Europejskiej. Ponadto jest to jak na razie jedyny międzynarodowy ciąg komunikacyjny w Polsce, na którym w dużej mierze funkcjonują już drogi autostradowe. Na terenie gminy Liszki znajduje się węzeł zjazdu z autostrady w miejscowości Piekary, co dodatkowo uatrakcyjnia inwestycyjnie jej obszar. Przez teren gminy przebiega również droga wojewódzka nr 780, będąca alternatywnym połączeniem z Górnym Śląskiem w stosunku do płatnej autostrady A4.

Kolejnym niebagatelnym atutem gminy Liszki jest bezpośrednie sąsiedztwo międzynarodowego portu lotniczego Kraków-Balice, leżącego w sąsiedniej gminie Zabierzów. Tereny gminy Liszki bezpośrednio graniczące z terenem lotniska brane są pod uwagę w procesie rozbudowy portu lotniczego i jego infrastruktury towarzyszącej.

Dodatkowym atutem gminy jest dobrze zachowane środowisko naturalne, które chronione jest w parkach krajobrazowych i strefach ochrony krajobrazu. Co prawda eliminuje to pewne gałęzie działalności gospodarczej szkodzące środowisku naturalnemu, ale za to stwarza bardzo duże możliwości dla rozwoju intratnych branż gospodarczych, takich jak rekreacja i turystyka. Poza tym są to również ważne atuty w przyciąganiu na teren gminy zamożniejszych mieszkańców Krakowa, szukających spokojnego miejsca zamieszkania.

Na dzień 31.12.2003 r. na terenie gminy zarejestrowanych było w systemie REGON 552 podmioty gospodarcze. Większość z nich związanych jest z szeroko rozumianym rynkiem usług. Najliczniej reprezentowana jest branża budowlano-remontowa, gastronomia. Nie brakuje również średnich zakładów produkcyjnych i usługowych, wykorzystujących dobre położenie gminy.

Tab. 9. Rozwój liczby firm w wybranych gminach powiatu krakowskiego (według systemu REGON)

Gmina	Rok					Wskaźnik wzrostu liczby firm w latach 99-03	Liczba firm na 1000 mieszkańców w 2003r.
	1999	2000	2001	2002	2003		
Liszki	788	876	945	998	1050	33,25%	70
Czernichów	701	715	791	860	911	29,96%	71
Zabierzów	1454	1511	1717	1799	1834	26,13%	84
Powiat krakowski	15945	16228	17808	18771	19419	21,79%	80
Region małopolski	242795	251821	270695	278350	287816	18,5%	89
Polska	3041403	3186704	3392268	3468218	3581593	17,7%	94

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec grudnia 2003 roku na terenie gminy Liszki zarejestrowanych było w systemie REGON 1050 jednostek gospodarczych. Z porównywanych gmin powiatu krakowskiego najwięcej firm ma oczywiście siedzibę w Zabierzowie (1834), które stanowi ważne miejsce inwestycyjne dla firm krakowskich i ogólnopolskich. Mniejszą, aczkolwiek porównywalną do Liszek, liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wykazuje gmina Czernichów - 911.

W porównaniu z końcem 1999 r. liczba istniejących podmiotów gospodarczych w wybranych gminach ulegała zmianom. W poszczególnych latach obserwowano wzrost liczby firm. Trend wzrostowy jest naturalnie bardzo pożądanym, zwłaszcza, jeżeli dotyczy małych firm, być może nie zatrudniających rzeszy osób, ale w wielu krajach stanowiących podstawę gospodarki. W typowo podmiejskich gminach, gdzie gros osób pracuje w aglomeracji miejskiej, potrzeba tworzenia i

funkcjonowania małych i średnich firm jest istotna. Stają się one dodatkowym źródłem dochodu dla budżetu gminnego.

W danych Głównego Urzędu Statystycznego (opartego na systemie REGON) może być jednak ukryty proces tzw. „samozatrudniania”, czyli zakładania jednoosobowych działalności gospodarczych przez zatrudnionych do tej pory na etacie pracowników. Dotyczy to m.in. kierowców czy pracowników budowlanych, którzy po rozstaniu ze swoim dotychczasowym pracodawcą, zakładają firmy i nadal z nim współpracują, ale już jako przedsiębiorcy. Nie chroni ich jednak prawo pracy, co stawia pod znakiem zapytania trwałość takiej współpracy. Nowelizacja Kodeksu Pracy ukróciła już jednak takie praktyki. Ponadto należy przypuszczać, iż znaczny odsetek firm widniejących w systemie REGON może nie funkcjonować z różnych powodów, natomiast nie zostały przez swoich właścicieli wyrejestrowane z systemu. Jednak problem ten, jeżeli ma miejsce, dotyczy wszystkich porównywanych w analizie gmin w takim samym stopniu.

Dynamika wzrostu liczby firm jest mocno zróżnicowana w poszczególnych porównywanych gminach. Rekordzistką w tym zakresie została gmina Liszki, która w latach 1999-2003 zanotowała wzrost liczby jednostek gospodarczych o ponad 33%. W sąsiednich gminach wiejskich powiatu krakowskiego wskaźnik ten był niższy niż w Liszkach, aczkolwiek również stał na wysokim poziomie – wyższym niż średnia dla powiatu, województwa i kraju. W Zabierzowie przyrost firm w analogicznym okresie wyniósł blisko 30% a w Czernichowie 26%.

Wysoki wskaźnik przyrostu form na terenie gminy Liszki w ostatnich latach świadczy z jednej strony o dużej przedsiębiorczości mieszkańców, a z drugiej strony potwierdza atrakcyjność tego terenu do inwestowania i zakładania działalności gospodarczej.

Wymiernym wskaźnikiem obrazującym rozwój gospodarczy poszczególnych samorządów gminnych jest wskaźnik ilości zarejestrowanych firm w przeliczeniu na 1000 mieszkańców danej jednostki. W tej klasyfikacji gmina Liszki posiada niższy wskaźnik w stosunku do gminy Zabierzów i porównywalny z gminą Czernichów. W 2003 r. wskaźnik ten osiągnął dla Liszek poziom 70 firm na 1000 swoich obywateli, podczas gdy średnia wartość małopolska wynosiła 89, a wskaźnik ogólnopolski – 94. Z porównywanych gmin Liszki nieznacznie wyprzedza gmina Czernichów (71). Lepiej wypada pod tym kątem gmina Zabierzów, gdzie jest 84 podmioty na 1000 mieszkańców. Z porównywanych gmin jedynie gmina Zabierzów notuje wyższy wskaźnik liczby firm na 1000 mieszkańców od średniej powiatowej, która wynosi 80 podmiotów na 1000 mieszkańców.

Tab. 10. Podmioty gospodarki narodowej wg sektorów własności i wybranych form prawnych w 2003 r.

Gmina	Ogółem	Sektor własności		Formy prawne			
		publiczny	prywatny	spółki		spółdzielnie	osoby fizyczne
				ogółem	z udziałem kapitału zagranicznego		
Liszki	1050	20	1030	25	7	3	915
<i>% ogółu</i>	<i>100,0</i>	<i>1,9</i>	<i>98,1</i>	<i>2,4</i>	<i>0,7</i>	<i>0,3</i>	<i>87,1</i>
Czernichów	911	32	879	13	3	2	752
<i>% ogółu</i>	<i>100,0</i>	<i>3,5</i>	<i>96,5</i>	<i>1,4</i>	<i>0,3</i>	<i>0,2</i>	<i>82,5</i>
Zabierzów	1834	32	1802	117	20	5	1418
<i>% ogółu</i>	<i>100,0</i>	<i>1,7</i>	<i>98,2</i>	<i>6,4</i>	<i>1,1</i>	<i>0,3</i>	<i>77,3</i>
Powiat krakowski	19419	543	18876	613	110	62	15955
<i>% ogółu</i>	<i>100,0</i>	<i>2,8</i>	<i>97,2</i>	<i>3,1</i>	<i>0,6</i>	<i>0,3</i>	<i>82,2</i>
Region małopolski	287816	9031	278785	14285	2364	1197	224514
<i>% ogółu</i>	<i>100,0</i>	<i>3,1</i>	<i>96,9</i>	<i>5,0</i>	<i>0,8</i>	<i>0,4</i>	<i>78,0</i>

Źródło: „Podregiony, powiaty, gminy – województwo małopolskie 2003”, Kraków 2004, (WUS w Krakowie)

Analizując formy prawne firm z terenu gminy Liszki zdecydowaną większość stanowią podmioty, będące własnością osób fizycznych (87,1% ogółu), przy średniej regionalnej rzędu 78,0% i powiatowej 82,2%. Należy zauważyć, iż najmniejszą spośród porównywanych gmin wartość

własności osób fizycznych posiada gmina Zabierzów. Wartość ta jest niższa niż dla średniej regionalnej i wynosi nieco ponad 77%. Jednak w przypadku tej gminy jest to tendencja pozytywna, gdyż duży odsetek stanowią u niej spółki handlowe – ok. 6,4%. Na terenie gminy Liszki spółki handlowe stanowią również stosunkowo wysoki odsetek ogółu firm (2,4%). Jest ona niższa niż dla regionu małopolskiego (5%), ale porównywalna do średniej powiatowej (3,1%). Spółki z udziałem kapitału zagranicznego stanowią 0,7% wszystkich firm z terenu gminy (średnia regionalna wynosi 0,8%), co w liczbach bezwzględnych oznacza 7 podmiotów gospodarczych. Z gmin porównywanych największy potencjał gospodarczy skupia oczywiście Zabierzów (m.in. 117 spółek handlowych, 20 spółek z udziałem kapitału zagranicznego, 5 spółdzielni). Dobrymi wskaźnikami może też się pochwalić gmina Liszki (m.in. 25 spółek handlowych, 7 spółek z udziałem kapitału zagranicznego, 3 spółdzielnie). Wśród porównywanych gmin najmniejszy potencjał reprezentuje gmina Czernichów (m.in. 13 spółek handlowych, 3 spółki z udziałem kapitału zagranicznego, 2 spółdzielnie). Należy również zauważyć wyjątkowo niski udział firm z sektora publicznego w gospodarkach lokalnych gmin Zabierzów i Liszki. Stanowią one odpowiednio tylko 1,7 % i 1,9%, przy średniej powiatowej 2,8% i regionalnej 3,1%. Natomiast w gminie Czernichów wskaźnik ten osiągnął wartość 3,5%.

Tab. 11. Podmioty gospodarki narodowej wg wybranych sekcji PKD w 2003 r.

Gmina	Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo	Przemysł	Budownictwo	Handel i naprawy	Restauracje i hotele	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	Obsługa nierucho mości i firm
Liszki	1050	30	190	144	331	22	107	88
Czernichów	911	26	136	123	313	22	68	68
Zabierzów	1834	39	240	213	581	53	147	283
Powiat krakowski	19419	505	2719	2549	6666	541	1850	1884
województwo małopolskie	287816	5314	34271	31552	89149	10144	22853	37637
Liszki/ powiat krakowski	5,4%	5,9%	7,0%	5,6%	5,0%	4,1%	5,8%	4,7%

Źródło: „Podregiony, powiaty, gminy – województwo małopolskie 2003”, Kraków 2004, (WUS w Krakowie)

Na terenie gminy Liszki dominują firmy z kategoria PKD „Handel i naprawy” stanowiąc 31,5% wszystkich lokalnych podmiotów, ale jedynie 5% wszystkich firm z tej branży w całym powiecie krakowskim.

Kolejną ważną grupę podmiotów gospodarczych w gminie stanowią firmy kategorii „Przetwórstwo przemysłowe” (18,1% ogółu). Są to przeważnie zakłady produkcyjne branży spożywczej oraz wydobywczej (kruszywo).

Istotne znaczenie posiada także kategoria „Budownictwo”, skupiająca 13,7% firm z terenu gminy oraz „Transport” – 10,2%.

Instytucje otoczenia biznesu z terenu gminy Liszki

Na terenie gminy Liszki nie funkcjonują żadne aktywne formy zrzeszenia lokalnych przedsiębiorców. Co prawda funkcjonuje tu lokalny punkt Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej oraz Jurajska Izba Gospodarcza, jednak nie są to organizacje skupiające swoje wysiłki na organizowaniu pomocy wyłącznie dla lokalnej przedsiębiorczości. Cele ich działań daleko wykraczają poza gminę Liszki, nierzadko opierając się o rangę regionalną. Nie działają również żadne instytucje wsparcia dla biznesu. Jest to poważna bariera dla skoordynowanego rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości na terenie gminy. Organizacje zrzeszające przedsiębiorców, czy też świadczące na ich rzecz rozmaite usługi i pomoc są istotnymi narzędziami w zakresie pozyskiwania środków europejskich na rzecz rozwoju sektora małej i średniej przedsiębiorczości oraz pełnią funkcję partnera dla samorządu terytorialnego w realizacji zadań strategicznych i projektów. Ponadto kształtują one lokalny klimat dla

rozwoju przedsiębiorczości, przyczyniają się nierzadko do obniżania kosztów prowadzenia działalności gospodarczej poprzez koordynację działań promocyjnych i doradczych oraz integrują lokalne środowisko.

6. Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego

Poniższe tabele pokazują, w oparciu o dane GUS, poziom i najważniejsze składniki dochodów budżetu samorządu terytorialnego Liszek w 2003 roku na tle sąsiednich gmin wiejskich powiatu krakowskiego.

Tab. 12. Porównanie budżetów samorządowych wybranych gmin powiatu krakowskiego w zł – 2003 r.

Gmina	Dochody budżetów ogółem	Dochody własne	Subwencje ogólne	Dotacje z budżetu państwa	Dotacje otrzymane z funduszy celowych	Dotacje celowe z porozumień jednostek samorządu terytorialnego	Środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł
Liszki	20251472	6853711	10675254	978994	15456	364028	1364029
Czernichów	16298508	4893225	9326840	899484	42780	160853	975326
Zabierzów	27614162	14345679	9892307	1691000	192182	426934	1066060

Źródło: „Podregiony, powiaty, gminy – województwo małopolskie 2003”, Kraków 2004, (WUS w Krakowie)

Tab. 13. Porównanie budżetów samorządowych wybranych gmin powiatu krakowskiego w % - 2003 r.

Gmina	Dochody budżetów ogółem	Dochody własne	Subwencje ogólne	Dotacje z budżetu państwa	Dotacje otrzymane z funduszy celowych	Dotacje celowe z porozumień jednostek samorządu terytorialnego	Środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł
Liszki	100%	33,84%	52,71%	4,83%	0,08%	1,80%	6,74%
Czernichów	100%	30,02%	57,23%	5,52%	0,26%	0,99%	5,98%
Zabierzów	100%	51,95%	35,82%	6,12%	0,70%	1,55%	3,86%

Źródło: „Podregiony, powiaty, gminy – województwo małopolskie 2003”, Kraków 2004, (WUS w Krakowie)

Kwoty ogółem dochodów budżetów samorządowych porównywanych gmin pokazują, iż gmina Liszki posiadała w 2003 r. niższy budżet niż gmina Zabierzów oraz wyższy niż gmina Czernichów. Struktura dochodów budżetu gminy Liszki w 2003 r. wskazywała na wysoki udział dochodów własnych, które stanowiły blisko 34%. Jest to wartość stosunkowo wysoka i świadcząca o dobrze rozwiniętej gospodarce lokalnej, która dostarcza do budżetu gminy pokaźne kwoty będące udziałem gminy w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa oraz podatkiem od nieruchomości. Jednak w sąsiedniej gminie Zabierzów, posiadającej większy potencjał gospodarczy dochody własne stanowiły w 2003 r. aż blisko 52% dochodów ogółem. W gminie Czernichów dochody własne osiągnęły poziom 30%.

Największym dochodem budżetu gminy Liszki w 2003 r. były subwencje ogólne, podobnie jak w gminie Czernichów. W gminach tych subwencje ogólne stanowiły ponad 50% dochodów ogółem. Jedynie w gminie Zabierzów subwencje ogólne były wyraźnie niższe, stanowiąc ok. 36%, co jest w pewnym sensie konsekwencją wysokich dochodów własnych w budżecie tej gminy.

Warto zwrócić uwagę na wysoki odsetek środków zewnętrznych pozyskanych przez gminę Liszki. Środki te stanowiły w 2003 r. blisko 7% ogółu dochodów budżetu. W pozostałych porównywanych gminach odsetek ten był niższy. W gminie Czernichów ok. 6%, a w gminie Zabierzów niespełna 4%.

Tab. 14. Dochody własne (2003 r.).

Gmina	razem / zł	podatek rolny / zł	podatek od nierucho- mości / zł	podatek od środków transport- owych / zł	wpływy z opłaty skarbowej / zł	dochody z majątku gminy / zł	udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych / zł	udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych / zł
Liszki	6853711	604842	1814324	174624	66200	358363	2576211	59840
Czernichów	4893225	501149	1050309	149754	53637	486970	1619195	19052
Zabierzów	14345679	574299	4709568	281218	128266	743207	4781395	497471

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Tab. 15. Dochody własne - % (2003 r.).

Gmina	razem	podatek rolny	podatek od nierucho- mości	podatek od środków transport- owych	wpływy z opłaty skarbowej	dochody z majątku gminy	udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych
Liszki	100%	8,83%	26,47%	2,55%	0,97%	5,23%	37,59%	0,87%
Czernichów	100%	10,24%	21,46%	3,06%	1,10%	9,95%	33,09%	0,39%
Zabierzów	100%	4,00%	32,83%	1,96%	0,89%	5,18%	33,33%	3,47%

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Struktura dochodów własnych w porównywanych gminach jest dość zróżnicowana. W dochodach własnych gminy Liszki oraz Czernichów stosunkowo duży odsetek stanowi podatek rolny (blisko 9% dochodów własnych ogółem w gminie Liszki i ponad 10% w gminie Czernichów), co świadczy o wciąż dużym znaczeniu rolnictwa wśród mieszkańców tych terenów. W gminie Zabierzów, stanowiącej tradycyjne miejsce inwestowania w strefie podkrakowskiej podatek rolny stanowi jedynie 4% ogółu dochodów własnych.

Podatek od nieruchomości jest drugim co do wielkości źródłem dochodów własnych we wszystkich gminach. W dochodach własnych gminy Liszki stanowił on ponad 26%, a w gminie Czernichów ponad 21%. W dochodach własnych gminy Zabierzów podatek od nieruchomości stanowił niemal 33% i był praktycznie na równi z udziałem gminy w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa od osób fizycznych. Świadczy to m.in. o dużej liczbie przedsiębiorstw zajmujących znaczące powierzchnie gruntów na terenie tej gminy.

Udział gminy w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa od osób fizycznych to największy składnik dochodów własnych wszystkich gmin. Jego największe wartości względne notowane były w dochodach własnych gminy Liszki – ponad 37%. Jest to potwierdzenie z jednej strony wysokiego poziomu przedsiębiorczości mieszkańców gminy, a z drugiej strony bliskości krakowskiego rynku pracy, którego klientami są często mieszkańcy Liszek. W pozostałych porównywanych gminach składnik ten jest nieco niższy i wynosi ok. 33%.

Udział gminy w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa od osób prawnych stanowią istotny odsetek dochodów własnych jedynie w gminie Zabierzów. Jest to potwierdzenie statystyk dotyczących form prawnych podmiotów gospodarczych działających w poszczególnych gminach, gdzie na największa liczba spółek handlowych funkcjonuje na terenie tej gminy.

Tab. 16. Wydatki budżetów wybranych gmin powiatu krakowskiego w zł – 2003 r.

Gmina	ogółem	pozostałe wydatki	dotacje ogółem	dotacje dla jednostek gospodarki pozabudżetowej i funduszy celowych	świadczenia na rzecz osób fizycznych	wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem	wydatki majątkowe inwestycyjne
Liszki	22398305	198349	438388	0	1407932	13732959	6620677
Czernichów	16563251	202342	773688	98002	1236523	11376911	2973787
Zabierzów	35558897	262731	1870362	328353	2185215	17319106	13921483

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Tab. 17. Wydatki budżetów wybranych gmin powiatu krakowskiego w% - 2003 r.

Gmina	ogółem	pozostałe wydatki	dotacje ogółem	dotacje dla jednostek gospodarki pozabudżetowej i funduszy celowych	świadczenia na rzecz osób fizycznych	wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem	wydatki majątkowe inwestycyjne
Liszki	100%	0,89%	1,96%	0,00%	6,29%	61,31%	29,56%
Czernichów	100%	1,22%	4,67%	0,59%	7,47%	68,69%	17,95%
Zabierzów	100%	0,74%	5,26%	0,92%	6,15%	48,71%	39,15%

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

W wydatkach porównywanych gmin oczywiście dominują wydatki bieżące związane z realizacją zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Na uwagę zasługują jednak wydatki inwestycyjne samorządów terytorialnych, które stanowią o poziomie rozwoju danej gminy oraz mogą być skutecznym narzędziem stymulowania lokalnej gospodarki.

W gminie Liszki w 2003 r. wydatki inwestycyjne osiągnęły wysoki poziom blisko 30% wszystkich wydatków budżetowych w tym roku. Większe wartości wydatków inwestycyjnych osiągnęła w analogicznym okresie gmina Zabierzów – 39%. Gmina Czernichów posiadała wyraźnie mniejsze wartości – niespełna 18%.

Poniższa tabela prezentuje natomiast przeliczone na 1 mieszkańca dochody ogółem i dochody własne oraz wydatki ogółem i wydatki inwestycyjne z budżetu gminy Liszki w zestawieniu z danymi dla gmin powiatu tatrzańskiego.

Tab. 18. Dochody i wydatki budżetów gminnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca – 2003 r.

Gmina	Dochody [zł/1 mieszk.]	Wydatki [zł/1 mieszk.]	Dochody własne [zł/1 mieszk.]	Wydatki inwestycyjne [zł/1 mieszk.]
Liszki	1344	1487	455	439
Czernichów	1275	1296	383	233
Zabierzów	1271	1637	661	641

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS.

Z porównania dochodów i wydatków ogółem na 1 mieszkańca gminy Liszki w zestawieniu z gminami porównywanymi wynika, iż należą one do jednych z największych w powiecie krakowskim. Są wyraźnie większe od wartości tych parametrów budżetu gminy Czernichów i mniejsze od Zabierzowa. Liszki charakteryzują się wysokimi wartościami wskaźnika dochodów własnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Wskaźnik ten jest niższy tylko od analogicznych wskaźników dla gminy Zabierzów. Ten pozytywny trend znajduje kontynuację w przypadku wydatków inwestycyjnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Liszki przeznaczyły na inwestycje w przeliczeniu na jednego mieszkańca 439 zł.

7. Sfera społeczna

DEMOGRAFIA

Liczba ludności

Gmina Liszki, według danych Głównego Urzędu Statystycznego, liczy **15216 mieszkańców** (dane z 2003 r.), co stanowi 6,3% ogółu ludności powiatu krakowskiego ziemskiego. Taki poziom zaludnienia stawia gminę Liszki na 4 miejscu wśród 17 samorządów gminnych w powiecie ziemskim krakowskim – po Skawinie (41194 osób), Krzeszowicach (31439 osób) i Zabierzowie (21846 osób). Te trzy gminy stanowią bezpośrednich sąsiadów gminy Liszki – dodatkowymi sąsiadami gminy Liszki jest Czernichów (12828 mieszkańców) i stolica regionu małopolskiego – Kraków (757685 mieszkańców).

Tab. 19. Podstawowe wskaźniki demograficzne gmin powiatu krakowskiego ziemskiego w 2003 r.

Gmina	Ludność	Udział w ludności powiatu [%]	Mężczyźni	Kobiety	Kobiety na 100 mężczyzn	Gęstość zaludnienia [osób/km ²]
Czernichów	12828	5,3	6281	6547	104	153
Igołomia-Wawrzeńczyce	7635	3,2	3755	3880	103	122
Iwanowice	8154	3,4	4138	4016	97	116
Jerzmanowice-Przegonia	10382	4,3	5146	5236	102	152
Kocmyrzów-Luborzycza	12851	5,3	6283	6568	105	156
Krzeszowice	31439	13,0	15094	16345	108	226
Liszki	15216	6,3	7494	7722	103	211
Michałowice	7403	3,1	3690	3713	101	144
Mogilany	10576	4,4	5171	5405	105	243
Skała	9483	3,9	4755	4728	99	128
Skawina	41194	17,1	19986	21208	106	411
Słomniki	13590	5,6	6581	7009	107	122
Sułoszowa	5921	2,5	2958	2963	100	111
Świątniki Górne	8504	3,5	4177	4327	104	422
Wielka Wieś	9011	3,7	4401	4610	105	187
Zabierzów	21846	9,1	10497	11349	108	219
Zielonki	15047	6,2	7338	7709	105	311
Powiat krakowski	241080	100,0	117745	123335	105	196
Region małopolski	3252949	-	1578790	1674159	106	214
Polska	38190608	-	18486430	19704178	107	122

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Województwo Małopolskie 2004 – Podregiony, Powiaty, Gminy”. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2004

Powierzchnia i gęstość zaludnienia

Gmina Liszki posiada – w gronie wszystkich samorządów gminnych powiatu krakowskiego – przeciętną powierzchnią liczącą **7 2,03 km²**, co oznacza 5,9% ogólnej powierzchni powiatu i daje badanej gminie 8 miejsce spośród 17 gmin w powiecie krakowskim. Dla porównania największą powierzchnię w powiecie notuje gmina Krzeszowice – 139,37 km². Średnia gęstość zaludnienia w gminie Liszki wynosi **211 osób/km²**, niemal dwukrotnie więcej niż ten sam wskaźnik liczony dla całej Polski (122 osoby/km²) i niewiele mniejszy w porównaniu z regionem małopolskim (214 osób/km²). Z gmin powiatu krakowskiego największe zagęszczenie ludności notuje gmina Świątniki Górne (422 osoby/km²).

Tab. 20. Powierzchnia gmin powiatu krakowskiego ziemskiego

Gmina	Powierzchnia w ha	Udział powierzchni gminy w powierzchni powiatu [%]
Czernichów	8 380	6,8
Igołomia-Wawrzeńczyce	6 259	5,1
Iwanowice	7 026	5,7
Jerzmanowice-Przebinia	6 839	5,6
Kocmyrzów-Luborzyca	8 253	6,7
Krzyszowice	13 937	11,3
Liszki	7 203	5,9
Michałowice	5 127	4,2
Mogilany	4 355	3,6
Skała	7 430	6,0
Skawina	10 015	8,2
Słomniki	11 138	9,1
Sułoszowa	5 338	4,3
Świątniki Górne	2 017	1,6
Wielka Wieś	4 810	3,9
Zabierzów	9 959	8,1
Zielonki	4 840	3,9
Powiat krakowski	122 962	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Województwo Małopolskie 2004 – Podregiony, Powiaty, Gminy”. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2004

Struktura płci ludności

Struktura płci ludności gminy Liszki charakteryzuje się przewagą kobiet, które stanowią 50,7% ogółu mieszkańców – dla porównania wskaźnik ten dla powiatu krakowskiego wynosi 51,1%, dla Małopolski 51,5%, a dla całego kraju 51,6%. Współczynnik feminizacji osiągnął w badanej gminie w 2003 r. stosunkowo niską wartość 103 kobiet na 100 mężczyzn, będącą poniżej średniej wyliczonej dla powiatu krakowskiego (105 kobiet na 100 mężczyzn), regionu małopolskiego (106) i dla całej Polski (107). Należy dodać, iż z grona trzech gmin będących obiektem niniejszej analizy, gmina Liszki posiada najniższy wskaźnik feminizacji. Gminę Zabierzów charakteryzuje wskaźnik na poziomie 108 kobiet na 100 mężczyzn, a gminę Czernichów wskaźnik rzędu 104 kobiet na 100 mężczyzn.

Dynamika wzrostu liczby ludności

Analizując dynamikę wzrostu liczby ludności w gminie Liszki w latach 1999-2003 należy podkreślić stałą tendencję rosnącą. Kulminacyjna wartość zaludnienia przypada zatem na 2003 r. (15216 mieszkańców), podczas, gdy w 1999 r. liczba obywateli gminy wynosiła 14612 osób. W badanym okresie pięcioletnim zaznaczył się wzrost zaludnienia gminy Liszki rzędu 4,1% (604 osoby). Z gmin porównywanych niewiele mniejszą wartość zanotował Zabierzów (wzrost zaludnienia o 3,8%), podczas, gdy w Czernichowie zaobserwowano w tym samym okresie minimalny spadek liczby obywateli (-0,1%). Dla porównania omawiany wskaźnik dla powiatu krakowskiego wynosi 2,4%, dla regionu małopolskiego 0,9%, a dla całej Polski -1,2%.

Tab. 21. Dynamika wzrostu liczby ludności w wybranych gminach powiatu krakowskiego

Gmina	Rok					Wskaźnik wzrostu w latach 99-03
	1999	2000	2001	2002	2003	
Liszki	14612	14628	14691	15031	15216	4,1%
Czernichów	12832	12904	12940	12777	12828	-0,1%
Zabierzów	21043	21211	21372	21612	21846	3,8%
Powiat krakowski	235450	236318	237238	239344	241080	2,4%
Region małopolski	3222525	3233799	3240928	3237217	3252949	0,9%

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY LISZKI

Polska	38653559	38644211	38632453	38218531	38190608	-1,2%
--------	----------	----------	----------	----------	----------	-------

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Struktura wieku ludności

Z przedstawionych poniżej danych wynika, że zmniejsza się w dość szybkim tempie w skali całej gminy Liszki liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (średnio 50-100 osób rocznie), a wzrasta liczba ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Jest to tendencja charakterystyczna dla całej Polski, będąca efektem powolnego starzenia się społeczeństwa. Jednak w gminie Liszki proces ten nie nabiera jeszcze silnych cech. Co więcej, w gronie trzech gmin porównywanych w niniejszej analizie gmina Liszki wyróżnia się najbardziej korzystnymi wartościami struktury wieku ludności. Gmina Liszki posiada w tej grupie samorządów najwyższy wskaźnik liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (osoby do lat 18), wynoszący 25,2% ogółu mieszkańców (2003 r.), podczas gdy średnia dla powiatu krakowskiego wynosi 23,2%, dla regionu małopolskiego 23,1%, a średnia dla Polski 21,9%. Dla porównania gmina Zabierzów notuje wskaźnik osób w wieku przedprodukcyjnym na poziomie 20,9%. Jednak stale malejący w gminie Liszki wskaźnik ludności w wieku przedprodukcyjnym wpływa na zmniejszanie liczby uczniów w szkołach wszystkich szczebli, dlatego ważne staje się ujmowanie tych wartości w planach oświatowych gminy.

Tab. 22. Struktura wieku ludności w gminie Liszki

Rok	Liczba ludności							Nieprodukcyjni na 100 osób w wieku produkcyjnym
	Ogółem	W wieku przedprodukcyjnym		W wieku produkcyjnym		W wieku poprodukcyjnym		
		Osoby	%	Osoby	%	Osoby	%	
1999	14612	4099	28,1	8544	58,5	1969	13,5	71
2000	14628	4002	27,4	8662	59,2	1964	13,4	69
2001	14691	3857	26,3	8875	60,4	1959	13,3	66
2002	15031	3857	25,7	9173	61,0	2001	13,3	64
2003	15216	3830	25,2	9384	61,7	2002	13,2	62

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Gmina Liszki nie jest natomiast liderem w klasyfikacji wskaźnika liczby osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 18-65 lat i kobiety w wieku 18-60 lat), choć podkreślić należy stale – z roku na rok – rosnącą wartość tego wskaźnika. Ta grupa mieszkańców stanowi 61,7% wszystkich obywateli gminy, co oznacza drugie miejsce w gronie porównywanych samorządów. Najwyższy wskaźnik uzyskała gmina Zabierzów, gdzie mieszkańcy w wieku produkcyjnym stanowią 62,1% ogółu obywateli. Dla porównania średnia powiatowa (gdzie 61,4% ogółu mieszkańców jest w wieku produkcyjnym) jest niewiele niższa od liseckiej, średnia regionalna jest równa średniej wartości gminy Liszki (61,7%), natomiast średnia ogólnopolska jest sporo wyższa 62,9%. Podkreślić należy, że wielkość grupy „produkcyjnej” jest ważnym wskaźnikiem demograficznym, gdyż to właśnie na niej spoczywa (przynajmniej w teorii) ciężar utrzymania osób w wieku nieprodukcyjnym (czyli osób do 18 roku życia oraz emerytów).

Gmina Liszki posiada stosunkowo małe grono obywateli w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni powyżej 65 lat i kobiety powyżej 60 roku życia lat), stanowiące 13,2% wszystkich jej mieszkańców. Co ciekawe, liczba emerytów w gminie Liszki od kilku lat rośnie (choć dynamika tego wzrostu jest niska), a odsetek tej grupy obywateli w stosunku do wszystkich mieszkańców ulega niewielkiemu zmniejszeniu. Oznacza to, że napływający do gminy nowi mieszkańcy nie osiągnęli jeszcze wieku emerytalnego i zasilają zazwyczaj grono osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Dla porównania w sąsiedniej gminie Czernichów ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi 15,4% wszystkich jej mieszkańców, a w gminie Zabierzów nawet 17,1% obywateli. Wskaźnik osób poprodukcyjnych w powiecie krakowskim wynosi 15,4%, a wskaźnik małopolski, podobnie jak ogólnopolski osiągnął wartość 15,2% ogółu mieszkańców. Jak zatem widać grono obywateli gminy Liszki będących w wieku poprodukcyjnym nie obciąża nadmiernie struktury demograficznej gminy, jednak w latach kolejnych należy spodziewać wzrostu liczby osób starszych, w związku z osiągnięciem

wieku emerytalnego przez kolejne roczniki osób znajdujących się obecnie w grupie ludności produkcyjnej.

Tab. 23. Struktura wieku ludności w wybranych gminach powiatu krakowskiego w 2003 r.

Gmina	Liczba ludności							Nieprodukcyjni na 100 osób w wieku produkcyjnym
	Ogółem	W wieku przedproduk.		W wieku produkcyjnym		W wieku poprodukcyjnym		
		Osoby	%	Osoby	%	Osoby	%	
Liszki	15216	3830	25,2	9384	61,7	2002	13,2	62
Czernichów	12828	3109	24,2	7742	60,4	1977	15,4	66
Zabierzów	21846	4558	20,9	13563	62,1	3725	17,1	61
Powiat krakowski	241080	56029	23,2	147911	61,4	37140	15,4	63
Region małopolski	3252949	751153	23,1	2008121	61,7	493675	15,2	62
Polska	38190608	8349808	21,9	24038777	62,9	5802023	15,2	59

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Innym wskaźnikiem obrazującym strukturę wiekową ludności jest współczynnik osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w przedziale wieku produkcyjnego. Oznacza on potencjalne obciążenie, jakie spada na barki osób w „sile wieku” związane z utrzymaniem jeszcze bądź już niepracujących członków społeczeństwa. W tym porównaniu gmina Liszki wypada korzystnie – omawiany wskaźnik osiągnął tu poziom 62 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Jest to wartość równa średniej małopolskiej (62), niższa od średniej powiatowej (63), ale wyższa od ogólnopolskiej (59). Nieco lepiej od gminy Liszki wypadł jedynie Zabierzów, notujący 61 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Przyrost naturalny

Przyrost naturalny (różnica pomiędzy liczbą narodzin i zgonów) od 1999 r. kształtuje się w gminie Liszki na poziomie dodatnim. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2003 r. urodziło się w gminie Liszki 167 dzieci, natomiast zmarło 146 obywateli. Różnica pomiędzy tymi wartościami wynosi 21 osób, co oznacza wskaźnik przyrostu naturalnego na poziomie 1,4%. Jest to satysfakcjonująca wartość, choć nie najwyższa na przestrzeni ostatnich pięciu lat (w 2002 r. gmina Liszki zanotowała przyrost naturalny rzędu 1,9%). Jednak w kontekście średniej dla powiatu krakowskiego (-0,7‰), regionu małopolskiego (1,0‰), jak i średniej wartości ogólnopolskiej (-0,4‰) badana gmina wypada zdecydowanie korzystniej. Podkreślić należy, że w stosunku do 2002 r. wzrosła w gminie Liszki zarówno liczba urodzeń, jak również liczba zgonów.

Tab. 24. Ruch naturalny ludności w gminie Liszki

Rok	Liczba małżeństw	Liczba małżeństw na 1000 mieszkańców	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny [osoby]	Przyrost naturalny [‰]
1999	88	6,0	144	143	1	0,1
2000	90	6,2	168	149	19	1,3
2001	66	4,5	157	132	25	1,7
2002	77	5,1	153	125	28	1,9
2003	91	6,0	167	146	21	1,4

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Gmina Liszki wypada korzystniej także w porównaniu z dwiema sąsiednimi gminami – Zabierzów i Czernichów, które notują ujemne wskaźniki przyrostu naturalnego. W tej pierwszej gminie w 2003 r. zanotowano wskaźnik przyrostu na poziomie -2,0‰, z kolei w drugiej gminie (Czernichów) wskaźnik przyrostu naturalnego wyniósł -0,9‰.

Tab. 25. Ruch naturalny ludności w wybranych gminach powiatu krakowskiego w 2003 r.

Gmina	Liczba małżeństw	Liczba małżeństw na 1000 mieszkańców	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny [osoby]	Przyrost naturalny [%]
Liszki	91	6,0	167	146	21	1,4
Czernichów	77	6,0	128	139	-11	-0,9
Zabierzów	104	4,8	161	204	-43	-2,0
Powiat krakowski	1272	5,3	2225	2383	-158	-0,7
Region małopolski	17181	5,3	31879	28715	3164	1,0
Polska	195446	5,1	351072	365230	-14158	-0,4

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Małżeństwa

Na ponadprzeciętnym poziomie kształtuje się wskaźnik małżeństw zawieranych w gminie Liszki. W 2003 r. związek małżeński zawarło w całej gminie 91 par, co oznacza relatywną wartość 6,0 małżeństw na 1000 mieszkańców gminy (6,0‰). Jest to wartość wyższa od średniej powiatowej i średniej regionalnej (po 5,3‰), a także od średniej ogólnopolskiej (5,1‰). Z gmin porównawczych identyczny wynik (w stosunku do liseckiego) osiągnęła gmina Czernichów (6,0‰), podczas gdy Zabierzów zanotował najniższy wskaźnik małżeństw (5,3‰).

Migracje mieszkańców

Interesujące informacje o demografii gminy Liszki można uzyskać analizując migracje jej mieszkańców. Zanotowane w badanej gminie w 2003 r. dodatnie saldo migracji stałych (7,4‰) wskazuje na większy napływ nowych mieszkańców do gminy, niż odpływ obywateli (różnica wynosi 112 osób). Jest to tendencja jak najbardziej pozytywna, wskazująca na atrakcyjność zamieszkiwania na tym terenie. Dodać, należy, że do gminy Liszki przenoszą się na stałe głównie rodziny zamożne, które stać na wykup dość drogich działek budowlanych, a także osoby w wieku produkcyjnym, mające dobrą pracę, a nierzadko tworzące miejsca pracy. Dla porównania wskaźnik migracji stałych wyliczony dla powiatu krakowskiego jest identyczny (7,4‰), co w kontekście bezpośredniego sąsiedztwa miasta Krakowa dziwić nie może. Jednak słowa pochwały należą się gminie Zabierzów, którą charakteryzuje „rekordowe” dodatnie saldo migracji stałych (14,1‰). W gminie Czernichów wartość migracji, choć dodatnia, jest już sporo niższa (3,7‰), podobnie jak wskaźnik wyliczony dla regionu małopolskiego (1,1‰).

W przypadku gminy Liszki należy zauważyć jeszcze jeden niezwykle ważny element demograficzny związany z rzeczywistą liczbą ludności zamieszkującej gminę oraz migracjami. Mianowicie stosunkowo częste są przypadki zamieszkiwania na terenie gminy osób nie posiadających tu zameldowania. Związane jest to np. z tendencją do odwlekania w czasie procedury odbioru technicznego budynku mieszkalnego, mimo zamieszkiwania w nim, a tym samym niemożnością zameldowania w tym budynku. Ponadto częstą tendencją jest również budowa tzw. drugich domów przez mieszkańców Krakowa, którzy stałe zameldowanie posiadają na terenie miasta, a faktycznie zamieszkują w domach jednorodzinnych (całorocznych) na terenie gminy Liszki.

Tab. 26. Migracje stałe w wybranych gminach powiatu krakowskiego w 2003 r.

Gmina	Migracje stałe			
	Napływ	Odpływ	Saldo	Na 1000 ludności
Liszki	203	91	112	7,4
Czernichów	150	102	48	3,7
Zabierzów	491	182	309	14,1
Powiat krakowski	3933	2138	1795	7,4
Region małopolski	34183	30631	3552	1,1

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Prognozy liczby ludności

Prognozy liczby ludności tworzone w Głównym Urzędzie Statystycznym dotyczą powiatów, lecz są na tyle interesujące, że warto je zamieścić w niniejszej analizie. W przypadku powiatu krakowskiego ziemskiego prognozy te są wielce optymistyczne. Na przestrzeni 25 lat (do 2030 r.) zaludnienie powiatu krakowskiego może ulec zwiększeniu o ponad 11%, do poziomu 268,5 tys. osób (obecnie powiat liczy 241,1 tys. mieszkańców). W głównej będzie to efekt dodatniego salda migracji stałych, charakterystycznego dla powiatu krakowskiego. Biorąc pod uwagę prognozę liczby ludności w powiatach sąsiednich okazuje się, że relatywnie najwięcej mieszkańców ubędzie w przemysłowym powiecie chrzanowskim – według szacunków GUS liczba ludności powiatu zmniejszy się w ciągu 25 lat o 6,4%). Największy zaś przyrost liczby obywateli do 2030 r. nastąpi w powiecie wielickim (o 17,3%).

Tab. 27. Prognozy liczby ludności w powiatach do 2030 r.

Powiat	2003*	2005	2010	2015	2020	2025	2030	Stopa wzrostu w latach 03-30
	Liczba ludności w tys.							
krakowski	241,1	242,5	248,0	254,0	260,3	265,5	268,5	11,4%
chrzanowski	128,7	128,4	127,4	126,4	125,1	123,1	120,4	-6,4%
miechowski	51,6	50,9	50,1	49,8	49,8	49,8	49,5	-4,1%
myślenicki	114,9	115,8	119,0	122,6	126,2	129,3	131,4	14,4%
wielicki	103,8	104,8	108,4	112,3	116,3	119,7	121,8	17,3%
Region małopolski	3252,9	3265,2	3289,5	3308,9	3317,2	3304,4	3264,6	0,4%

*dane rzeczywiste

Źródło: „Województwo Małopolskie 2004 – Podregiony, Powiaty, Gminy”. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2004

Reasumując należy stwierdzić, że gmina Liszki posiada w sferze demograficznej pozytywne tendencje, zarówno jeżeli chodzi o dodatni przyrost naturalny, jak również o dodatnie i wysokie saldo migracji stałych. Przekłada się to z kolei na stały przyrost liczby mieszkańców powiatu, a także na pozytywne proporcje w strukturze wieku ludności (wysoki wskaźnik osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym). Póki co niezbyt mocno zarysowane są w badanej gminie procesy starzenia się społeczeństwa, choć można spodziewać się w kolejnych latach większego wzrostu liczby emerytów.

ZASOBY MIESZKANIOWE

Na zasoby mieszkaniowe gminy Liszki składa się **4347 mieszkań** o łącznej liczbie izb wynoszącej **18093** i ogólnej powierzchni **388191 m²** (2003 r.). W strukturze własności mieszkań wyróżnić można trzy główne rodzaje lokali:

- mieszkania prywatne w budownictwie indywidualnym,
- mieszkania komunalne (będące własnością gminy),
- mieszkania prywatne w budownictwie wielorodzinnym (zlokalizowane w Kryspinowie, wykupione od byłego Państwowego Ośrodka Maszynowego).

Średnia powierzchnia mieszkań

Średnia powierzchnia jednego mieszkania w gminie Liszki (zarówno w blokach, jak i domach jednorodzinnych) osiągnęła w 2003 roku wysoką wartość **89,3 m²**, wyższą w porównaniu ze średnią powiatu krakowskiego (85,7 m²), a także wyższą w zderzeniu ze średnią wartością wyliczoną dla regionu małopolskiego (73,2 m²) i Polski (68,8 m²). Średnia powierzchnia mieszkania w gminie Liszki jest jednak nieco niższa od średnich wartości dwóch gmin sąsiednich. Na szczególne wyróżnienie zasługuje gmina Zabierzów, gdzie średnia powierzchnia mieszkania wynosi 91,0 m², choć w Czernichowie omawiany wskaźnik też jest wysoki (89,6 m²).

Tab. 28. Zasoby mieszkaniowe w wybranych gminach powiatu krakowskiego w 2003 r.

Gmina	Liczba			Powierzchnia w m ²		
	Mieszkań ogółem	Izb ogółem	Izb na mieszkanie	Mieszkań ogółem	Mieszkania średnio	Mieszkania na 1 osobę
Liszki	4347	18093	4,2	388191	89,3	25,5
Czernichów	4198	16818	4,0	375951	89,6	29,3
Zabierzów	6553	27694	4,2	596230	91,0	27,3
Powiat krakowski	72622	296098	4,1	6224801	85,7	25,8
Region małopolski	1002075	3790928	3,8	73383459	73,2	22,6
Polska	12595891	46342039	3,7	866322277	68,8	22,7

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Porównując wartości innego wskaźnika – średnią powierzchnię mieszkania w przeliczeniu na 1 obywatela – gmina Liszki z wynikiem 25,5 m² plasuje się nieco poniżej średniej powiatowej (25,8 m²), lecz powyżej średniej regionalnej (22,6 m²) i ogólnopolskiej (22,7 m² mieszkania na 1 obywatela). Lepsze wartości od gminy Liszki notują jednak gminy Czernichów (29,3 m²) i Zabierzów (27,3 m²). Oznacza to, że mieszkania w gminie Liszki, pomimo, że posiadają stosunkowo duże powierzchnie, są także gęsto zaludnione.

Kolejnym wskaźnikiem opisującym rynek mieszkaniowy jest średnia liczba izb przypadająca na 1 mieszkanie. W tej kategorii gmina Liszki wypadła zdecydowanie lepiej – w 2003 r. badana gmina osiągnęła wartość 4,2 izb na 1 mieszkanie, wyższą zarówno od średniego wskaźnika powiatu (4,1), jak również regionu małopolskiego (3,8) i Polski (3,7). Dla porównania gmina Zabierzów osiągnęła wartość badanego wskaźnika równy liseickiemu (4,2), a gmina Czernichów wartość niewiele niższą (4,0 izb na 1 mieszkanie).

Mieszkania komunalne

Samorządy gminne ustawowo zobligowane są do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych swoich obywateli. Lokale komunalne stanowią marginalną część zasobów mieszkaniowych badanej gminy, a ponadto z każdym rokiem ich liczba zmniejsza się (wskutek wykupu przez dotychczasowych użytkowników). Standard mieszkań komunalnych znacznie odbiega od średniej gminnej – dość powiedzieć, że średnia powierzchnia lokalu gminnego wynosi 45,1 m², co stanowi zaledwie 50,5% powierzchni przeciętnego mieszkania w gminie Liszki. W kwietniu 2005 r. gmina Liszki dysponowała 14 lokalami komunalnymi, zlokalizowanymi w 9 budynkach (w większości w budynkach szkół). Powierzchnia mieszkań komunalnych jest mocno zróżnicowana – od 18,5 m² w Rącznej do niemal 93 m² w Czułowie. Standard części tych mieszkań, zwłaszcza w Piekarach pozostawia sporo do życzenia. Zadaniem władz gminy jest także zapewnienie najuboższym mieszkańcom lokali socjalnych, o obniżonym standardzie, ale także mniejszym czynszu. Obecnie gmina Liszki nie dysponuje tego typu mieszkaniami.

Tab. 29. Mieszkania komunalne w gminie Liszki w 2005 r.

Lp.	Lokalizacja	Powierzchnia w m ²
1.	Jeziorzany 1/2 – Szkoła Podstawowa	51,86
2.	Czułów 188 – Szkoła Podstawowa	92,97
3.	Cholerzyn 205/1 – Szkoła Podstawowa	40,00
4.	Cholerzyn 205/2 – Szkoła Podstawowa	43,00
5.	Cholerzyn 205/3 – Szkoła Podstawowa	37,00
6.	Rączna 1 – Szkoła Podstawowa	58,85
7.	Rączna 1 – Szkoła Podstawowa	24,00
8.	Rączna 1 – Szkoła Podstawowa	18,50
9.	Morawica – Gimnazjum	20,50
10.	Morawica 1	65,60
11.	Piekary 117	45,10

12.	Piekary 6	22,70
13.	Piekary 6	67,82
14.	Liszki 20	44,00
Powierzchnia ogółem / średnia		631,90 /

Zródło: Urząd Gminy Liszki

Pozwolenia na budowę

Wartością obrazującą w pewien sposób dynamikę lokalnego rynku budowlanego jest liczba pozwoleń na budowę nowych lokali mieszkalnych i użytkowych. Pozwolenia te do końca 2003 r. wydawał Urząd Gminy Liszki, od 2004 r. obowiązek ten przejęło Starostwo Powiatowe w Krakowie. Łączna liczba pozwoleń na budowę wydanych w okresie 5 lat (1999-2003) wyniosła 777, lecz z roku na rok ulega zmniejszeniu. Najlepszym w tym względzie rokiem był 1999, gdy inwestorzy otrzymali 220 pozwoleń na budowę lokali (28,3% ogółu pozwoleń w ciągu 5 lat), najłabszym zaś okresem – rok 2003, który zamknął się liczbą 89 pozwoleń na przeprowadzenie inwestycji budowlanej (11,5% ogółu pozwoleń). Dodać należy, że pozwolenia te wydawane były na nowe budynki mieszkalne i użytkowe, ale także na przebudowę istniejących budynków. Około 70% wszystkich pozwoleń na budowę wydanych w gminie Liszki w latach 1999-2003 dotyczyło obiektów mieszkalnych.

Tab. 30. Liczba wydanych pozwoleń na budowę w gminie Liszki

Rok	Liczba pozwoleń	% ogółu w latach 99-03
1999	220	28,3
2000	179	23,0
2001	178	22,9
2002	111	14,3
2003	89	11,5
Ogółem	777	100,0

Zródło: Urząd Gminy Liszki

Nowe mieszkania

Rzeczą oczywistą jest, że otrzymanie pozwolenia na budowę nie zawsze jest tożsame z rozpoczęciem samej inwestycji (pozwolenie jest ważne 2 lata), która ponadto może „ciągnąć się” przez kolejne lata. W okresie 1999-2003 oddano do użytku w gminie Liszki łącznie 433 nowe mieszkania o średniej powierzchni użytkowej przekraczającej 133 m². Najlepszym okresem dla budownictwa mieszkaniowego w gminie były rok 2003, w których oddano do użytku aż 247 nowych obiektów mieszkalnych o średniej powierzchni przekraczającej 136 m². Dla porównania w 1999 r. oddano do użytku w gminie Liszki zaledwie 39 nowych domów. Ten nagły wzrost liczby oddawanych mieszkań w gminie można tłumaczyć zapowiadany na maj 2004 r. wzrostem wartości podatku VAT na materiały budowlane (z 7% do 22%). Wejście do Unii Europejskiej potwierdziło te podwyżki, co przyhamowało obrót materiałami budowlanymi w naszym kraju. W sąsiedniej, bardziej zaludnionej gminie Zabierzów oddano do użytku w 2003 r. aż 302 nowe mieszkania, dodatkowo o imponującej średniej powierzchni – niemal 162 m². W gminie Czernichów wartości te były mniejsze – wybudowano 156 mieszkań o średniej powierzchni nie przekraczającej 150 m².

Tab. 31. Mieszkania oddane do użytku w gminie Liszki

Rok	Liczba mieszkań ogółem	Powierzchnia w m ²		Mieszkania oddane do użytku na 1000 ludności
		Mieszkań ogółem	Mieszkania Średnio	
1999	39	5678	145,6	2,7
2000	43	5909	137,4	2,9
2001	40	4754	118,9	2,7
2002	64	7639	119,4	4,3
2003	247	33641	136,2	16,2
Ogółem	433	57621	133,1 (średnio)	5,8 (średniorocznie)

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Skala budownictwa oraz wielkość mieszkań jednoznacznie oddanych do użytku w gminie w 2003 r. wskazują, że lokalni inwestorzy budują domy jednorodzinne. Gmina Liszki posiada jedne z najbardziej atrakcyjnych i najdroższych działek budowlanych w otoczeniu Krakowa – przykładowo cena działek w Kryspinowie czy Piekarach sięga 10 tys. zł za ar, lecz chętnych nie brakuje (głównie są to mieszkańcy Krakowa). Zainteresowanie zakupem działek budowlanych w gminie Liszki mogłoby być jeszcze większe, gdyby nie fakt, że wiele obszarów posiada nieuregulowany stan własnościowy, a także leży w oddaleniu od sieci kanalizacyjnej, do której dostęp często decyduje o wyborze działki pod budowę. Jednak otoczenie przyrodnicze, cisza i szybki dojazd do centrum Krakowa są i nadal będą silnym magnesem dla osób pragnących wybudować własny dom w gminie Liszki. Przyciągając bogatszych mieszkańców gmina zwiększa dodatnie saldo migracji zewnętrznych oraz wzmacnia lokalny potencjał społeczny i gospodarczy.

Bardzo miarodajnym wskaźnikiem oceniającym stan budownictwa mieszkaniowego gminy jest liczba mieszkań oddanych do użytku w przeliczeniu na 1000 jej mieszkańców. W gminie Liszki wartość tego wskaźnika w poszczególnych latach była różna, lecz nigdy nie spadła poniżej poziomu 2,7 (w 1999 i 2001 r.). W 2003 r. wartość omawianego wskaźnika osiągnęła najwyższy poziom 16,2 nowych mieszkań na 1000 obywateli – zdecydowanie wyższą w porównaniu z wartością powiatu krakowskiego (12,3 mieszkania na 1000 obywateli) oraz w porównaniu z wartością regionalną (7,2) i ogólnopolską (4,3). Warto podać także wysokie wartości obliczone dla gmin sąsiednich – w Zabierzowie oddano do użytku w 2003 r. prawie 14 nowych mieszkań na 1000 obywateli, a gminie Czernichów wartość tego wskaźnika przekroczyła 12 mieszkań na 1000 obywateli.

Tab. 32. Mieszkania oddane do użytku w wybranych gminach powiatu krakowskiego w 2003 r.

Gmina	Liczba mieszkań ogółem	Powierzchnia w m ²		Mieszkania oddane do użytku na 1000 ludności
		Mieszkań ogółem	Mieszkania średnio	
Liszki	247	33641	136,2	16,2
Czernichów	156	23383	149,9	12,2
Zabierzów	302	48891	161,9	13,8
Powiat krakowski	2974	419607	141,1	12,3
Region małopolski	23342	2862252	122,6	7,2
Polska	162686	18838485	115,8	4,3

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

Z powyższych danych wynika, iż budownictwo mieszkaniowe w gminie Liszki we wszystkich przyjętych kryteriach przekracza średnie wartości powiatowe, regionalne i ogólnopolskie, co świadczy o bardzo dobrych warunkach mieszkaniowych w gminie. Gminę Liszki wyróżnia zwłaszcza duża liczba nowych mieszkań oddawanych do użytku, relatywnie większa nawet aniżeli w gminach Zabierzów i Czernichów. W kolejnych latach należy się spodziewać nadal wysokiego zainteresowania działkami budowlanymi w gminie Liszki, zwłaszcza wśród bogatszych mieszkańców Krakowa.

PODSTAWOWA OPIEKA MEDYCZNA

W gminie Liszki podstawowa opieka medyczna sprawowana jest przez Samodzielny Gminny Zakład Opieki Zdrowotnej w Liszkach, zatrudniający 9 lekarzy i 10 pielęgniarek. Spośród aparatury medycznej wykorzystywanej w placówce należy wymienić: EKG (2 szt.), Unit Stomatologiczny, Dentana (1 szt.) i Autoklaw (2 szt.). Ratownictwo medyczne dla mieszkańców gminy Liszki realizowane jest przez oddział Pogotowia Ratunkowego w Balicach (gmina Zabierzów). Z kolei świadczenia szpitalne zapewniają mieszkańcom gminy Liszki szpitale miasta Krakowa.

Pomocą społeczną w gminie Liszki zarządza Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. W ciągu 2003 r. lisecki Ośrodek Pomocy Społecznej w udzielił wsparcia łącznie 365 rodzinom, w których

zamieszkiwało ogółem 1378 członków. Oznacza to, że około 9% obywateli gminy mieszka w rodzinach objętych pomocą społeczną. Najczęstszą przyczyną udzielenia pomocy przez GOPS w Liszkach było ubóstwo, stwierdzone w 190 rodzinach (52,1% ogółu rodzin korzystających pomocy), a w dalszej kolejności: bezrobocie – w 131 rodzinach (35,6%), niepełnosprawność – w 106 rodzinach (29,0%), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – w 99 rodzinach (27,1%) oraz długotrwała choroba – w 78 rodzinach (21,4% ogółu rodzin w gminie korzystających ze wsparcia GOPS).

Tab. 33. Powody udzielania pomocy społecznej rodzinom w gminie Liszki w 2003 r.

Lp.	Powody udzielenia pomocy	Liczba rodzin korzystających	% ogółu	Liczba członków rodzin	% ogółu
1.	Ubóstwo	190	52,1	591	42,9
2.	Niepełnosprawność	106	29,0	256	18,6
3.	Długotrwała choroba	78	21,4	248	18,0
4.	Bezrobocie	131	35,9	497	36,1
5.	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	99	27,1	824	59,8
6.	Alkoholizm	28	7,7	180	13,1
7.	Potrzeba ochrony macierzyństwa	9	2,5	57	4,1
8.	Bezdomność	2	0,5	3	0,2
9.	Trudności po opuszczeniu zakładu karnego	5	1,4	5	0,4
10.	Narkomania	-	-	-	-
11.	Sieroctwo	-	-	-	-
12.	Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	-	-	-	-
Łącznie		365	-	1378	-

*jedna rodzina mogła korzystać z pomocy społecznej z kilku powodów, dlatego wartości nie sumują się do 100%
Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Liszkach

BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

W zakresie bezpieczeństwa publicznego gmina Liszki podlega Komisariatowi Policji w Zabierzowie. W 2004 r. Na terenie gminy Liszki stwierdzono ogółem 298 czynów przestępczych (w 2003 r. stwierdzono 320 przestępstw). Największa liczba stwierdzonych przestępstw dotyczyła włamań (91 przypadków – 31% ogółu przestępstw w gminie) i kradzieży mienia prywatnego (67 przypadków – 23% ogółu). Wśród innych kategorii przestępstw dominowały pobicia, znęcanie się nad członkami rodziny i uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego. Największą liczbę przestępstw zanotowano w sołectwach: Kryspinów (50 przypadków – 17% ogółu przestępstw w gminie), Liszki (43 przypadki – 14% ogółu), Rączna (34 przypadki – 11% ogółu) i Kaszów (33 przypadki – 11% ogółu). Szczegółowy obraz przestępczości w gminie Liszki pokazuje poniższa tabela.

Tab. 34. Liczba przestępstw stwierdzonych w gminie Liszki

Lp.	Sołectwo	Kategoria przestępstw					Razem	% ogółu
		Zgwałcenia	Kradzieże	Włamania	Rozboje i wymuszenia	Inne		
1.	Baczyn	-	1	-	-	-	1	0,3
2.	Budzyń	-	8	4	-	3	15	5,0
3.	Czułów	-	4	7	-	2	13	4,4
4.	Cholerzyn	-	2	7	1	12	22	7,4
5.	Chrosna	-	1	-	-	5	6	2,0
6.	Jeziorzany	-	1	4	1	4	10	3,4
7.	Kaszów	1	4	7	-	21	33	11,1
8.	Kryspinów	-	19	17	1	13	50	16,8
9.	Liszki	-	3	9	5	26	43	14,4

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY LISZKI

10.	Mników	-	2	3	-	5	10	3,4
11.	Morawica	-	10	5	-	7	22	7,4
12.	Piekary	-	4	13	-	10	27	9,1
13.	Rączna	1	6	8	4	15	34	11,4
14.	Ściejowice	-	2	7	-	3	12	4,0
Razem		2	67	91	12	126	298	100,0
% ogółu		0,7	22,5	30,5	4,0	42,3	100,0	

Źródło: Komisariat Policji w Zabierzowie

Miarodajnym wskaźnikiem poziomu bezpieczeństwa w gminie jest wskaźnik zagrożenia przestępstwami zgłoszonymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W gminie Liszki wartość tego wskaźnika jest relatywnie wysoka – w 2004 r. wyniosła 19,6 przestępstw na 1000 mieszkańców (w 2003 r. wyniosła 21,0). Dla porównania w sąsiedniej gminie Zabierzów omawiany wskaźnik osiągnął w 2004 r. wyższy poziom (27,9 przestępstw na 1000 mieszkańców gminy).

EDUKACJA PRZEDSZKOLNA, PODSTAWOWA I GIMNAZJALNA

Zgodnie z *Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. nr 142, poz. 1591)* do jego obowiązków należy zapewnienie edukacji na szczeblu przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym. W gminie Liszki działają 2 przedszkola, do których w roku szkolnym 2003/2004 uczęszczało łącznie 75 dzieci, a zatrudnionych było 8 nauczycieli. Większym przedszkolem jest placówka w Liszkach, gdzie w ostatnim roku zapisanych było 50 dzieci, czyli 1/3 ogółu dzieci w przedszkolach w gminie Liszki.

Tab. 35. Wykaz placówek oświatowych szczebla przedszkolnego w gminie Liszki (stan w roku szkolnym 2003/2004)

Lp.	Nazwa placówki	liczba nauczycieli	liczba dzieci	% ogółu dzieci
1.	Przedszkole w Liszkach	5	50	66,6
2.	Przedszkole „Smerfusie” w Budzynie	3	25	33,3
Razem		8	75	100,0

Źródło: Urząd Gminy Liszki

Na szczeblu edukacji podstawowej funkcjonuje w gminie 10 szkół podstawowych, w których naukę pobierało w roku szkolnym 2003/2004 łącznie 1203 uczniów, kształconych przez 149 nauczycieli. Największą szkołą poziomu podstawowego w gminie jest Szkoła Podstawowa w Morawscy, do której uczęszczało w ubiegłym roku szkolnym 165 uczniów (13,7% wszystkich uczniów „podstawówek” w gminie), kształconych przez 18 pedagogów. Najmniejsza szkoła podstawowa w gminie funkcjonuje w Kaszowie (SP nr 2), w której naukę pobiera 82 uczniów (6,8% ogółu uczniów gminnych szkół podstawowych).

Tab. 36. Wykaz placówek oświatowych szczebla podstawowego w gminie Liszki (stan w roku szkolnym 2003/2004)

Lp.	Nazwa placówki	liczba nauczycieli	liczba uczniów	% ogółu uczniów
1.	Szkoła Podstawowa Cholerzyn	21	149	12,4
2.	Szkoła Podstawowa Czułów	13	91	7,6
3.	Szkoła Podstawowa Jeziorzany	11	119	9,9
4.	Szkoła Podstawowa Nr 1 Kaszów	11	115	9,6
5.	Szkoła Podstawowa Nr 2 Kaszów	16	82	6,8
6.	Szkoła Podstawowa Kryspinów	17	105	8,7
7.	Szkoła Podstawowa Liszki	13	157	13,1
8.	Szkoła Podstawowa Morawica	18	165	13,7
9.	Szkoła Podstawowa Piekary	13	98	8,1
10.	Szkoła Podstawowa Rączna	16	122	10,1
Razem		149	1203	100,0

Źródło: Urząd Gminy Liszki

W dwóch gimnazjach gminy Liszki kształciło się (w roku szkolnym 2003/2004) 737 młodych ludzi, natomiast zatrudnionych było łącznie 71 nauczycieli. Większą szkołą gimnazjalną w gminie jest placówka w Liszkach, gdzie naukę pobierało w badanym roku szkolnym 386 uczniów (52,4% wszystkich gimnazjalistów w gminie), a zatrudnionych było 35 nauczycieli.

Tab. 37. Wykaz placówek oświatowych szczebla gimnazjalnego w gminie Liszki (stan w roku szkolnym 2003/2004)

Lp.	Nazwa placówki	liczba nauczycieli	liczba uczniów	% ogółu uczniów
1.	Gimnazjum Liszki	35	386	52,4
2.	Gimnazjum Mników	36	351	47,6
Razem		71	737	100,0

Źródło: Urząd Gminy Liszki

Oświata ponadgimnazjalna

W roku szkolnym 2003/2004 mury dwóch szkół gimnazjalnych gminy Liszki opuściło 246 uczniów, którzy postanowili kontynuować naukę w szkołach ponadgimnazjalnych. Prawie 41% absolwentów gimnazjów (100 uczniów) rozpoczęło naukę w Liceach ogólnokształcących, co trzeci absolwent (80 młodych ludzi) wybrało Technikum Zawodowe, a niespełna 27% absolwentów gminnych gimnazjów (66 uczniów) kontynuuje swoją dalszą naukę w zasadniczych szkołach zawodowych.

Tab. 38. Wykaz szkół ponadgimnazjalnych wybranych przez absolwentów gimnazjów z gminy Liszki w roku szkolnym 2003/2004

Lp.	Rodzaj szkoły	Liczba uczniów	% ogółu uczniów
1.	Liceum Ogólnokształcące	100	40,7
2.	Technikum Zawodowe	80	32,5
3.	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	66	26,8
Razem		246	100,0

Źródło: Urząd Gminy Liszki

W gminie Liszki nie funkcjonuje żadna publiczna szkoła ponadgimnazjalna, która leżałaby w gestii samorządu powiatowego. W gminie (w miejscowości Piekary) prowadzi natomiast działalność **Liceum Ogólnokształcące w Centrum Edukacyjnym "Radosna Nowina 2000"**, zarządzane przez Fundację im. ks. Siemaszki. Liceum jest koedukacyjną szkołą publiczną, w której nauka – w zakresie ramowego programu nauczania – jest bezpłatna. Liceum Ogólnokształcące zatrudniało w roku szkolnym 2003/2004 ogółem 43 nauczycieli i kształciło 397 uczniów. Na każdym poziomie wiekowym, nauka odbywa się w pięciu 24 osobowych oddziałach klasowych (humanistyczno-klasycznym, biologiczno-chemicznym, matematyczno-fizycznym, matematyczno-informatycznym, językowym).

W szkole, cieszącej się dużym prestiżem, oprócz nauczania przedmiotów przewidzianych przez prawo oświatowe, młodzież ma możliwość rozwijania swoich zdolności i zainteresowań, organizując różnorodne zajęcia pozalekcyjne. Jedną z form takich zajęć są liczne koła zainteresowań m.in. matematyczne, polonistyczne, biologiczne, chemiczne, historyczne, fizyczne, informatyczne, turystyczno-geograficzne, kinematograficzne, muzyczne, plastyczne, taneczne, teatralne, dziennikarskie (własna gazetka szkolna), Klub Europejski. W Liceum działa również Uczniowski Klub Sportowy (sekcje: koszykówki, siatkówki, piłki nożnej, pływakka, wspinaczki sportowej, strzelecka, karate tradycyjne). Na terenie Centrum Edukacyjnego w Piekarach uczniowie mogą korzystać z obiektów sportowych o wysokim standardzie. Liceum dysponuje pełnowymiarową halą sportową, krytą pływalnią, siłownią, strzelnicą i boiskiem sportowym. W szkole działa *Chór św. Graala*, schola, zespół muzyczny *La Speranza* oraz zespół instrumentalny. Ponadto uczniowie mogą uczęszczać na dodatkowe zajęcia językowe organizowane przez Fundację im. Ks. K. Siemaszki – w ofercie jest: j. angielski, j. niemiecki, j. hiszpański, oraz j. włoski. Uczniowie zamiejscowi mogą

zamieszkać w internacie Centrum Edukacyjnego (centrum dysponuje 26-osobowymi domkami). Ze względu na charakter szkoły i założenia statutowe Fundacji miejsca w internacie przydzielane są przede wszystkim uczniom pochodzącym z rodzin będących w trudnej sytuacji materialnej. Przy szkole działa również stołówka (dla mieszkańców internatu – 5 posiłków dziennie; dla uczniów dojeżdżających - możliwość korzystania z obiadów i drugich śniadań).

Biblioteki publiczne

Z instytucji oświatowych działających w gminie Liszki należy także wyróżnić 3 biblioteki publiczne, skupiające łącznie 1150 czytelników (4% ogółu „klientów” bibliotek w powiecie krakowskim). Osoby korzystające z usług lokalnych bibliotek wypożyczyły w 2002 r. łącznie 18,4 tys. pozycji książkowych, co oznacza średnią 16 woluminów na 1 czytelnika. W powiecie krakowskim średnia ta jest wyższa i wynosi 19,4 wypożyczonych pozycji na 1 czytelnika, w regionie małopolskim też zanotowano wskaźnik wyższy (19,2). Z gmin porównywanych w analizie najwyższą wartość zanotował Czernichów – średnia liczba wypożyczeń na 1 czytelnika wyniosła tu 17,8 pozycji rocznie. Niewiele niższy wskaźnik cechuje gminę Zabierzów, gdzie jeden czytelnik wypożycza średnio 17,6 książek rocznie.

Tab. 39. Biblioteki publiczne w wybranych gminach powiatu krakowskiego (stan na 2002 r.)

Gmina	Biblioteki	Czytelnicy	Wypożyczenia	
			W tys.	Na 1 czytelnika
Liszki	3	1150	18,4	16,0
Czernichów	5	1838	32,8	17,8
Zabierzów	4	1650	29,1	17,6
Powiat krakowski	60	28882	559,0	19,4
Region małopolski	775	667518	12832,7	19,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Województwo Małopolskie 2004 – Podregiony, Powiaty, Gminy”. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2004

Struktura wykształcenia mieszkańców

Narodowy Spis Ludności przeprowadzony w Polsce w 2002 r. zbadał poziom wykształcenia mieszkańców naszego kraju. Grupę docelową Spisu Powszechnego w kategorii „wykształcenie” stanowią osoby, które ukończyły 13 lat. Wyniki tego badania wykazane dla gminy Liszki nie można uznać za korzystne, zarówno w świetle wyników wykształcenia w powiecie krakowskim, jak i w całym regionie małopolskim. Największą grupę mieszkańców gminy Liszki stanowią osoby o najniższym wykształceniu – podstawowym (37,4% wszystkich obywateli gminy powyżej 13 lat) oraz zasadniczym zawodowym (33,3%). Oba wskaźniki są wyższe w porównaniu ze średnimi powiatowymi i wojewódzkimi. Co piąty mieszkaniec badanej gminy (19,0%) legitymuje się wykształceniem średnim (z czego 3,6% posiada dyplom Liceum ogólnokształcącego). W tym przedziale wykształcenia wskaźniki dla powiatu krakowskiego (23,1%) i regionu małopolskiego (30,4%) są wyższe, a zatem korzystniejsze. Tylko 1,3% mieszkańców gminy Liszki zakończyło edukację na szczeblu policealnym, podczas, gdy w powiecie wskaźnik ten wynosi 6,6%, a w Małopolsce 10,6%. Absolwenci szkoły wyższej stanowią 4,7% ogółu mieszkańców gminy powyżej 13 lat, co oznacza 583 licencjatów i magistrów zamieszkujących w gminie Liszki. W porównaniu ze wskaźnikami wykształcenia mieszkańców powiatu krakowskiego (dyplom uczelni wyższej posiada 6,6% ludności powiatu) i regionu małopolskiego (wykształcenie wyższe posiada co 10 dorosły mieszkaniec województwa), gmina Liszki wypada słabo. Dokładnie 4% mieszkańców gminy Liszki nie posiada ukończonej nawet szkoły podstawowej. W porównaniu z dwoma sąsiednimi wyróżnić należy Zabierzów, gdzie niemal 10% mieszkańców ukończyło studia wyższe, a ponad 27% zakończyło edukację na szczeblu średnim.

Tab. 40. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia w powiatach w 2002 r.

Gmina	Ogółem	Wyższe	poli- cealne	średnie		zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawo- we nieukoń- czone i bez wykształ- cenia	nieu- stalony
				razem	w tym ogólno- kształcące				
Liszki	12354	583	160	2352	444	4115	4621	497	26
% ogółu	100,0	4,7	1,3	19,0	3,6	33,3	37,4	4,0	0,2
Czernichów	10527	451	173	2117	300	3075	4184	466	61
% ogółu	100,0	4,3	1,6	20,1	2,8	29,2	39,7	4,4	0,6
Zabierzów	18308	1821	429	5043	1382	5352	4747	748	168
% ogółu	100,0	9,9	2,3	27,5	7,5	29,2	25,9	4,1	0,9
Powiat krakowski	199268	13206	4663	46050	11137	62495	63839	7575	1440
% ogółu	100,0	6,6	2,3	23,1	5,6	31,4	32,0	3,8	0,7
Region małopolski	1406409	149137	68645	427559	160665	260293	428739	49857	22179
% ogółu	100,0	10,6	4,9	30,4	11,4	18,5	30,5	3,5	1,6

Źródło: Urząd Statystyczny w Krakowie, „Ludność. Stan oraz struktura demograficzna i społeczno-ekonomiczna” – wyniki Narodowego Spisu Powszechnego, Kraków, 2003.

Organizacje pozarządowe w gminie Liszki:

- Stowarzyszenie „HORYZONT”,
- Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Czułowa,
- Ludowe Kluby Sportowe: w Liszkach, Kryspinowie, Piekarach, Ściejowicach, Jeziorzanach, Rącznej, Kaszowie, Czułowie, Mnikowie,
- Ochotnicze Straże Pożarne: w Liszkach, Kryspinowie, Piekarach, Ściejowicach, Jeziorzanach, Rącznej, Kaszowie, Czułowie, Mnikowie.

RYNEK PRACY

Liczba osób pracujących

Wartościami charakteryzującymi rynek pracy, obok stopy bezrobocia, jest także liczba osób pracujących. To one (przynajmniej teoretycznie, gdyż dane te nie uwzględniają „szarej strefy”) biorą na swoje barki ciężar utrzymania pozostałych mieszkańców, a więc dzieci, uczącą się młodzież, studentów, bezrobotnych, rencistów i emerytów. Do grona osób pracujących zalicza się:

- a) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie lub wybór),
- b) pracodawców i pracujących na własny rachunek, czyli:
 - właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców gospodarstw indywidualnych w rolnictwie (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin) oraz indywidualnych właścicieli zwierząt gospodarskich nie posiadających użytków rolnych,
 - właścicieli i współwłaścicieli (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin; z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce) podmiotów prowadzących działalność gospodarczą poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie,
 - inne osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody,
- c) osoby wykonujące pracę nakładczą,
- d) agentów (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów),
- e) członków spółdzielni produkcji rolniczej,
- f) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.*

*Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego 2002.

Tab. 41. Liczba pracujących mieszkańców w wybranych gminach powiatu krakowskiego w 2003 r.*

Gmina	Pracujący				
	Liczba ogółem	W tym kobiety	Odsetek kobiet w ogólnej liczbie	Jako odsetek ludności w wieku produkcyjnym	Na 1000 mieszkańców
Liszki	879	484	55,1	9,4	57,8
Czernichów	650	396	60,9	8,4	50,7
Zabierzów	4015	1965	48,9	29,6	183,8
Powiat krakowski	26262	12836	48,9	17,8	108,9
Region małopolski	596429	293527	49,2	29,7	183,4
Polska	7572263	3668437	48,4	31,5	198,3

*Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób i bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

Źródło: opracowanie własne na bazie Banku Danych Regionalnych GUS

W gminie Liszki w 2003 r. pracowało 879 jej mieszkańców (dane GUS – bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób i bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie), co stanowi zaledwie 9,4% całej grupy ludności w wieku produkcyjnym (według innego wskaźnika oznacza to, że pracuje 58 osób na 1000 mieszkańców). Jest to wynik niemal dwukrotnie mniejszy od średniej wartości powiatowej (17,8%) i aż trzykrotnie mniejszy od średniej regionalnej (29,7%) i ogólnopolskiej (31,5%). Z gmin sąsiednich porównywanych w niniejszej analizie najlepszy wskaźnik – niemal równy średniej regionalnej – zanotowała gmina Zabierzów, w której pracujący stanowią 29,6% mieszkańców w wieku produkcyjnym. Najtrudniejsza sytuacja w tym względzie panuje w gminie Czernichów, gdzie według kryteriów przyjętych przez GUS, pracuje co dwunasty obywatel w wieku produkcyjnym (8,4%).

Tab. 42. Pracujący w wybranych sektorach gospodarki narodowej w gminach w 2003 r.*

Gmina	Ogółem	Sektory gospodarki narodowej			
		Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo; rybołówstwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe
Liszki	879	22	305	198	354
% ogółu	100,0	2,5	34,7	22,5	40,3
Czernichów	650	3	148	198	301
% ogółu	100,0	0,5	22,8	30,5	46,3
Zabierzów	4015	143	1645	1613	614
% ogółu	100,0	3,6	41,0	40,2	15,3
Powiat krakowski	26262	833	11606	6935	6888
% ogółu	100,0	3,2	44,2	26,4	26,2
Region małopolski	596429	4678	210520	199319	181912
% ogółu	100,0	0,8	35,3	33,4	30,5

*według faktycznego miejsca pracy, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób i bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Województwo Małopolskie 2004 – Podregiony, Powiaty, Gminy”. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2004

Struktura zatrudnienia

Pracujące kobiety stanowią ponad 55% ogółu zatrudnionych mieszkańców gminy Liszki (2003 r.) i jest to średnia wyższa w porównaniu z wartością powiatową (48,9%) oraz regionalną (49,2%) i ogólnopolską (48,4%). Analizując strukturę zatrudnienia mieszkańców gminy Liszki w poszczególnych sektorach gospodarki narodowej okazuje się, iż w sektorze I, czyli rolnictwie i leśnictwie (nie licząc indywidualnych gospodarstw rolnych) pracuje 2,5% mieszkańców gminy i jest to wskaźnik wyższy, biorąc pod uwagę adekwatny dla powiatu (3,2%), lecz niższy od wskaźnika regionalnego (0,8%). Niemal 35% pracujących mieszkańców gminy Liszki znalazło zatrudnienie w przemyśle i budownictwie. W tej kategorii jest to wynik zdecydowanie niższy aniżeli wartość wyliczona dla powiatu krakowskiego (44,2%), lecz prawie równy średniej regionu małopolskiego (35,3%). Prawie 63% ogółu pracujących mieszkańców gminy Liszki znalazła zatrudnienie w sektorze usługowym, zarówno rynkowym, jak i nierynkowym. Dla porównania wartość tego wskaźnika wyliczona dla powiatu krakowskiego wynosi 52,6%, a dla regionu małopolskiego 63,9%. Jednak znaczną dysproporcją w gminie Liszki jest struktura zatrudnienia w usługach rynkowych i nierynkowych. W tych pierwszych (komercyjnych) pracuje zaledwie 22,5% ogółu zatrudnionych mieszkańców gminy, w drugich (nie komercyjnych, np. urzędy, szkoły) ponad 40% pracujących. W skali powiatu krakowskiego proporcje te są niemal wyrównane – wynoszą odpowiednio 26,4% oraz 26,2% wszystkich pracujących. W przypadku województwa małopolskiego prym wiodą osoby zatrudnione w usługach rynkowych – 33,4% ogółu pracujących, w stosunku do 30,5% ludności zatrudnionej w usługach nierynkowych. Analizując te wyniki należy wziąć pod uwagę poprawkę, iż powyższe dane GUS nie uwzględniają firm małych, liczących do 9 pracowników, a takich podmiotów w Liszkach jest wiele. W latach kolejnych struktura zatrudnienia w gminie Liszki będzie ulegać zapewne zmianom na korzyść III sektora gospodarki, a więc handlu i usług. Według danych GUS z 2003 r. prawie 44% wszystkich pracujących mieszkańców gminy Liszki zatrudniona jest w sektorze publicznym, a pozostałe 56% pracuje w sektorze prywatnym. W powiecie krakowskim proporcje zatrudnienia są nieco inne – 40% osób pracuje w sektorze prywatnym, a 60% w publicznym.

Wynagrodzenia

Na mapie Małopolski, pokazującej wysokość przeciętnego wynagrodzenia pracowników w gospodarce narodowej, powiat krakowski wyróżnia się „in plus” z kwotą **2100,14 zł** brutto (dane z 2003 r.). W tej umownej klasyfikacji powiat krakowski zajmuje wysoką czwartą lokatę wśród 19 powiatów ziemskich. Dla porównania przeciętne wynagrodzenie w powiecie ziemskim tarnowskim wyniosło w tym samym czasie 1685,32 zł brutto (najniższy wynik), a w powiecie olkuskim 2155,70 zł brutto (najlepszy wynik wśród powiatów ziemskich). Natomiast pracujący obywatel Małopolski zarabiał średnio w 2003 r. kwotę brutto 2109,69 zł miesięcznie, głównie za sprawą Krakowa (średnia pensja 2324,15 zł brutto).

Bezrobocie

Dane dotyczące bezrobocia pochodzą z Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego i źródeł internetowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie. Jak powszechnie wiadomo Urząd Pracy prowadzi kompleksowe działania w celu aktywizacji osób bezrobotnych w całym powiecie krakowskim, dlatego też stopa bezrobocia określana jest dla całego jego obszaru. W celach porównawczych w niniejszej analizie zamieszczono także wskaźniki stopy bezrobocia we wszystkich powiatach regionu małopolskiego (dane z grudnia 2004 r.). Dane dotyczące liczby bezrobotnych ukazano w rozbiciu na wszystkie gminy powiatu krakowskiego, natomiast dane na temat szczegółowej struktury bezrobocia ograniczono jedynie do badanej gminy Liszki.

Bezrobotny definiowany jest jako osoba nie zatrudniona i nie wykonująca innej pracy zarobkowej, zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy, nie ucząca się w szkole w systemie dziennym, zarejestrowana we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy, jeżeli:

- Ukończyła 18 lat, za wyjątkiem młodocianych absolwentów,
- Kobieta nie ukończyła 60 lat, a mężczyzna 65 lat,
- Nie nabyła prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej,
- Nie posiada gospodarstwa rolnego o powierzchni powyżej 2 ha przeliczeniowych,
- Nie jest osobą tymczasowo aresztowaną lub nie odbywa kary pozbawienia wolności,
- Jest osobą niepełnosprawną, której stan zdrowia pozwala na podjęcie zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy.

Tab. 43. Stopa bezrobocia i przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w rozbiciu na powiaty regionu małopolskiego

Powiat	Stopa bezrobocia [%]*	Przeciętne wynagrodzenie brutto [zł]**
Bocheński	14,7	1933,21
Brzeski	17,0	1731,69
Chrzanowski	21,2	2144,55
Dąbrowski	21,0	1753,77
Gorlicki	23,9	1850,82
Krakowski	13,5	2100,14
Limanowski	24,1	1768,68
Miechowski	13,3	1809,90
Myślenicki	17,0	2098,57
Nowosądecki	29,1	1819,72
Nowotarski	14,0	1757,52
Olkuski	19,0	2155,70
Oświęcimski	18,2	2012,33
Proszowicki	11,9	1818,66
Suski	14,5	1875,44
Tarnowski	18,5	1685,32
Tatrzański	12,9	1882,78
Wadowicki	15,7	1782,37

Wielicki	18,5	2117,20
m. Kraków	7,5	2324,15
m. Nowy Sącz	16,9	2018,85
m. Tarnów	12,0	1949,74
REGION MAŁOPOLSKI	15,0	2109,69
POLSKA	19,1	b.d.

*Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie (stan na 31 grudnia 2004)

**Źródło: „Województwo Małopolskie 2004 – Podregiony, Powiaty, Gminy”. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2004. Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, bez pracujących za granicą, fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji (stan na 31 grudnia 2003)

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest wskaźnikiem określającym stosunek liczby bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo. Stopa bezrobocia w powiecie krakowskim osiągnęła pod koniec grudnia 2004 r. wartość **13,5%** (co w liczbach bezwzględnych oznacza **10376 osób**), kształtując się na niższym poziomie niż ówczesna – jedna z najniższych w kraju – średnia małopolska (15,0%). Wynik ten stawia powiat krakowski na czwartym miejscu wśród 19 małopolskich powiatów ziemskich (najniższą wartość bezrobocia zanotował powiat proszowicki – 11,9%, a najwyższą wartość powiat nowosądecki – 29,1%). Dla porównania stopa bezrobocia w Krakowie wyniosła w adekwatnym okresie 7,5%, a w całej Polsce 19,1%.

Wydawać by się mogło, że wartości bezrobocia wyliczone dla powiatu krakowskiego powinny wprawiać w zadowolenie lokalne władze samorządowe. Statystyka rynku pracy obrazowana przez wskaźnik stopy bezrobocia nie uwzględnia jednak tzw. „bezrobocia ukrytego”, które głównie na obszarach wiejskich rozwinięte jest w największym stopniu fałszując niejako prawdziwą sytuację na lokalnym rynku pracy. Bezrobocie ukryte skumulowane jest w gospodarstwach rolnych, którego członkowie (*de facto* nie posiadający żadnej pracy) nie rejestrują się z różnych powodów w urzędach pracy. Na zasiłek dla bezrobotnych nie mają co liczyć, ubezpieczenie zdrowotne i emerytalne zapewniają im składki płacone do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), a praca wykonana od czasu do czasu „na czarno” (nierzadko za granicą) pozwala jako tako się utrzymać. Gdyby te osoby formalnie zostały zarejestrowane w Urzędzie Pracy jako osoby bezrobotne, wówczas stopa bezrobocia w powiecie mogłaby znacznie wzrosnąć.

Tab. 44. Stopa bezrobocia w powiecie krakowskim (stan na dzień 31 XII)

Rok	Stopa bezrobocia [%]		
	Powiat krakowski	Region małopolski	Polska
2000	11,4	12,2	14,7
2001	13,0	14,0	17,4
2002	12,2	13,9	18,1
2003	11,9	13,9	18,0
2004	13,5	15,0	19,1

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

Rynek pracy w gminach powiatu krakowskiego także w latach wcześniejszych (licząc od 2000 r.) charakteryzował się niższymi wskaźnikami bezrobocia w porównaniu z wartościami regionalnymi, a także ogólnopolskimi. W latach 2000-2004 w powiecie krakowskim zanotowano wzrost stopy bezrobocia o 2,1 punktu procentowego, podczas gdy w regionie małopolskim wartość tego wskaźnika w tym samym czasie wzrosła o 2,8 punktu procentowego, a w skali Polski bezrobocie wzrosło o 4,4 punktu procentowego.

Tab. 45. Liczba bezrobotnych w gminie Liszki i powiecie krakowskim (stan na 31 XII)

Rok	Liczba bezrobotnych		% bezrobotnych w gminie w stosunku do ogółu bezrobotnych w powiecie
	Gmina Liszki	Powiat krakowski	
2000	647	10713	6,0
2001	773	12465	6,2
2002	717	11591	6,2
2003	747	11326	6,6
2004	622	10376	6,0

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

Liczba bezrobotnych

Według danych z grudnia 2004 r. w Urzędzie Pracy Powiatu Krakowskiego zarejestrowanych było 622 mieszkańców gminy Liszki, najmniej w całym okresie pięcioletnim. W 2001 r. liczba bezrobotnych w gminie wyniosła 773, co oznacza, że w ciągu czterech lat bezrobocie w badanej gminie zmniejszyło się o 151 osób. Bezrobotni gminy Liszki stanowili w 2004 r. dokładnie 6% ogółu bezrobotnych mieszkańców powiatu krakowskiego. Najwięcej bezrobotnych w powiecie skupia miasto i gmina Skawina (19,5% wszystkich bezrobotnych w powiecie krakowskim), najmniej zaś gmina Sułoszowa (2,2% bezrobotnych w powiecie).

Tab. 46. Liczba bezrobotnych w gminach powiatu krakowskiego w 2004 r.

Gmina	Liczba bezrobotnych				
	ogółem	% ogółu w powiecie	W tym kobiety	W tym bezrobotni z prawem do zasiłku	W tym absolwenci
Czernichów	541	5,2	250	78	0
Igołomia- Wawrzeńczyce	234	2,3	78	28	11
Iwanowice	350	3,4	127	27	0
Jerzmanowice- Przegonia	369	3,6	161	40	2
Kocmyrzów- Luborzycza	470	4,5	198	50	0
Krzeszowice m	698	6,7	383	80	5
Krzeszowice	1032	9,9	576	110	0
Liszki	622	6,0	292	86	6
Michałowice	246	2,4	115	51	0
Mogilany	428	4,1	198	67	0
Skała m.	177	1,7	64	23	0
Skała	214	2,1	86	22	0
Skawina m.	1319	12,7	704	173	2
Skawina	704	6,8	377	103	3
Słomniki m.	388	3,7	173	30	0
Słomniki	392	3,8	153	36	0
Sułoszowa	230	2,2	98	23	0
Świątniki Górne	440	4,2	189	82	4
Wielka Wieś	296	2,9	138	43	3
Zabierzów	898	8,7	432	102	3
Zielonki	328	3,2	181	52	2
Powiat krakowski	10376	100,0	4973	1306	41

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

*stan na koniec grudnia 2004 r.

Z grona bezrobotnych mieszkańców gminy Liszki prawie 47% stanowią kobiety, co jest niewiele niższym wskaźnikiem w porównaniu ze średnią powiatu krakowskiego (48%). Należy zaznaczyć, że wskaźnik bezrobotnych kobiet w gminie z każdym rokiem maleje – w 2000 r. wyniósł 56,1% ogółu bezrobotnych. Prawo do zasiłku posiadał w grudniu 2004 r. co siódmy bezrobotny mieszkaniec gminy Liszki (13,8% ogółu bezrobotnych), co jest najniższą wartością począwszy od 2001 r. (wówczas wskaźnik ten wyniósł 17,1%). Świadczy to o długim okresie pozostawania bez pracy przez większość

bezrobotnych. Analogiczny wskaźnik dla powiatu krakowskiego był w tym okresie jeszcze niższy i wyniósł 12,6%.

Tab. 47. Liczba osób bezrobotnych w gminie Liszki z podziałem na kobiety oraz uprawnionych do zasiłku (stan na 31 XII)

Rok	Ogółem	w tym kobiety		Z prawem do zasiłku	
		Liczba	% ogółu	Liczba	% ogółu
2000	647	363	56,1	110	17,0
2001	773	401	51,9	132	17,1
2002	717	353	49,2	115	16,0
2003	747	189	25,3	118	15,8
2004	622	292	46,9	86	13,8

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

Struktura wieku bezrobotnych

W strukturze wieku osób bezrobotnych w gminie Liszki (dane z grudnia 2004 r.) największą grupę stanowią ludzie młodzi, w przedziale wieku 18-24 lat (aż 42,1% ogółu bezrobotnych) oraz mieszkańcy w wieku 25-34 lat (23,3%). Należy podkreślić, że relatywna wielkość najmłodszej grupy bezrobotnych (do 34 roku życia) była w całym okresie pięcioletnim najwyższa (np. w 2003 r. młodzi bezrobotni stanowili niespełna 53% wszystkich osób bez pracy w gminie). Co szósta osoba bez pracy w gminie Liszki (16,1% ogółu) mieści się w grupie wiekowej 35-44 lata. Ponad 15% ogółu bezrobotnych obywateli gminy znajduje się w przedziale wieku 45-54 lat. Zaznaczyć należy, iż w porównaniu z rokiem 2003 liczba bezrobotnych w wieku 35-54 lat zmniejszyła się o około 40%. Realia rynku pracy wskazują, że osoby po 45 roku życia (w demografii określa się je mianem osób w wieku niemobilnym) mają większe problemy ze znalezieniem pracy i zazwyczaj zasilają szeregi długotrwale bezrobotnych (powyżej 12 miesięcy). Osoby nie posiadające pracy, liczące 55-59 lat stanowią 2,9% i w tym przedziale wiekowym zaznacza się od kilku lat wzrost liczby bezrobotnych. Mieszkańcy liczący powyżej 60 roku życia to jedynie 0,3% ogółu bezrobotnych obywateli gminy Liszki.

Tab. 48. Struktura wieku osób bezrobotnych w gminie Liszki w latach 2000-2004 (stan na 31 XII)

Wiek	2000		2001		2002		2003		2004	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
15-17 lat	0	0,0	1	0,1	2	0,3	3	0,4	0	0,0
18-24 lat	239	36,9	256	33,1	249	34,7	162	21,7	262	42,1
25-34 lat	177	27,4	206	26,6	170	23,7	232	31,1	144	23,2
35-44 lat	142	21,9	189	24,5	162	22,6	201	26,9	100	16,1
45-54 lat	84	13,0	114	14,7	123	17,2	133	17,8	96	15,4
55-59 lat	4	0,6	6	0,8	11	1,5	15	2,0	18	2,9
60-64 lat	1	0,2	1	0,1	0	0,0	1	0,1	2	0,3
Ogółem	647	100,0	773	100,0	717	100,0	747	100,0	622	100,0

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

Struktura wykształcenia bezrobotnych

Spośród bezrobotnych mieszkańców gminy Liszki (w grudniu 2004 r.) największe problemy ze znalezieniem pracy posiadały osoby o najniższym wykształceniu – podstawowym (40,5% wszystkich bezrobotnych obywateli gminy) oraz zasadniczym zawodowym (35,4%). W stosunku do lat wcześniejszych zmieniły się proporcje między tymi dwiema grupami bezrobotnych. Bowiem do 2002 r. największą grupę bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Niemal co piąta osoba bez pracy w badanej gminie (18,2%) legitymuje się wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym (mniej niż w latach wcześniejszych), a dyplom Liceum Ogólnokształcącego posiada 3,2% ogółu bezrobotnych mieszkańców gminy Liszki (niewielki wzrost w porównaniu do lat 2000-2001). W gminie Liszki trudno o fakcie wysokiego bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych. Stanowią oni obecnie 2,7% ogółu bezrobotnych w

gminie, co oznacza 17 licencjatów i magistrów mających problemy ze znalezieniem pracy. Duże znaczenie w tym względzie ma na pewno sąsiedztwo dużego i wymagającego rynku pracy – Krakowa. Prawdą jest, że dobre wykształcenie nie jest żadnym gwarantem otrzymania pracy, a wiedza i umiejętności przyswajane przez absolwentów szkół nie zawsze odpowiadają potrzebom rynku pracy.

Tab. 49. Struktura wykształcenia osób bezrobotnych w gminie Liszki w latach 2000-2004 (stan na 31 XII)

Wykształcenie	2000		2001		2002		2003		2004	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Wyższe	12	1,9	12	1,6	12	1,7	18	2,4	17	2,7
Policealne i średnie zawodowe	132	20,4	153	19,8	129	18,0	126	16,9	113	18,2
Średnie ogólne	17	2,6	23	3,0	18	2,5	19	2,5	20	3,2
Zasadnicze zawodowe	252	38,9	308	39,8	284	39,6	270	36,1	220	35,4
Podstawowe	234	36,2	277	35,8	274	38,2	314	42,0	252	40,5
Ogółem	647	100,0	773	100,0	717	100,0	747	100,0	622	100,0

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

Staż pracy bezrobotnych

Analizując strukturę bezrobocia w gminie Liszki według stażu pracy bezrobotnych (dane z grudnia 2004 r.), widoczny staje się fakt braku zatrudnienia dla osób dotychczas nie pracujących – do tej grupy należy prawie 40% ogółu bezrobotnych mieszkańców badanej gminy (244 osoby). Bezrobotni o niewielkim stażu pracy (do 1 roku) stanowią dokładnie 8% ogółu bezrobotnych z terenu gminy Liszki. Większe problemy ze znalezieniem pracy posiadają osoby o stażu pracy w przedziale 1-5 lat, stanowiąc prawie 11% wszystkich bezrobotnych w gminie. Co szósta osoba bezrobotna (16,9% ogółu) legitymuje się stażem zawodowym oscylującym w przedziale 5-10 lat, a co piąta (19,6%) stażem pracy pomiędzy 10 a 20 lat. Jak zatem widać drugą największą grupę bezrobotnych – po osobach bez stażu zawodowego – stanowią osoby, którzy mają za sobą kilkanaście lat pracy. Często osoby te posiadają takie kwalifikacje zawodowe, które są zupełnie nieprzydatne na obecnym rynku pracy, a motywacja tych osób do reorientacji zawodowej pozostawia sporo do życzenia. Relatywny udział bezrobotnych o stażu pracy 20-30 lat w ogólnej liczbie bezrobotnych badanej gminy wynosi 4,2%, a powyżej 30 lat niewiele ponad 1%.

Tab. 50. Bezrobotni według stażu pracy w gminie Liszki w latach 2000-2004

Staż pracy	2000		2001		2002		2003		2004	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
do 1 roku	52	8,0	48	6,2	38	5,3	60	8,0	50	8,0
od 1 do 5	112	17,3	130	16,8	123	17,2	107	14,3	68	10,9
od 5 do 10	108	16,7	142	18,4	132	18,4	114	15,3	105	16,9
od 10 do 20	145	22,4	184	23,8	159	22,2	167	22,4	122	19,6
od 20 do 30	73	11,3	94	12,2	92	12,8	91	12,2	26	4,2
30 i więcej	2	0,3	3	0,4	6	0,8	10	1,3	7	1,1
bez stażu	155	24,0	172	22,3	167	23,3	198	26,5	244	39,2
Ogółem	647	100,0	773	100,0	717	100,0	747	100,0	622	100,0

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

Czas pozostawiania bez pracy

Struktura bezrobocia według kryterium czasu pozostawiania bez pracy ujawnia poziom długotrwałości bezrobocia w gminie Liszki (dane z grudnia 2004 r.). Osoby pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy (długotrwale bezrobotni) stanowią niemal 44% ogółu bezrobotnych mieszkańców gminy. Szczegółowa struktura pokazuje, iż co czwarty bezrobotny w gminie Liszki (27,5% ogółu bezrobotnych) nie posiada pracy od ponad 2 lat i z każdym rokiem relatywna wielkość tej grupy rośnie (w 2000 r. wskaźnik ten wynosił 11,3%). Z doświadczeń rynku pracy wynika, że osoby długotrwale

bezrobotne mają bardzo małą motywację do poszukiwania pracy, a wiele z nich nie wykazuje większego zainteresowania stałym zatrudnieniem. Dokładnie 22% bezrobotnych mieszkańców analizowanej gminy pozostaje bez zatrudnienia krótki czas, nie przekraczający 3 miesięcy i wielkość tej grupy jest mniejsza niż w latach wcześniejszych. Kolejną grupę bezrobotnych stanowią osoby niepracujące od 3 do 6 miesięcy – stanowią 15,3% ogółu bezrobotnych w gminie Liszki. Prawie co piąty bezrobotny mieszkaniec gminy Liszki (18,8%) pozostaje bez pracy od 6 do 12 miesięcy. Wielkość tej grupy bezrobotnych jest o tyle istotna, iż w przypadku nie podjęcia pracy w kolejnych miesiącach staną się długotrwale bezrobotnymi, zmniejszając tym samym szansę na etat.

Tab. 51. Bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy w gminie Liszki w latach 2000-2004

Czas pozostawania bez pracy	2000		2001		2002		2003		2004	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
do 1 m-ca	42	6,5	57	7,4	54	7,5	60	8,0	41	6,6
1-3 m-cy	138	21,3	123	15,9	97	13,5	128	17,1	96	15,4
3-6 m-cy	110	17,0	146	18,9	112	15,6	92	12,3	95	15,3
6-12 m-cy	138	21,3	170	22,0	149	20,8	128	17,1	117	18,8
12-24 m-cy	146	22,6	166	21,5	163	22,7	147	19,7	102	16,4
pow. 24 m-cy	73	11,3	111	14,4	142	19,8	192	25,7	171	27,5
Ogółem	647	100,0	773	100,0	717	100,0	747	100,0	622	100,0

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

Liczba ofert pracy

Liczba ofert pracy zgłaszanych do Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego tylko w niewielkim stopniu zaspokaja potrzeby osób bezrobotnych. W 2003 r. UPPK dysponował dla całego swego obszaru działania pulą 4735 ofert pracy, z czego 1707 ofert (36,1%) było subsydiowanych z Funduszu Pracy, pozostałą część zgłosili lokalni przedsiębiorcy. Biorąc pod uwagę, iż w tym samym roku bez pracy pozostawało 11326 mieszkańców powiatu krakowskiego, to statystycznie na 10 kandydatów przypadają 4 miejsca pracy. Nie jest to wynik zły – dla porównania w 2000 r. (2849 ofert), na 10 bezrobotnych przypadają średnio 2,7 miejsc pracy. Dane te nie uwzględniają oczywiście ofert zatrudnienia nie zgłoszonych przez przedsiębiorców do Urzędu Pracy, a także tzw. szarej strefy, która w okresie kryzysu gospodarczego nie jest zjawiskiem marginalnym, a czasami wręcz jedyną możliwością zarobku przez osoby nie posiadające stałego zatrudnienia.

Tab. 52. Oferty pracy w powiecie krakowskim w latach 1999-2003 (stan na 31 XII)

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003
Liczba ofert pracy w powiecie	2537	2849	3506	3760	4735
- w tym pracy subsydiowanej	590	281	526	645	1707
% ogółu ofert	23,3	9,9	15,0	17,2	36,1
Na 10 bezrobotnych	3,0	2,7	2,8	3,2	4,2

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Urzędu Pracy Powiatu Krakowskiego

Urząd Pracy Powiatu Krakowskiego w prowadzi szeroki zakres działań służących walce z bezrobociem oraz zmniejszaniu jego negatywnych skutków. Nie ograniczają się one zatem tylko i wyłącznie do rejestracji osób bezrobotnych i wypłacaniu zasiłków, lecz prowadzą działalność z zakresu poradnictwa zawodowego, informacji zawodowej, organizują Kluby Pracy, pośredniczą w kontaktach bezrobotnych z pracodawcami (i odwrotnie), organizują szkolenia zawodowe, a nade wszystko organizują aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu. Jednak nawet najsprawniej działający Urząd Pracy nie jest w stanie prowadzić polityki przeciwdziałającej bezrobociu przy nazbyt ubogich środkach finansowych przyznawanych do tej pory zarówno na funkcjonowanie urzędu, jak również na aktywną politykę na rynku pracy. Obecnie, funkcjonując w strukturach Unii Europejskiej

walka z bezrobociem zostaje wzmocniona funduszami strukturalnymi (z Europejskiego Funduszu Społecznego), ale pozyskanie których w dużym stopniu będzie zależać od aktywności władz lokalnych wszystkich szczebli. Niebagatelną rolę odgrywać będzie Urząd Pracy, tworzący projekty z zakresu rynku pracy i aktywizacji osób bezrobotnych. Jednak partnerami w tych projektach muszą być sami bezrobotni, którzy z większym zaangażowaniem powinni włączyć się w realizowane projekty.

III. POWIĄZANIE PLANOWANYCH PROJEKTÓW POD ZPORR Z PRIORYTETOWYMI OBSZARAMI ROZWOJU GMINY LISZKI

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki jest dokumentem o charakterze strategicznym. Oprócz konkretnych zadań inwestycyjnych planowanych do współfinansowania ze środków strukturalnych Unii Europejskiej, zawiera również szerokie spektrum strategicznych zagadnień rozwoju gminy.

Dokument ten należy traktować jako zestaw działań zmierzających do długotrwałego i zrównoważonego rozwoju gminy. Działania te mają zostać podjęte w określonym otoczeniu, określonym terminie i zakładać współfinansowanie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Plan Rozwoju Lokalnego został przygotowany na lata 2005-2006, dlatego zadania planowane do realizacji w tym okresie programowania są szczegółowo opisane pod kątem merytorycznym, a także posiadają dokładny plan finansowy. W niniejszym Planie Rozwoju zamieszczono także listę zadań planowanych przez władze Liszek do realizacji w latach 2007-2013 (kolejny okres programowania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej). Plan Rozwoju jest dokumentem uchwalanym przez Radę Gminy, określającym najważniejsze działania mające na celu ciągły rozwój gminy oraz przewidywane efekty tych działań. Warunkiem powodzenia jest współpraca przy realizacji poniższych zamierzeń pomiędzy władzami samorządowymi, środowiskiem przedsiębiorców, organizacjami pozarządowymi i mieszkańcami.

Przyjęta metodyka procesu tworzenia Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki oparta została na partnersko-ekspertycznym modelu budowy planów strategicznych, w pełni oddającym oczekiwania krajowych oraz unijnych instytucji wspomagających rozwój jednostek samorządowych w Polsce. Powołany przez Wójta Liszek Konwent Rozwoju Lokalnego, składający się z lokalnych przedstawicieli środowiska samorządowego, biznesowego oraz społecznego, dokonał na warsztatach strategicznych analizy bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej gminy (metodą Analizy SWOT) oraz wypracował założenia Planu Rozwoju Lokalnego – główne obszary rozwoju, zagadnienia strategiczne w poszczególnych obszarach rozwoju.

Analiza SWOT gminy Liszki

Analiza SWOT jest narzędziem do identyfikacji obecnych zasobów wewnętrznych gminy oraz otoczenia zewnętrznego pod kątem szans i zagrożeń dla jej dalszego rozwoju. Technika ta oceniająca zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki, mogące mieć wpływ na powodzenie realizacji planu rozwoju lokalnego stanowi użyteczną pomoc prowadzącą do dokonania analizy zasobów i otoczenia gminy oraz określenia kierunków rozwoju. W celu uzyskania jasnej analizy atuty i słabe strony zostały potraktowane jako czynniki wewnętrzne z punktu widzenia społeczności lokalnej, na które społeczność ma wpływ, a okazje i zagrożenia jako czynniki zewnętrzne, znajdujące się w otoczeniu bliższym i dalszym. Poniżej prezentowane są zapisy analizy SWOT, stworzone przez uczestników warsztatów dla gminy Liszki:

Analiza SWOT Gminy Liszki:

SILNE STRONY GMINY:	SŁABE STRONY GMINY:
<p>1. Korzystne położenie geograficzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji krakowskiej, • bliskość lotniska międzynarodowego Kraków – Balice, • na szlaku komunikacyjnym pomiędzy aglomeracją śląską i krakowską, • bliskość autostrady A4, • bliskość dużych rynków zbytu, • bliskość znaczącego ośrodka naukowego i akademickiego (Kraków), • sprzyjające warunki ekologiczne – parki krajobrazowe. <p>2. Rozwinięta infrastruktura techniczna (wodociągi, gazociągi, telekomunikacja, etc.)</p> <p>3. Dostępność komunikacyjna (krótki czas przejazdu z centrum Krakowa, lotnisko, autostrada A4 – dwa węzły komunikacyjne)</p> <p>4. Dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna – gęsta sieć placówek oświatowych oraz służby zdrowia.</p> <p>5. Duży zasób terenów rekreacyjnych – Zalew Kryspinów (stale rozwijająca się infrastruktura turystyczna), zalewy w Jeziorzanach i Ściejowicach, potencjalny zalew i teren rekreacyjny w Mnikowie, parki krajobrazowe, rezerваты, Dolinki Jurajskie.</p> <p>6. Przedsiębiorczość mieszkańców.</p> <p>7. Pielęgnowanie tradycji kulturowych oraz produkcja wyrobów regionalnych – kiełbasa lisecka, wikliniarstwo, pieczywo kukielki, etc.</p>	<p>1. Zły stan techniczny dróg i mostów na terenie gminy, niedostateczna sieć chodników.</p> <p>2. Niewystarczający stopień skanalizowania gminy.</p> <p>3. Rozdrobniona struktura własnościowa gruntów – trudności w pozyskiwaniu dogodnie zlokalizowanych terenów inwestycyjnych.</p> <p>4. Niewystarczająca infrastruktura energetyczna na niektórych obszarach gminy.</p> <p>5. Mało ekonomiczna sieć szkół podstawowych na terenie gminy.</p> <p>6. Niskie kwalifikacje zawodowe mieszkańców w wieku produkcyjnym.</p> <p>7. Niewystarczająca promocja gminy.</p> <p>8. Zbyt mała liczba średnich firm.</p> <p>9. Brak prężnie działających, lokalnych instytucji otoczenia biznesu – niewystarczający zakres działalności doradczej dla lokalnych firm.</p> <p>10. Brak systemu zachęt dla inwestorów.</p> <p>11. Ograniczenia inwestycyjne wynikające z funkcjonowania parków krajobrazowych na terenie gminy – głównie ograniczenia natury architektonicznej.</p> <p>12. Niewystarczająca baza sportowo-rekreacyjna przy obiektach szkolnych.</p> <p>13. Niewystarczający poziom bezpieczeństwa powszechnego na terenie gminy:</p>

<p>8. Przychylność władz samorządowych dla rozwoju przedsiębiorczości i nowych inwestycji.</p> <p>9. Występowanie potencjalnych terenów inwestycyjnych – w sąsiedztwie węzłów autostradowych, Zalewu Kryspinów, lotniska w Balicach, etc.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dostęp mieszkańców do służb policyjnych; • niedoskonały system ostrzegania kryzysowego; • dostęp do ratownictwa medycznego; • niewystarczające możliwości wsparcia psychologiczno-terapeutycznego. <p>14. Niedostateczny system gospodarki odpadami, występowanie obszarów zaśmieconych.</p> <p>15. Niewystarczająca oferta spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży.</p> <p>16. Brak oferty kształcenia ustawicznego dla mieszkańców gminy.</p>
---	--

<p>ZEWNĘTRZNE OKAZJE:</p> <p>1. Integracja Polski z Unią Europejską:</p> <ul style="list-style-type: none"> • możliwość pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych • otwarcie granic • możliwość pozyskania nowych rynków zbytu • wzrost zainteresowania potencjalnych inwestorów • zwiększenie środków na wspieranie działalności małych i średnich przedsiębiorstw • rozwój współpracy międzynarodowej • wzrost znaczenia transportu tranzytowego Wschód – Zachód • zwiększenie stabilności przyjmowanych przepisów prawnych <p>2. Dynamiczny rozwój aglomeracji krakowskiej – możliwości związane z korzystaniem przez mieszkańców Liszek z bogatej oferty kulturalnej, naukowej, rynku pracy, rynku zbytu, etc.</p>	<p>ZEWNĘTRZNE TRUDNOŚCI:</p> <p>1. Niekorzystna i niestabilna sytuacja w zakresie tworzenia prawa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • często zmieniające się przepisy, w tym dotyczące podatków • niejednoznaczna interpretacja zapisów aktów prawnych • zbyt wysokie podatki • trudna sytuacja finansów publicznych <p>2. Niski poziom dochodu samorządów w stosunku do powierzonych zadań</p> <p>3. Wysoka stopa bezrobocia w kraju.</p> <p>4. Starzenie się społeczeństwa.</p> <p>5. Skomplikowane procedury pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych UE na rozwój rolnictwa oraz małej i średniej przedsiębiorczości.</p> <p>6. Niewystarczająca sprawność administracji publicznej (nadmierna biurokracja).</p>
--	---

<p>3. Wzrost zainteresowania terenami o dużej wartości ekologicznej oraz turystyką weekendową</p> <p>4. Rozwój nowych technologii i sieci internetowej.</p> <p>5. Przyspieszenie rozwoju gospodarczego kraju.</p> <p>6. Moda na produkty regionalne.</p> <p>7. Współpraca pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego.</p> <p>8. Rozwój grup producentów rolnych.</p>	<p>7. Długotrwała procedura pozyskiwania pozwoleń na budowę.</p> <p>8. Duże obciążenie fiskalne przedsiębiorców (ZUS, podatki).</p> <p>9. Narastające ubożenie i rozwarstwienie społeczeństwa.</p> <p>10. Wysokie ceny paliw i energii.</p> <p>11. Brak połączenia komunikacyjnego pomiędzy południową częścią gminy a Skawiną – utrudnienie w dostępności do skawińskiego rynku pracy.</p> <p>12. Rosnący problem szeroko rozumianych uzależnień i patologii w rodzinie.</p>
---	---

Priorytetowe obszary rozwoju gminy Liszki

Wybór głównych kierunków rozwoju nastąpił w wyniku analizy kilku narzędzi diagnostycznych zastosowanych w procesie planowania. Wstępny wybór kierunków rozwoju nastąpił na podstawie wniosków płynących z „Analizy społeczno-gospodarczej gminy Liszki” (rozdział II niniejszego dokumentu). Wybrane kierunki rozwoju zostały zweryfikowane podczas kolejnej sesji strategicznej z przedstawicielami Konwentu Rozwoju Lokalnego, a następnie potwierdzone w wyniku analizy SWOT i ostatecznie zatwierdzone przez Konwent Rozwoju Lokalnego.

Ostateczna wersja Planu Rozwoju Lokalnego jest dokumentem perspektywicznym i długofalowym, a jednocześnie zawierającym priorytety i narzędzia realizacji, które na dzień dzisiejszy wydają się stwarzać najwięcej możliwości dynamicznego rozwoju gminy. Z biegiem czasu, w ciągłym procesie wdrażania, Plan Rozwoju Lokalnego będzie ulegać modyfikacjom i aktualizacjom tak, aby jego realizacja odpowiadała potrzebom i aspiracjom lokalnej społeczności.

PRIORYTETOWE OBSZARY ROZWOJU GMINY LISZKI WRAZ Z ZAGADNIENIAMI STRATEGICZNYMI

1. Turystyka weekendowa (rekreacja)

- Pełniejsze zagospodarowanie istniejących atrakcji turystycznych (zbiorniki wodne, rezerwaty) – obiekty noclegowe, gastronomia, wypożyczalnie sprzętu rekreacyjnego, etc.
- Rozbudowa infrastruktury technicznej i turystycznej w rejonie Zalewu Kryspinów
- Tworzenie szlaków turystyczno-przyrodniczych na bazie walorów znajdujących się w gminie i jej bezpośrednim otoczeniu, np.: Kraków – Tyniec – Liszki – Dolina Mnikowska
- Realizacja infrastruktury towarzyszącej przy szlakach turystycznych i ścieżkach dydaktycznych
- Promocja produktów regionalnych i wytwórczości ludowej
- Wspieranie rozwoju rolnictwa ekologicznego oraz sadownictwa i warzywnictwa

- Rozwój miejsc noclegowych w gminie – małe pensjonaty, gospodarstwa agroturystyczne
- Intensyfikacja procesu promocji turystycznej gminy
- Prowadzenie edukacji ekologicznej wśród mieszkańców gminy, ochrona zasobów przyrodniczych

2. Infrastruktura techniczna

- Skanalizowanie całej gminy
- Modernizacja sieci wodociągowej na terenie gminy
- Modernizacja nawierzchni dróg publicznych oraz obiektów mostowych
- Poprawa bezpieczeństwa drogowego – budowa chodników
- Zagospodarowywanie terenów pod parkingi w wybranych miejscach rekreacyjnych
- Podejmowanie działań na rzecz poprawy infrastruktury energetycznej na terenie gminy
- Udoskonalanie systemu zbiórki odpadów – wdrożenie założeń Planu Gospodarki Odpadami w zakresie objęcia 100% mieszkańców gminy zorganizowaną zbiórką odpadów

3. Tereny inwestycyjne – rozwój przedsiębiorczości

- Pomoc mieszkańcom w regulacji stosunków własnościowych nieruchomości
- Prowadzenie systematycznego wykupu gruntów i scalania w tereny inwestycyjne
- Profesjonalna promocja inwestycyjna terenów atrakcyjnych gospodarczo – okolice lotniska w Balicach, węzły autostradowe, Zalew Kryspinów – współpraca z podmiotami prywatnymi, gminami Kraków i Zabierzów
- Tworzenie systemu zachęt i wsparcia dla inwestorów (ulgi podatkowe, usługi informacyjne i doradcze)
- Kierowanie oferty promocyjnej do mieszkańców Krakowa – zachęty do osiedlania się na terenie gminy

4. Sfera społeczna

- Budowa hali sportowej w Liszkach (przy Gimnazjum)
- Budowa sal sportowych przy szkołach podstawowych
- Stworzenie oferty zajęć pozalekcyjnych i oferty czasu wolnego dla dzieci i młodzieży – współpraca szkół, klubów sportowych i organizacji pozarządowych
- Wspieranie działań służących podnoszeniu kwalifikacji zawodowych mieszkańców gminy
- Zmiana sieci szkół podstawowych – zmniejszenie liczby szkół
- Poprawa wyposażenia placówek oświatowych w narzędzia dydaktyczne
- Organizacja punktów stołówekowych na terenie gminy, umożliwiających realizację wymagań państwowych programów pomocy społecznej
- Rozwój wsparcia psychologicznego i terapeutycznego dla rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej
- Wspieranie procesu powstawania i realizacji inicjatyw społecznych w gminie
- Współpraca z policją w zwiększaniu poczucia bezpieczeństwa publicznego w gminie

Zidentyfikowane priorytetowe obszary rozwoju kładą istotny akcent na zrównoważony rozwój gminy. Jest on rozumiany jako proces, w którym następuje integrowanie działań politycznych, gospodarczych, społecznych i przestrzennych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych. Zrównoważony rozwój ma na celu równoważenie szans w dostępie do środowiska zarówno współcześnie żyjącego społeczeństwa, jak również przyszłych pokoleń.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki nie ogranicza się w swych zapisach tylko do zadań realizowanych bezpośrednio przez Urząd Gminy, co w znaczny sposób zawęziłoby możliwości realizacyjne. Program proponuje przede wszystkim zadania, które stanowią wyzwania dla całej

społeczności lokalnej i wszystkich instytucji działających na terenie gminy. Taka zasada partnerstwa jest jedną z fundamentalnych zasad polityki strukturalnej Unii Europejskiej.

IV. PLANOWANE INWESTYCJE W ŚWIETLE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO I ZPORR

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego opracowana została w 2000 r. i obejmuje okres 2001-2006, jest zatem aktualna do końca pierwszego okresu programowania funduszy strukturalnych w Polsce (2004-2006). Strategia województwa służy:

- planowaniu działań samorządów lokalnych,
- pozyskiwaniu wsparcia ze strony rządu i Unii Europejskiej,
- organizowaniu wspólnego wysiłku wszystkich partnerów zaangażowanych w rozwój Małopolski.

Strategia Rozwoju Województwa zakłada 5 celów nadrzędnych:

- A. Lepiej wykształceni, aktywni i przedsiębiorczy mieszkańcy,
- B. Wysoka jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- C. Trwały rozwój gospodarczy,
- D. Lepsza dostępność komunikacyjna całego regionu,
- E. Lepsza współpraca wewnątrzregionalna.

Gmina Liszki w pierwszym okresie członkostwa w Unii Europejskiej (lata 2004-2006) planuje prowadzić inwestycje wpisujące się przede wszystkim w następujące cele nadrzędne Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego:

- A. Lepiej wykształceni, aktywni i przedsiębiorczy mieszkańcy,
- B. Wysoka jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- C. Trwały rozwój gospodarczy,
- D. Lepsza dostępność komunikacyjna całego regionu,

ZINTEGROWANY PROGRAM OPERACYJNY ROZWOJU REGIONALNEGO

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) jest jednym z sześciu programów operacyjnych, które posłużą do realizacji Narodowego Planu Rozwoju Podstaw Wsparcia Wspólnoty na lata 2004 – 2006 (NPR/PWW). ZPORR rozwija cele NPR, określając priorytety i kierunki polityki regionalnej państwa w pierwszym okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Realizacja tej polityki w ramach ZPORR, będzie współfinansowana z funduszy strukturalnych. Celem ZPORR jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarstwu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską. Wzrost konkurencyjności należy rozumieć jako oddziaływanie na zmiany struktury gospodarczej i poprawę sytuacji wszystkich regionów w Polsce względem regionów europejskich, w zakresie produktywności gospodarki, wydajności pracy, tworzenia i absorpcji innowacji, wykształcenia mieszkańców, dochodów ludności oraz ilości i jakości infrastruktury technicznej, a więc tych czynników, które decydują obecnie o sile gospodarek państw i regionów. Przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów należy rozumieć jako podjęcie działań interwencyjnych w ograniczonej liczbie i przestrzennie grupie obszarów: wiejskich, koncentracji przemysłów restrukturyzowanych oraz degradacji społeczno-ekonomicznej przestrzeni miejskiej, po-przemysłowej i po-wojskowej, o najmniejszych możliwościach rozwojowych oraz najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej. Realizacja strategicznego celu sprzyjać będzie wzrostowi gospodarstwu, przekształceniom strukturalnym regionów, wzrostowi urbanizacji, zwiększeniu mobilności przestrzennej ludności oraz zwiększeniu poziomu wiedzy i dostępu do najnowocześniejszych

technologii społeczeństwa i podmiotów gospodarczych. Osiągnięcie wyżej wymienionego celu odbywać się będzie poprzez realizację poszczególnych priorytetów i działań programu. Wyróżniamy cztery priorytety ZPORR:

Priorytety i działania ZPORR:

1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów

- 1.1. Modernizacja i rozbudowa regionalnego układu transportowego;
- 1.2. Infrastruktura ochrony środowiska;
- 1.3. Regionalna infrastruktura społeczna;
- 1.4. Rozwój turystyki i kultury;
- 1.5. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego;
- 1.6. Rozwój transportu miejskiego w aglomeracjach;

2. Wzmocnienie zasobów ludzkich w regionach

- 2.1 Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnych rynków pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie;
- 2.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne;
- 2.3 Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa;
- 2.4 Reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi;
- 2.5 Promocja przedsiębiorczości;
- 2.6 Regionalne strategie innowacyjne i transfer wiedzy.

3. Rozwój lokalny

- 3.1 Obszary wiejskie;
- 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji;
- 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe;
- 3.4 Mikroprzedsiębiorstwa;
- 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna

4. Pomoc techniczna

- 4.1. Wsparcie procesu wdrażania ZPORR – wydatki limitowane
- 4.2. Wsparcie procesu wdrażania ZPORR – wydatki nielimitowane
- 4.3. Działania informacyjne i promocyjne

Gmina Liszki w pierwszym okresie członkostwa w Unii Europejskiej (lata 2004-2006) planuje prowadzić inwestycje wpisujące się w działania 3.1. (Obszary wiejskie) Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

Inwestycje współfinansowane w ramach ZPORR będą ważnym czynnikiem pobudzającym rozwój społeczno-gospodarczy na obszarze Gminy Liszki oraz w całym regionie podkrakowskim.

HIERARCHICZNA LISTA PROJEKTÓW

Głównymi kryteriami według których dokonano hierarchizacji projektów do realizacji były:

- przygotowanie do realizacji (poziom przygotowania inwestycji do realizacji, istniejąca dokumentacja, dostęp do terenów pod inwestycje),
- zapotrzebowanie (potrzeba realizacji inwestycji wynikająca z przepisów prawa, strategii rozwoju gminy, opinii mieszkańców, potrzeb inwestorów),
- powszechność (odsetek mieszkańców, którzy korzystać będą ze zrealizowanej inwestycji),
- długotrwałość pożytków (oczekiwane produkty i rezultaty zrealizowanej inwestycji, okres korzystania z efektów zrealizowanego projektu).

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY LISZKI

Lista projektów na lata 2005-2006

Lp.	Nazwa projektu	Instytucja koordynująca	Powiązanie z dokumentami wyższego szczebla		Nakłady do poniesienia
			Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	
I.1.	Budowa systemu kanalizacji sanitarnej w Liszkach – etap III	Urząd Gminy Liszki	<u>Cel nadrzędny:</u> C. Trwały rozwój gospodarczy	<u>Priorytet:</u> 3. Rozwój lokalny	1 872 800,00 zł
			<u>Cel strategiczny:</u> C.6. Wysoki poziom inwestycji	<u>Działanie:</u> 3.1. Obszary wiejskie	
			<u>Rozwiązania:</u> C.6.3. Poprawa wydolności systemów infrastruktury technicznej	<u>Poddziałanie:</u> -	
I.2.	Rozbudowa sieci dróg rowerowych w regionie podkrakowskim	Porozumienie międzygminne gmin: Kraków, Liszki, Zielonki, Wielka Wieś	<u>Cel nadrzędny:</u> C. Trwały rozwój gospodarczy	<u>Priorytet:</u> 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	25 000,00 zł
			<u>Cel strategiczny:</u> C.4. Rozwinięte regiony „wysokiej szansy”	<u>Działanie:</u> 1.4 Rozwój turystyki i kultury	
			<u>Rozwiązania:</u> C.4.2. Wspieranie rozwoju „przemysłu czasu wolnego”	<u>Poddziałanie:</u> -	
I.3.	Rozbudowa systemów elektronicznej administracji w Małopolsce	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	<u>Cel nadrzędny:</u> E. - Lepsza współpraca wewnątrzregionalna	<u>Priorytet:</u> 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	3 212 363,74 zł
			<u>Cel strategiczny:</u> E.3. - Rozwinięty wspólny rynek informacji	<u>Działanie:</u> 1.5 Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego	
			<u>Rozwiązania:</u> E.3.2. - Wspieranie tworzenia i rozwoju regionalnych serwisów informacyjnych	<u>Poddziałanie:</u> -	

Opis merytoryczny zadań na lata 2005 - 2006

Nazwa zadania nr 1.1: BUDOWA SYSTEMU KANALIZACJI SANITARNEJ W LISZKACH – ETAP III		Wskaźniki produktu i rezultatu	
Uzasadnienie zadania (opis)			
<p>Realizacja niniejszego zadania jest obecnie priorytetem dla gminy Liszki i rejonu podkrakowskiego. Budowa kanalizacji sanitarnej pozwoli na odprowadzenie i oczyszczenie ścieków z miejscowości leżących na terenie Tyniecko-Bieliańskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny oraz w bezpośrednim sąsiedztwie zorganizowanych kąpielisk – zbiorników wodnych Kryspinów, Cholerzyn, Budzyń. Spowoduje to wzrost ruchu turystyczno-rekreacyjnego na tych terenach oraz przyczyni się do rozwoju nowych podmiotów gospodarczych związanych z turystyką i rekreacją – gastronomicznych, hotelarskich, handlowych i usługowych. Projekt ma również inne, niezwykle istotne uzasadnienie. Dzięki realizacji kanalizacji sanitarnej w centralnej części gminy Liszki ulegnie znaczącej poprawie jakość wody pitnej dla mieszkańców miasta Krakowa. Poprzez eliminację zanieczyszczeń kanalizacyjnych w zlewni rzeki Sanki, gdzie zlokalizowane jest powierzchniowe ujęcie wody dla miasta Krakowa oraz podziemne zbiorniki wód jurajskich i czwartorzędowych rozwiązany zostanie problem zanieczyszczenia wód pitnych dla dużej liczby mieszkańców Małopolski. Ponadto realizacja projektu doprowadzi do uzbrojenia znacznej powierzchni terenu w odległości 3,5 km od międzynarodowego portu lotniczego w Balicach, wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 780, w bliskim sąsiedztwie miasta Krakowa. Dzięki temu znacznemu rozwojowi inwestycyjnemu poddana zostanie wschodnia część gminy – rozwinięcie strefy gospodarczej. Dodatkowo nastąpi olbrzymi wzrost potencjalnego systemu osadniczego.</p>		<p>Długość wybudowanej kanalizacyjnej sieci grawitacyjnej – 6,5 km;</p> <p>Długość wybudowanej kanalizacyjnej sieci tłocznej – 0,58 km;</p> <p>Ilość nowych przyłączy do nowej sieci kanalizacyjnej – 153 szt.</p>	
Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Nakłady do poniesienia w tys. zł
Urząd Gminy Liszki	mieszkańcy gminy, sąsiednie jednostki samorządu terytorialnego	2006	1 872,8

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY LISZKI

Nazwa zadania nr 1.2: ROZBUDOWA SIECI DRÓG ROWEROWYCH		Wskaźniki produktu i rezultatu	
Uzasadnienie zadania (opis)			
<p>Projekt „Rozbudowa sieci dróg rowerowych” jest inicjatywą kilku gminnych jednostek samorządowych z rejonu podkrakowskiego, będących w granicach Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych. Wspólną inwestycję realizują gminy: Kraków, Liszki, Zielonki i Wielka Wieś. Celem przedsięwzięcia jest aktywizacja czynnych form wypoczynku, promocja walorów turystycznych i przyrodniczych regionu, ochrona dziedzictwa kulturowego oraz uzyskiwanie pozarolniczych źródeł dochodu przez mieszkańców gminy. Wykazany koszt projektu dotyczy jedynie inwestycji prowadzonej na terenie gminy Liszki. W ramach projektu na terenie gminy Liszki powstaną dwie trasy rowerowe (nr 4 i 7), ich pełne oznakowanie oraz foldery promocyjne.</p>		<p>Długość wybudowanej trasy rowerowej nr 4 – 2400 m;</p> <p>Długość wybudowanej trasy rowerowej nr 7 – 1359 m;</p>	
Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Nakłady do poniesienia w tys. zł
Urząd Gminy Liszki	Sąsiednie jednostki samorządu terytorialnego: Kraków, Zielonki, Wielka Wieś	2006	25,0

Nazwa zadania nr 1.3: ROZBUDOWA SYSTEMÓW ELEKTRONICZNEJ ADMINISTRACJI W MAŁOPOLSCE		Wskaźniki produktu i rezultatu	
Uzasadnienie zadania (opis)			
<p>Projekt Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego dążący do unowocześnienia i usprawnienia działalności urzędów samorządowych. W ramach projektu na terenie gminy Liszki zostaną wdrożone:</p> <ul style="list-style-type: none"> • system podpisu elektronicznego • platforma aukcji elektronicznej. <p>Wprowadzenie tych dwóch narzędzi ułatwi pracę urzędu, ułatwi dostęp do urzędu wszystkim klientom oraz uprości procedury.</p>		<p>Zakup komputerów, oprogramowania, wdrożenie i szkolenie pracowników</p>	
Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Nakłady do poniesienia w tys. zł
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Urząd Gminy Liszki, inne jednostki samorządowe Małopolski	2005	24,0

V. POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DZIAŁANAMI REALIZOWANYMI NA TERENIE GMINY

Z racji położenia geograficznego oraz walorów komunikacyjnych i przyrodniczych gmina Liszki posiada specyficzną sytuację inwestycyjną, charakteryzującą się występowaniem określonej infrastruktury technicznej, będącej w gestii różnych instytucji zarządzających. Stąd też plany inwestycyjne gminy ściśle wiążą się z działaniami inwestycyjnymi prowadzonymi, bądź planowanymi, przez poszczególnych zarządców.

Gmina Liszki w pierwszym okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej (lata 2004-2006) planuje prowadzić inwestycje wpisujące się w działanie 3.1. (Obszary wiejskie) oraz działania 1.4 (Rozwój turystyki i kultury) i 1.5 (Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego) Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

Inwestycje zgłaszane do Priorytetu I są projektami realizowanymi wspólnie z innymi jednostkami samorządu terytorialnego z regionu. Zapewnia to kompleksowy rozwój regionu oraz zmniejsza koszty inwestycji dla poszczególnych gmin.

Inwestycje współfinansowane w ramach ZPORR będą ważnym czynnikiem pobudzającym rozwój społeczno-gospodarczy na obszarze gminy oraz w rejonie podkrakowskim, z racji pełnienia funkcji obszaru inwestycyjnego i rekreacyjnego o znaczeniu ponadregionalnym.

Projekty zaproponowane do realizacji w ramach współfinansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach ZPORR na lata 2004 – 2006 (inwestycje kanalizacyjne – zadanie nr 1.1) są elementem szerokiego planu gospodarki wodno-ściekowej w gminie i powiecie krakowskim. Gminne jednostki samorządowe powiatu krakowskiego zawiązały Związek Gmin Dorzecza Rudawy, Rudna i Sanki, który m.in. działa na rzecz rozwiązania problemów gospodarki kanalizacyjnej. W wyniku tej działalności uporządkowana zostanie gospodarka ściekowa w zlewni Rudawy, Rudna i Sanki. Związek m.in. złożył projekt do Funduszu Spójności, mający na celu skanalizowanie tych wartościowych przyrodniczo i atrakcyjnych inwestycyjnie terenów. Projekt posiada duże szanse na uzyskanie środków finansowych, a jego idea jest niezwykle ważna z punktu widzenia ochrony środowiska przyrodniczego Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych, podziemnych zbiorników wód jurajskich i czwartorzędowych, będących rezerwuarem wody pitnej dla wielu gmin regionu oraz zlewni Rudawy i Sanki, gdzie zlokalizowane jest powierzchniowe ujęcie wody dla miasta Krakowa oraz gmin sąsiednich.

Ważnym przedsięwzięciem infrastrukturalnym planowanym do realizacji na obszarze gminy Liszki będzie budowa trzeciego pasa na autostradzie A4, będącej w zarządzie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Ze względu na swoje strategiczne położenie, gmina Liszki stanowi miejsce istotnych, ponadgminnych inwestycji gospodarczych, a jej układ komunikacyjny jest ściśle powiązany z autostradą A4. Ponadto Zarząd Dróg Wojewódzkich we współpracy z gminą Liszki planuje modernizację drogi wojewódzkiej nr 780, będącej alternatywą w połączeniu pomiędzy Krakowem i Górnym Śląskiem dla autostrady A4. Wśród planowanych inwestycji drogowych należy jeszcze wymienić projekty Starostwa Powiatowego w Krakowie, dotyczące modernizacji dróg powiatowych na terenie gminy Liszki, które często stanowią barierę dla potencjalnych inwestorów. M.in. przewidziana jest gruntowna modernizacja drogi nr K2191 w Czułowie oraz budowa chodników i odwodnień poprawiających stan bezpieczeństwa na drogach powiatowych.

Od dłuższego czasu planowana i systematycznie realizowana jest rozbudowa międzynarodowego portu lotniczego w Balicach, co w dużej mierze wpływa na rozwój gospodarczy gminy Liszki.

VI. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Zgodnie z metodologią stosowaną przy tworzeniu projektów europejskich stosuje się następujące wskaźniki monitoringu:

wskaźnik produktu – opisuje wszystkie produkty materialne i usługi powstałe bezpośrednio w ramach projektu (fizyczne),

wskaźnik rezultatu – jest związany z bezpośrednimi i natychmiastowymi efektami projektu odczuwalnymi przez beneficjenta (jakościowe),

wskaźnik oddziaływania – odnosi się do konsekwencji danego projektu odsuniętych w czasie.

W wyniku realizacji projektów planowanych w gminie Liszki prowadzony będzie monitoring za pomocą wybranych z poniższych wskaźników osiągnięć.

Wskaźniki produktu:

- Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej (km);
- Liczba wybudowanych oczyszczalni ścieków (szt.);
- Liczba wybudowanych przepompowni ścieków (szt.);
- Długość zmodernizowanych sieci wodociągowych (km);
- Długość wybudowanych ścieżek rowerowych (km);
- Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej/sportowej/aktywnego wypoczynku (szt.);
- Powierzchnia nowych obiektów infrastruktury turystycznej (m²);
- Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej/sportowej/aktywnego wypoczynku (szt.).

Wskaźniki rezultatu:

- Liczba gospodarstw domowych / budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacji sanitarnej (szt.);
- Liczba osób korzystających z sieci kanalizacji sanitarnej (osób);
- Powierzchnia terenów inwestycyjnych z dostępem do kanalizacji sanitarnej (ha);
- Liczba gospodarstw domowych / budynków mieszkalnych obsługiwanych przez oczyszczalnię ścieków (szt.);
- Powierzchnia terenów inwestycyjnych objęta działaniem oczyszczalni ścieków (ha);
- Wykorzystywana moc przerobowa wybudowanej oczyszczalni ścieków – (m³/doba);
- Przepustowość wybudowanej oczyszczalni ścieków – (m³/doba);
- Ilość oczyszczonych ścieków – (m³/doba);
- Poziom wskaźników fizykochemicznych oczyszczonych ścieków – (mg/dm³);
- Powierzchnia terenów inwestycyjnych objętych działaniem zmodernizowanej sieci wodociągowej (ha);
- Liczba osób korzystających ze ścieżek rowerowych (osób);
- Liczba osób korzystających z obiektów sportowych (osoby);
- Liczba zorganizowanych imprez/wydarzeń kulturalnych w obiektach infrastruktury kulturalnej (szt.).

Wskaźniki oddziaływania:

- *Nie wymagane w Planie Rozwoju Lokalnego.*

VII. PLAN FINANSOWY ZADAŃ INWESTYCYJNYCH NA LATA 2005 – 2006

Plan finansowy obejmuje wyłącznie zadania, w odniesieniu do których planowane jest współfinansowanie w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

NR ZADANIA: I.1

NAZWA ZADANIA: **BUDOWA SYSTEMU KANALIZACJI SANITARNEJ W LISZKACH – ETAP III**

Lata	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego		Środki krajowe														Międzynarodowe Instytucje Finansowe (jakie?)		Całkowity koszt		
			budżet państwa		budżet województwa		budżet powiatu		budżet gminy		inne krajowe fundusze publiczne (jakie?)		środki prywatne (jakie?)		inne (jakie?)						
			zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%					zł
2004																					
2005																					
2006	1 123 680,00	60	187 280,00	10					561 840,00	30										1 872 800,00	100
RAZEM	1 123 680,00	60	187 280,00	10					561 840,00	30										1 872 800,00	100

NR ZADANIA: I.2.

NAZWA ZADANIA: **ROZBUDOWA SIECI DRÓG ROWEROWYCH**

Lata	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego		Środki krajowe														Międzynarodowe Instytucje Finansowe (jakie?)		Całkowity koszt		
			budżet państwa		budżet województwa		budżet powiatu		budżet gminy		inne krajowe fundusze publiczne (jakie?)		środki prywatne (jakie?)		inne (jakie?)						
			zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%					zł
2004																					
2005																					
2006	18 750,00	75							6 250,00	25										25 000,00	100
RAZEM	18 750,00	75							6 250,00	25										25 000,00	100

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY LISZKI

NR ZADANIA: I.3.

NAZWA ZADANIA: **ROZBUDOWA SYSTEMÓW ELEKTRONICZNEJ ADMINISTRACJI W MAŁOPOLSCE**

Lata	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego		Środki krajowe														Międzynarodowe Instytucje Finansowe (jakie?)		Całkowity koszt		
			budżet państwa		budżet województwa		budżet powiatu		budżet gminy		inne krajowe fundusze publiczne (jakie?)		środki prywatne (jakie?)		inne (jakie?)						
			zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%					zł
2004																					
2005	18 000,00	75							6 000,00	25										24 000,00	100
2006																					
RAZEM	18 000,00	75							6 000,00	25										24 000,00	100

Lista zadań na lata 2007 - 2013

Lp.	Nazwa zadania	Źródła finansowania (np.):	Koszt całkowity w tys. zł
1.	Budowa kanalizacji sanitarnej Morawica – Chrosna	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	4 518,5
2.	Budowa kanalizacji sanitarnej Kaszów	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	5 178,8
3.	Modernizacja wodociągu w Czułowie	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	2 067,1
4.	Budowa hali sportowej w Liszkach	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	3 200,0
5.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Mnikowie	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	4 531,9
6.	Budowa kanalizacji sanitarnej Czułów - Baczyn	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	3 951,0
7.	Budowa sali gimnastycznej w Kryspinowie	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	1 200,0
8.	Rozbudowa sieci dróg rowerowych	Budżet gminy Budżet państwa EFRR	25,0

VIII. SYSTEM WDRAŻANIA, MONITOROWANIA I OCENY PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

System wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki oparty jest na zasadach wdrażania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej. Jednostki samorządu terytorialnego korzystające ze środków finansowych funduszy strukturalnych UE są zobowiązane przestrzegać zasad i procedur wspólnotowych, które zostały określone w Rozporządzeniu z dnia 21 czerwca 1999 r. nr 1260/1999 wprowadzającym ogólne przepisy odnośnie funduszy strukturalnych oraz rozporządzeniach odnoszących się do poszczególnych funduszy strukturalnych. Poszczególne projekty będą wdrażane w oparciu o zasady wydatkowania środków wg źródeł ich pochodzenia. W niektórych sytuacjach może to oznaczać, że podmiot korzystający z różnych źródeł finansowania będzie musiał sprostać wielu wymaganiom formalnym. Dotyczy to w szczególności odmiennych zasad wykorzystania środków pochodzących ze źródeł krajowych oraz środków pochodzących ze źródeł unijnych.

Instytucja Zarządzająca Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Planu Rozwoju Lokalnego będzie pełnił Urząd Gminy. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje między innymi:

- dokonanie oceny ex-ante (przed rozpoczęciem) realizacji Planu,
- kreowanie i przyjmowanie propozycji projektów od instytucji podległych – beneficjentów pomocy,
- przygotowywanie i składanie wniosków aplikacyjnych do instytucji zarządzających programami operacyjnymi,
- kontrolę formalną składanych wniosków, ich zgodności z procedurami, z zapisami Planu,
- monitorowanie wdrażania poszczególnych projektów,
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Planu,
- zapewnienie zgodności realizacji Planu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu,
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Planu (informowanie o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów),
- przygotowanie okresowych (np. kwartalnych, rocznych) raportów dotyczących wdrażania Planu do instytucji zarządzających programami operacyjnymi, zbieranie informacji do raportu o nieprawidłowościach,
- dokonanie oceny ex-post (po zakończeniu) realizacji Planu.

Dla właściwej oceny Instytucja Zarządzająca może tworzyć grupy robocze, składające się z lokalnych ekspertów (przedstawiciele lokalnych środowisk społeczno-gospodarczych) oraz korzystać z opinii niezależnych ekspertów i usług innych instytucji.

Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej

Kluczowe znaczenie w zakresie monitorowania i oceny realizacji Planu Rozwoju Lokalnego posiada Wójt Gminy Liszki i powołany przez niego zespół monitorujący (reprezentanci lokalnych instytucji społecznych i gospodarczych). Jego funkcja będzie polegała na monitorowaniu przebiegu realizacji zadań zawartych w Planie Rozwoju Lokalnego, okresowej ocenie oraz ewentualnym podejmowaniu interwencji w przypadku stwierdzenia opóźnień lub nieuzasadnionej rezygnacji z realizacji zadania.

Monitorowanie to proces systematycznego zbierania i analizowania wiarygodnych informacji finansowych i statystycznych dotyczących wdrażania projektów, którego celem jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami realizacji. Monitorowanie realizacji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki prowadzone będzie w zakresie rzeczowym i finansowym.

Monitorowanie rzeczowe obejmować będzie skwantyfikowane dane obrazujące postęp we wdrażaniu programu oraz umożliwienie oceny jego wykonania w odniesieniu do celów ustalonych w PRL i będzie prowadzony w trzech kategoriach:

- wskaźniki produktu
- wskaźniki rezultatu
- wskaźniki oddziaływania

Monitorowanie finansowe obejmować będzie dane finansowe z realizacji projektów, będących podstawą do oceny sprawności wydatkowania przeznaczonych na niego środków w oparciu o raporty okresowe obrazujące wysokość wkładu finansowego pochodzącego ze środków publicznych.

Skuteczność Planu Rozwoju Lokalnego poddawana będzie także **okresowej ocenie**. Sprawowana ona będzie przez Wójta Gminy i powołany przez niego zespół monitorujący przy pomocy określonych dla każdego zadania wskaźników monitorowania (wskaźniki produktu, rezultatu, oddziaływania). Wójt Gminy Liszki i powołany przez niego zespół monitorujący przedkładać będzie okresowe raporty (półroczne) z przebiegu realizacji zadań umieszczonych w PRL na ręce Przewodniczącego Rady Gminy. Ocena realizacji zadań wynikających z Planu Rozwoju Lokalnego dokonywana będzie na sesji absolutoryjnej każdego roku.

Współpraca pomiędzy Gminą Liszki a sektorem prywatnym i organizacjami pozarządowymi (partnerstwo lokalne) w realizacji Planu Rozwoju Lokalnego, opierać się będzie na kilkunastu zasadach*:

- realizm - cele i terminy ich realizacji ustalane przez partnerów muszą być możliwe do osiągnięcia;
- pragmatyzm - poszukiwanie wymiernych i szybko osiągalnych rozwiązań jasno zdefiniowanych problemów;
- stosowność - metody pracy i zasoby muszą być dostosowane do wymogów konkretnych działań, partnerstwo musi umożliwiać osiąganie postępu w rozwoju lokalnym, przewycięzanie kryzysów i osiąganie akceptowalnych rozwiązań;
- podzielenie wspólnej wizji przyszłości gminy, która rozwija się i wzbogaca wraz z realizacją projektów na rzecz rozwoju;
- otwartość i elastyczność pozwalające uczestniczyć jak największej liczbie osób i gwarantujące zróżnicowany skład partnerstwa, warunek jego pomysłowości i innowacyjności;
- wysłuchiwanie, szacunek i zaufanie, dzięki którym można przełamać potencjalne konflikty, uwzględnić różne punkty widzenia i osiągnąć prawdziwe porozumienie w miejsce pozornego konsensusu;
- wzajemne zrozumienie umożliwiające poznanie umiejętności i możliwości różnych partnerów oraz szybkie osiągnięcie najlepszej formy współdziałania i podziału obowiązków w konkretnych sytuacjach;
- zrozumienie i dostosowanie się do potrzeb różnych grup społecznych w celu zmobilizowania i uczynienia odpowiedzialnymi wszystkich mieszkańców gminy;
- przejrzystość działań i troska o informowanie, tak by wszyscy mogli uczestniczyć w działaniu i przez to zmieniać swoją mentalność;
- dyskusja nad rolą, funkcją i działaniami każdego z partnerów w celu wzmocnienia jego poparcia i zaangażowania;
- determinacja, na ogół ze strony kilku kluczowych osób, gwarantująca spójność projektu jako całości i uniemożliwiająca rozpraszanie działań.

*wykorzystano publikację „Partnerstwo w rozwoju lokalnym”, wydaną przez Fundację Wspomagania Wsi w Warszawie, czerwiec 2003

Public relations Planu Rozwoju Lokalnego

Ważnym elementem realizacji Planu Rozwoju Lokalnego będzie plan komunikacji społecznej. Do podstawowych zadań planu komunikacji społecznej należą:

- zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych dla wszystkich grup docelowych na terenie Gminy Liszki;
- zapewnienie czytelnej informacji o kryteriach oceny i wyboru projektów oraz obowiązujących w tym zakresie procedurach;
- zapewnienie bieżącego informowania opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy wspólnotowej dla poszczególnych projektów i rezultatach działań na poziomie powiatu;
- zapewnienie współpracy z instytucjami zaangażowanymi w monitorowanie i realizowanie Planu Rozwoju Lokalnego w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych poprzez wymianę informacji i wspólne przedsięwzięcia;
- inicjowanie dodatkowych działań promocyjnych o zasięgu lokalnym;
- wykorzystanie nowoczesnych technologii, takich jak Internet, poczta elektroniczna, elektroniczna archiwizacja dokumentów, w celu usprawnienia komunikacji pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w realizacji Planu Rozwoju Lokalnego,
- promowanie udanych efektów współpracy pomiędzy Gminą Liszki a sektorem prywatnym i organizacjami pozarządowymi.

Działania promocyjne podejmowane w ramach realizacji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Liszki będą uwzględniały potrzeby wymienionych grup docelowych w zakresie informacji oraz użytych instrumentów:

- **Opinia publiczna** – powszechna wiedza na temat działań związanych z wdrażaniem oraz wykorzystaniem środków Unii Europejskiej służyć będzie prezentacji korzyści płynących z członkostwa we Wspólnocie, budowaniu pozytywnego wizerunku podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania pomocy, jak również przyczyni się do poparcia dla inwestycji, których bezpośrednim beneficjentem będzie społeczność lokalna powiatu.
- **Beneficjenci** – to osoby, instytucje lub grupy społeczne bezpośrednio korzystające z wdrażanej pomocy. Będą to m.in.:
 - podmioty będące jednostkami podległymi samorządowi gminnemu bądź realizujące zadania jednostki samorządu powiatowego,
 - podmioty gospodarcze,
 - organizacje zrzeszające przedsiębiorców,
 - organizacje pozarządowe,
 - związki wyznaniowe,
 - mieszkańcy powiatu,
 - turyści.
- **Partnerzy w realizacji inwestycji, m.in.:**
 - gminy z terenu powiatu,
 - sąsiednie powiaty,
 - Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego,
 - Małopolski Urząd Wojewódzki,
 - banki,
 - osoby publiczne związane z Gminą Liszki.

Realizacji polityki promocyjnej służyć będą następujące instrumenty:

- konferencje, seminaria, wykłady, warsztaty, prezentacje – propagujące informacje o możliwościach wykorzystania środków unijnych i rezultatach wsparcia UE;
- wizytacje projektów, ekspozycje projektów – będą stanowić skuteczne metody prezentacji osiągnięć w zakresie realizacji inicjatyw z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej;
- wykorzystanie tablic informujących o współfinansowaniu inwestycji z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,

- informowanie o projektach oraz ich promocja przez beneficjentów – (ważne będzie przekazanie odpowiedniej wiedzy beneficjentom z Gminy Liszki, którzy będą odpowiedzialni za spełnienie wymogów w tym zakresie);
- serwisy internetowe – będą szybkim i ogólnodostępnym źródłem informacji dla potencjalnych beneficjentów i instytucji o aktualnych możliwościach skorzystania z pakietu pomocowego, zaś dla opinii publicznej stanowić kompleksowe źródło informacji o osiągnięciach Planu Rozwoju Lokalnego i wsparciu ze strony Unii Europejskiej dla Gminy Liszki;
- współpraca z mediami lokalnymi i regionalnymi – działania wykorzystujące współpracę z prasą, radiem, telewizją o zasięgu lokalnym i regionalnym będą kluczowym elementem przy realizacji Planu Rozwoju Lokalnego. Działania podejmowane za pośrednictwem mediów będą miały formę artykułów i relacji prasowych, audycji radiowych i telewizyjnych, reklam i ogłoszeń.